

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

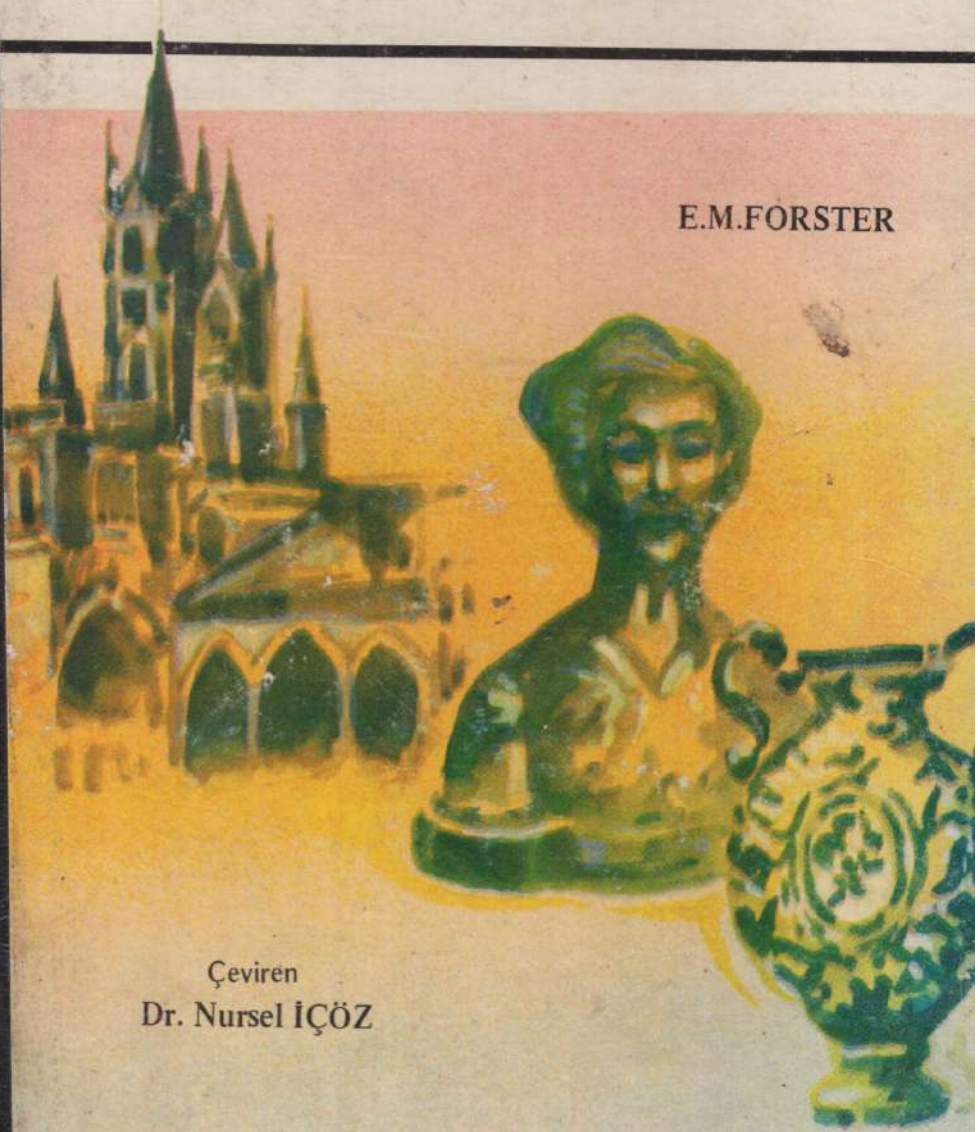
- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI YAYINLARI : 747

ÜRKÜTEN TOPRAKLAR

E.M.FORSTER

Çeviren
Dr. Nursel İÇÖZ

TERCÜME ESERLER DİZİSİ : 60

Forster bu ilk romanında iyi yetişmiş bir grup İngiliz'in beklenmedik bir durumla karşılaşınca verdikleri aşırı tepkileri ortaya koyar. Tepkiye ve traji-komik olaylara, eğlenceden hoşlanan Lilia'nın kendinden oniki yaş küçük, kaba saba bir İtalyanla evlenmesi yol açar. Lilia, Sawston'da eski kocasının ailesinin engellediği özgürlüğe İtalya'da evliliği sayesinde kavuşmayı umarsa da düş kırıklığına uğramaya mahkûmdur. Lilia ile parası için evlenmiş olan Gino kendinin doğal hakkı olarak gördüğü özgürlüğü karısına tanıyacak olgunluktan uzaktır. Lilia doğum sırasında ölünce Sawston'daki akrabaları ve arkadaşları çok değişik nedenlerle -- Caroline, evliliği teşvik etmiş olmaktan duyduğu suçlulukla, kilisesine körü körüne bağlı olan Harriet çocuğun bir Katolik olarak yetişmesini önlemek amacıyla, Philip annesine "Hayır " diyemediği için -- bebeği Gino'dan kurtarmak gerektiğine inanırlar ve Monteriano'ya gelirler. Kurtarıcılarının içine düştükleri gülünç durumları ve müdahaleleri sonucu meydana gelen trajik olayları Forster büyük bir sempati ve anlayışla dile getirirken karakter çizimdeki ustalığını da kanıtlamış olur.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI YAYINLARI : 747

ÜRKÜTEN TOPRAKLAR

Çeviren
Dr.Nursel İÇÖZ

TERCÜME ESERLER DİZİSİ : 60

Kapak Düzeni : Saim ONAN

Onay : 3.3.1987 tarih ve 928.İ-761 sayı

Birinci baskı : 1987

Baskı sayısı : 5000

Üniversite Bilgi Kütüphanesi Arsivi - <https://rantey.org>

Gaye Mat.San.ve Tic.A.Ş. — ANKARA

G İ R İ Ş

3 Ekim 1901'de, o sırada yirmi-iki yaşında olan E. M. Forster annesiyle birlikte İtalya'ya uzun bir ziyarette bulunmak üzere yola çıktı. Günlüğüne, "Başlangıç akla gelmeyecek kadar kötü" diye yazdı. Dover'e vardıklarında annesinin başı ağrımaya başlamıştı. Gece 12:20'de Calais'e geldiklerinde aktarmasız Basel'e giden trenin iptal edildiğini öğrendiler ve Paris üzerinden gitmek zorunda kaldılar. Paris sisler içindeydi ve taksi bulamıyorlardı. İstasyondaki memurlarla biletleri konusunda tartıştılar. Gare de l'Est'de açık büfe yoktu, Gare du Nord'a yürümeleri gerekti. ("Annemin başı felaket ağrıyor"). Ve sonunda Paris'ten kurtuldular ama ülkeyi korkunç buldular. Trendeki çay hem pahalı hem de iğrençti. Almanya sınırında yine memurlarla başları derde girdi ve Basel'e vardıklarında bavulları yok olmuştu. Ertesi gün bavullar onlara yetiştii, fakat "annemin başı çatlayacak gibi ağrıyordu, ne yiyebiliyor ne de içebiliyordu" ve Lüzern'e doğru yola çıkarken başlarına gelenler Forster'ı şunları yazmaya zorladı: "Hamam ne verirsem vereyim, söyleniyorlar, onun için daha az para vereceğim." Lüzern rahat bir nefes almalarını sağladı ama St. Gotthard tüneline girerken "herkes sigara içiyordu ve kompartıman hamam gibi sıcaktı", bu sebeple iki gün sonra Como'da da "St. Gotthard tüneline girdikten sonra daha kurtulamadık" diye yazıyordu. Chiasso gümrüğünde eşyalarımızın didik didik edilmesi de üstüne tüy diktirdi. Milano'ya bilet alan bu ana oğul son derece sinirliydi.

Bu son cümleyi bir yerden hatırlıyorsanız, romanın 72. sayfasında bulabilirsiniz. Buna çok benzeyen bir cümle bir paragraf uzunluğundaki can sıkıcı bir yolculuk hikâyesini özetler. Ama ilahia Como'ya

varmadan önce bile Forster " Lugano'da güneş batıyordu ve bütün göl pırıl pırıldı. Herşey İtalya'ya benzemeye başlamıştı" diyecek kadar uzun bir süre annesini unutmuştu. Ve bu ilk altı günün bütün korkunçluğuna rağmen Forster hayatının en verimli seyahatına başlamıştı. Bunlardan bile eserlerinde yararlanabilmiştir. İlk hikâyelerinin ve ilk üç romanından ikisinin konularını bu yolculuktan almıştır. Kendisi de İtalya'ya duyduğu minnet duygusunu birçok defa dile getirmiştir. Mesela, 1962'de İtalya'da verdiği bir konferansta Ravello yakınlarındaki bir vadinin "The Story of a Panic"e ilham kaynağı olduğunu ve İtalya'nın kendisini büyük bir güçle romancı olmaya ittiğini söylemiştir. Ondan sonra şöyle devam etmişti:

"Yazmaya devam ettim. Yaratıcı güç harekete geçmişti ve romanlarımdan ikisi, Where Angels Fear to Tread ile A Room with a View, İtalya'dan kaynaklanmıştır. Ülkeniz bana çok şey öğretmiş ama ne yazık ki herşeyi öğretmemişti. İtalyancayı İtalyanlar gibi konuşmayı öğretmemişti... ve beni İtalyan toplumunun hiçbir kesimi ile tanıştırmamıştı; bu bir yazar olarak benim için büyük bir eksiklikti. Turist ne kadar zeki, sıcak kanlı ve uyanık olursa olsun (sanıyorum bu özellikler bende vardı) her gece otele ya da pansiyonuna dönmek zorundadır ve ziyaret ettiği ülkenin sınıf yapısı ve ekonomik problemleri hakkında çok az şey öğrenir. Ben de oldukça sınırlı bilgiye sahiptim. İyi ki bu eksikliğin farkında değildim ve ileri atıldım. Where Angels Fear to Tread böyle bir utanmazlığın sonucudur. Siena veya benzeri bir yerde bir otelin salonunda bir İngiliz hanımın diğer bir İngiliz hanıma üçüncü bir İngiliz hanımdan söz ettiğini duydum. Bu üçüncü İngiliz hanım, kendinden genç ve daha alt sınıftan bir İtalyanla evlenmişti ve anlatan hanım bunun ne büyük bir şanssızlık olduğunu belirtmekteydi. Bu saçma konuşma kafama takıldı; olay zihnimde canlanıp zıtlıklar gösteren karakterlerin bir romanı haline gelinceye kadar üzerinde düşündüm. Bir yanda çok iyi bildiğim gri, kişilere özgürlük tanımayan İngiliz kasabaları vardı, diğer yanda Tuskanya'ya San Gimignano'dan esinlenerek yerleştirdiğini romantik Monteriano kasabası. İngiliz hanımlar freskleri görmeye oraya giderler ve biri çekici bir genç olan Gino'ya aşık olur ve evlenir. Bu yanlış evliliğin sonuçları acıklıdır ama bizi burada ilgilendirmmez. Dikkate değer olan, benim cüretkârlığımdır. Çünkü Gino'yu; hakkında hiçbir şey bilmediğim halde, kendi toplumu içine yerleştirdim. Akrabalarını, günlük yaşayışını, alışkanlıklarını, evini ve onu idare edişini tahmin ettim. Ona yalnız bir kıyafet değil, toplumsal bir çevre de verdim. Kitabı okuyan İtalyan

dostlarım çok kötü olmadığını söylüyorlar. Eğer doğruyu söylüyorlarsa, gerçekten gurur duyarım. İclerinden biri cazip bir İtalyan kızı, Gino'yu tipik bir İtalyan sanmamam gerektiğini söyledi. Benim açımdan böyle bir tehlike yoktur, zira hiç kimseyi tipik olarak görmem. Ben bir romancıyım ve işim kişilerdir, sınıflandırmalar değil" (1)

Eğer "Siena veya benzeri bir yer" gerçekten Siena ise, "saçma konuşma"yı Forster 1901 temmuzunda orada dört gün geçirdiği zaman duymuş olabilir; San Gimignano'yu bir önceki ay ziyaret etmişti. Ama o durumda Where Angels Fear to Tread'in ilk tohumlarının meyve vermeden üç yıl önce atılmış olması gerekir; o arada Forster kendini kısa hikâyelerle ve denemelerle meşgul etti ve İtalya'da geçen ve kadın kahramanın adı Lucy olan, sonunda A Room With a View adını alan, bir başka roman için birbirini izleyen iki girişimde bulundu. Bir süre iki roman üzerinde birden çalıştı fakat⁽²⁾ Aralık 1904'te sonradan başladığı roman öne geçmişti.

"Lucy romanına Bölüm IX'da bir süre için ara verildi: Gino romanın bitmesi için iki bölüm kaldı". Ve o sırada geçici olarak "Rescue" adı verilen Gino romanının yıl sonunda "yalnızca gözden geçirilmesi gerekiyordu." Yirmi altı yaşını doldurduğu zaman Forster ilk romanını tamamlamış bulunuyordu.

Forster'in kullandığı üç ham maddeden daha söz etmekte yarar görüyorum: Bir yer, bir kişi ve bir başarı. Nasıl ki Monteriano, San Gimignano'dan kaynaklanmışsa, Sawston'ın gerçek hayattaki karşılığı da bu sırada ve The Longest Journey'de, Forster'in okula gittiği sırada yaşadığı Tonbridge, Kent'dir⁽²⁾. Kişi ise müzikolog E. J. Dent'dir. Forster'den biraz büyük olmasına rağmen Dent, King's College, Cambridge'de Forster'la aynı sıralarda okumuştı ve o sıradan en yakın arkadaşlarından biriydi. Forster'in 22 Mart 1950 tarihli mektubundan anlaşıldığı gibi, Dent'in Forster'in eserlerine katkısı çoktur.

1) "Three Countries"den alınmıştır (daktülo da yazılmış metni Cambridge Üniversitesi Kings College'dedir).

2) John Purkis Where Angels Fear to Tread üzerine yazdığı kusursuz bir kitapçıkta (Milton Keynes, Open University Press, 1973) bu romanda Sawston'ın Tonbridge Well'i temsil edebileceğini öne sürer. Forster ise Sawston = Tonbridge çeşitliğini Amerikalı sanatçı Paul Cadmus'a ait imzalı bir kopyada teyit etmiştir.

Sevgili Dent,

Eski mektupları gözden geçirirken seninkilere rastladım. Çoğu bana İtalya ile temas kurabilmem için pek çok bakımdan yardımcı olduğun 1902 yılından kalma.

Bu mektuplar sana neler borçlu olduğumu hatırlattı. O zaman sana minnettardım sanırım; şimdi kesinlikle minnettarım.

Daha açıkça söylemek gerekirse, Dent (göreceğimiz gibi) romanın adına ve Philip Herriton'ın karakterinin üçte ikisine katkıda bulundu. Forster'in sözleriyle

Eğer Forster İtalya'ya gitmişse, bunun işareti elbette onun İtalyan romanlarında görülecek. Aynı şeyi karşılaştığı insanlar için de söyleyebiliriz. Yararlı bir hile, böyle bir insana yarı kapalı gözlerle bakarak bazı özelliklerini kasıtlı olarak gizlemektir. O zaman bu insanın üçte ikisi bana kalır ve işe başlayabilirim. İşte Dent'i de aynı şekilde kullandım. Where Angels Fear to Tread' de onu Philip yaptım.(3)

Son olarak, 12 Mayıs 1903 ' te Lucia di Lammermoor'un oynadığı gece Dent de Forster ile birlikte tiyatroydu. On sekiz ay önce Dent'e yazdığı bir mektupta Forster şunları söylemişti. "İtalyan operasından zevk alacağımı hiç sanmıyorum. Tüm âdetleri öylesine sinir bozucu ki" – ve Dent, Forster'in bu türü bir daha denemeye razı etmek için ikna kabiliyetini kullanmak zorunda kalmış olabilir. Eğer öyleyse altıncı bölümdeki muhteşem opera sahnesini Dent'e borçluyuz demektir.

Bu sahneyi Floransa'da yüzyılın başlarında az tanınmış bir sopranonun Lucia'yı söylediği bir operaya borçluyum. Sopranonun adı Tetrzinni idi. Faenza'dan gezginci bir kumpanya ile gelmişti. Hepimiz onu çok beğendik ama onu bekleyen şanlı gelecekten ve uluslararası şöhretten habersizdik. Onu, buna rağmen, bu küçük kitabına sokmuş olmam çok hoş bir olay. Yıllar sonra, o, bütün dünyada şarkı söylerken bazen ona yazmayı düşündüm, çünkü sanırım büyük bir sanatçı olması yanında cana yakın bir insandı. Sonunda yazmamaya karar vermemi sanırım akıllıca bulacaksınız. Ne kadar büyük olursa olsun hiçbir sanatçı, ne kadar sevimli olursa olsun hiçbir kadın, çirkin ve şişko denilmekten hoşlanmaz. (4).

3) Cambridge Üniversitesinin King's College'ındaki yazarın eliyle yazılmış bir nottan.

4) 1 no.lu nota bakınız.

Forster, "Monteriano" adını verdiği bu eseri, pek uzun olmadığı için Blackwoods dergisine yolladı. Aspects of the Novel'da Forster bir romanın en az 50.000 kelime olması gerektiğini ileri sürer ve bu eseri 50.000 kelimeden azdı. W. Blackwood'un Edinburgh'daki firması ise eseri kitap olarak basmayı önerdi.

Büyük haber... Blackwood'un romanımı yayınlamayı önermesi. Ben ise dergide basılması için onlara göndermiştim. Mukavele şartları hiç iyi değil. Daha iyi şartlar elde etmek için onlara yazdım ve o arada yayımcı olarak Blackwood'un iyi olup olmadığını öğrenmeye çalışıyorum, sanki paraya aldırmiyormuşum da reklamımı yapacak kişilere önem veriyormuşum gibi. Önce Methuen veya Heinemann firmalarını denemem gerekirdi. Romanın adının değişmesi gerekiyor, ne yazık ki, ama onların bakış açısını anlıyorum. (Annesine Mektup, 9 Nisan 1905)

Bundan dört gün sonra şartlar hakkındaki şikâyetlerini ortaya döktü.

Blackwood'un şartlarında iş yok. Satılacak ilk 300 kopyadan bana hiçbir şey ödenmeyecek; ondan sonraki 1000 kopyanın %10'u, 2500'e kadar %15'i, 2500'den sonraki her kopyaya bir sterlin verilecek. Kitabın kaçta satılacağını da henüz söylemediler.

Mektupların ikisi de Nessenheide'den yazılmıştı. Pömerenia'da bir baronun köşkünde Forster, Grafın von Arnim'in, diğer adıyla Alman bahçesinin Elisabeth'inin, çocuklarına öğretmenlik yapmakta ve orada kalmaktaydı. Temmuzda ("en sonunda"— yani kabul edildikten üç ay sonra) matbaadan provalar kontrol edilmek üzere Forster'a gelmeye başladı.

Ve yazlıkta o, The Princess Priscilla's Forthnight'ı daktilo ederken ben de odamda provaları düzeltmekle meşguldüm. Düzelttiğim sayfaları okudu ve kitaptan nefret etti çünkü iyi pişmemiş etten ve salyadan söz ediliyordu. "Ay, Mr. Forster! İğrenç!"

Yıllar sonra Nassenheide ile ilgili olarak yazdığı anılarında Forster'ın hatırladığı veya hatırlamak istediği buydu⁵⁾. O sırada annesine yazdığı bir mektuptaki (8 Temmuz 1905) tepkisi daha karışıktı.

E'nin tutumu garip. 1-3 bölümleri okudu ve çok akıllıca buldu ama hiç çekici olmadığını ve yazdıklarımın onda banyo yapma ihtiyacı doğurduğunu söyledi. Sonra 4. bölümü okudu ve çok beğendi ve sözlerini geri almak istedi. Şimdi 5-6 bölümleri (hatırlamazsın anne, ama senin en çok sevdiğin kısım) okuduktan sonra ilk görüşüne geri döndü.

5) Daktilo edilmiş müsvedde Cambridge Üniversitesi King's College'de.

Blackwood "Monteriano" adına takıldığı için Forster, Dent'den başka adlar önermesini istedi. Dent Where Angels Fear to Tread ve From a Sense of Duty adlarını buldu. Forster ikisini de yayıncıya götürdü ve birincisi seçildi. Forster biraz sinirli bir havada kararı annesine bildirdi. Annesinin tepkisi Forster'in bir sonraki mektubundan anlaşılabilir (18 Ağustos 1905).

Kitabın adı hakkında birşeyler yapmak için çok geç sanırım ve bu kadar hoşlanmamana üzülüm. Bu adın "beni" temsil etmediğini ben de biliyordum ve belki kabul etmemeliydim. Elisabeth beni öylesine zorladı ki (Blackwood sonunda "Monteriano'ya" razı olmasına rağmen, bu adın satışları kötü etkileyeceğini söylediği için kullanmaya cesaret edemedim). Epey kusurları olmasına rağmen içindekileri tanımlaması önemli birşey.

Graffin von Arnim'in "Püf, Mr. Forster l"ı Forster'in romanları hakkında yapılan ilk eleştiri değildir. İlki, Forster'in arkadaşı H. J. Meredith'e aittir. Meredith "bütün bir hafta boyunca" Turgenev'i, sonra "Monteriano"yu okuduktan sonra şöyle yazmıştı.

Senin ve Geo M'nin (George Meredith) onun yanında yer alabilecek tek İngiliz yazarları olduğunuzu sanıyorum. Elbette öğrenmen gereken daha pek çok şey var. Özellikle önemsiz sahneleri yazmada ve sevmediğin karakterleri işlemeye. Ama kimse kitaplarını basmasa da, kimse kitaplarını satın almasa da (ki böyle bir şey olacağına inanmıyorum) yazmaya devam etmelisin çünkü trajediyi gerçekten anlıyorsun. Bebeğin ölümü ve Miss Aboutt'la Philip arasındaki son konuşma harika. Senden başka hiç kimse 'çocuk' yerine 'bebek' yazmaya cesaret edemezdi bence... Ayrıca, tiyatrodaki sahne de tabii çok iyi.

Forster'in kendisi, 26 Şubat 1905' te günlüğüne yazdığı ve bu mektuptan söz ettiği bir notta Where Angels'...ın "dikkatli ve övgüye lâyık" bir eserden öte olmadığını ifade etmiştir. Yine de Meredith'in mektubunu saklamıştır. R. C. Trevelyan'ın (kendisi de daha sonraları mütevazı bir edebiyatçı olan Bob Trevely'nin) daha az öven mektubu ise yok olmuştur. Ama Forster'in cevabı Trevelyan'ın Forster'a yazdığı başka bir mektupla birlikte saklanmıştır. Trevelyan'ın daha sonraki eleştirileri iyi niyetli, ciddi ama yanlış yöndedir. Forster'in üslubunu fazlasıyla konuşma diline yakın, hatta argovari bulur; mesela s. 73'te "havyanâ İtalya" gerçekten de tam anlamıyla hayvanîdir. Trevelyan s. 72'deki ilk paragrafın iyi düşünülmüş kıyasmusunu ve vals andıran

canlı tazeliğini ağır biçimde eleştirir. Bu kayıp mektuplar merak çekicidir ve EK 4'e konmuştur; bu mektuplardan Desmond Mc Carthy, Goldsworthy Lowes Dickinson, Maynard Keynes ve Edward Dent'in kitapla ilgili görüşlerinin Trevelyan'inkinden daha olumlu olduğunu öğreniriz.

Kitabın okuyucu kitlesi tarafından nasıl karşılandığına geçmeden önce, özel tepkilerden bir tanesi daha, Snow Wedgewood'un ki, burada bahsedilmeye değer:

Öyküye esas itirazım, kendisine de söylediğim gibi, Forster'ın trajedi mi, komedi mi yazacağına en baştan karar vermemiş olmasıdır. İnsanın bu husustaki amacını önceden tespit etmesi gerektiğini söylediğim zaman, bu ona yeni bir görüş gibi geldi. Bence, trajedide herşey ciddi olmalı ve uğursuz bir şeyin olacağı okuyucuya önceden hissettirilmeli. Sahnenin aydınlanması daha farklı olmalı. Forster ise alaylı bir üslupla yazıp, aralara göz yaşartıcı sahneler yerleştiriyor.

Onu böyle bir amaç edinmeye razı edip etmediğime emin değilim. Bu sebeple, kendimi bu konuda başarısız hissedip hissetmediğimi bilmiyorum... Zor olanı, yani Gino'nun ihanetinin daha ayrıntılı işlenmesine ne kadar gerek duyduğumu söylemeyi bile başardım. Münasebetsizlik yapılacaksa yapıldığına değimelidir.

Bir daha sefere roman yazmadan önce aşık olmasını kendisinden rica ettim⁽⁶⁾.

1906'larda yaşlıca, evlenmemiş bir bayan 'münasebetsizlik yapılacaksa yapıldığına değmeli' görüşüne inanabilecek biri olsa bile, Gino'nun Philip'e işkence ettiği sahnenin yazarı heyecanlandığını bilemezdi. Forster ise, o sırada "sebebini bilmemesine ve merak da etmemesine rağmen" heyecanlandığını sonradan kabul etmiştir⁽⁷⁾.

Where Angels Fear to Tread 1905 ekimi başlarında Kipps ile aynı yılda basıldı (Jude the Obscure dokuz yaşındaydı, Anna of the Five Towns üç, The Way of all Flesh iki, Nostromo ve The Golden Bowl bir. The Forsyte Saga bir yıl sonra ortaya çıkacaktı; James Joyce Dubliners'de bir araya getirilen öykülerini yazmaya başlamıştı, fakat D. H. Lawrence'ın ilk romanına altı, V. Woolf'inkine ve The Good

6) Laura Forster'a Mektup, 27 Nisan 1906. Snow Wedgewood için Two Cheers for Democracy'ye bkz.

7) 3 no.lu nota bakınız.

Soldier'a daha on yıl vardı). Basılan kitap sayısı 1050 idi. Ve eğer koşullar Forster'ın söylediği gibi idiyse, bu baskıdan £ 22.10, 1906'nın ocak ayındaki 526 kopyalık ikinci baskıdan £ 19.18 kazanmış olmalıydı. Buna bir servet denilemezdi. Daha önemli olan, bu ilk romanın Forster'a pek çok kişinin beğenisini kazandırmasıydı. İlk eleştirmeni (Times Literary Supplement, 29 Eylül 1905) "Bazı olayları ancak ka- ba komediye yakışacak kadar özgün" bulduysa da, en azından özgün- lüğü 'keşfedilmeye değer alışılmamış bir bireyselliği' olduğunu kabul etti. Bookman'de aynı şekilde kitabı "alışılmışın dışında ve ikna edici; bu özelliklerini beklenmedik şekilde canlı bir tarzda elde etmiş" ola- rak nitelendirdi. "Canlı ve inandırıcı "Glasgow Harold'un da kullandı- ğı sıfatlardı; 'özgün' sıfatı ise daha pek çok eleştiride görüldü. Manc- hester Guardian'da ('şaşırtacak kadar özgün'), Speaker'de ('Dahice özgün'), Spectator'da "böylesine özgün ve araştırmacı bir yeteneğin, iyi- liğin yozlaşma eğilimi ve saygınlığın duygusuzluğu üzerinde daha az durulan bir hikâye yazması da umuluyordu". Bu rahatsız edici nitelik başkaları tarafından da hissedilmişti: Manchester Guardian'ın eleştir- meni, Forster'ın "biraz daha merhametli" olup olamayacağı ve Manc- hester Courier'deki meslekdaşı 'yazarın yarattığı kişilere biraz zalim- ce davranıp davranmadığı' konusu üzerinde durdular. Blackwood'un romanı biraz ters bir şekilde 'eleştirmenleri şaşırtan bir hikâye'(8) olarak tanıtımalarının sebebi bu kuşkular olabilir. Halbuki eleştirmen- lerin çoğu eseri takdir etmiş ve anlayışlı davranmıştı. Mesela, Book- man "Yazarın önemsiz ayrıntılarla meşgul olacağını beklerken onun insan hayatının en önemli meselelerini ele aldığını görmekteyiz" diyerek Forster'ın en can alıcı noktasına parmak basmıştı. En bilinç- li eleştirmen, o sırada Daily News'un edebiyat konularından sorumlu yazı işleri müdürü (sonraları, Liberal Partiden milletvekili ve bakan) olan J.F.G. Masterman idi. Forster'ın eserlerini her zaman beğenen Masterman The Longest Journey ile A Room with a View'in da eleş- tirilerini yazdı. Where Angels... hakkındaki eleştirisi şöyle başlar:

Where Angels... dikkate değer bir kitaptır. Kitap tanıtımları yaza- rı, malzemesine rahatlıkla hakim olduğu hemen anlaşılan böyle güçlü bir yazara ve yeni bir romana her zaman rastlayamaz. Bu

8) Saturday Review of Literature, 18 Kasım 1905.

eserdeki fikir ve üslup özellikleri doyurucu ve zevk vericidir. Yazarın kelimelerini seçişinden zevk sahibi biri olduğunu hemen anlıyoruz. O yalnızca hayatta çeşitli insan tiplerini iyi tanıdığını değil, aynı zamanda hayatın gülünç yanları hakkında isabetli gözlemler yapabildiğini ve alışık olduğumuz hayat tarzlarından farklı yaşayan insanlar bulunduğunu da gösteriyor.

Ve şöyle bitirir:

Olaylar kuvvet ve yeteneğe işaret eden, gelecek için büyük umutlar vaadededen bir hüner, hafiflik, incelik ve parlak bir mizah atmosferi içinde anlatılıyor.

Tüm tanıtma yazısını okumak gerekir (9).

Forster'ın ilk ve en kısa romanı olan bu eserin yazarın ortaya koyduğu dikkate değer bir eser olduğu hakkında görüş birliği vardır. V. Woolf 1927'de şöyle yazmıştı: "Yazarın ilk eseri olan bu kısa romanda, ileride daha büyük bir gayretle, daha güzel ve olgun eserler verecek bir yazarın gücünü bulduğumuzu söylersek abartmış olmayız⁽¹⁰⁾. Elisabeth Bowen'e göre ise, "Where Angels... yazarın diğer bütün eserlerinin tohumudur"⁽¹¹⁾. F.R. Leavis daha da ileri gider ve onu 'savaş öncesi romanlarının en başarılısı' olarak değerlendirir⁽¹²⁾. Tekrar tekrar okuduktan sonra bu görüşe katılabilirim. Yazarın daha iddialı Howards End'inden farklı olarak bu eserini kusursuz buluyorum. Yapısının mükemmelliği, "leitmotiflerin" incelikle kullanılışı, tonda ve yaklaşımda görülen kesinlik, komik unsurların ustaca kullanılması ve (Snow Wedgewood hızıyla) komedinin, kâbuslu sahneler yoluyla, Forster'ın diğer eserlerinde eşine az rastlanan bir ıstıraba ve acımayla dönüşmesi bakımlarından kusursuzdur.

Sayırsız sorularıma cevap veren Mr. P. N. Furbank'a yardımları için yeniden teşekkür ederim. King's College'da pek çok insan, özellikle Mrs. Penelope Bulloch, son derece kibar ve iyi niyetli davrandılar. Değişik baskıları karşılaştıran ve provaları düzelten Prof. George

9) Bu da, diğer alıntılar gibi, Philip Gardner'in çok değerli E. M. Forster: The Critical Heritage (London, Routledge and Keagan Paul, 1978) kitabına dahil edilmiştir. Kitabın basımı ile ilgili bütün ayrıntılar verilmiştir.

10) The Death of the Moth and Other Essays (London, Hogarth Press, 1942), s. 105.

11) The Spectator, 20 Mart 1936, s. 521.

12) The Common Pursuit, (London, Chatto ad Windus, 1952) s. 262.

H.Thompson'ın ,Miss. Laurie Cherbonnier'e, Miss Jennifer Fellows'a, Mrs. Susan Burton'a ve (her zamanki gibi) Mr. T.S. Matthews'a müteşekkirim. Son olarak, R.C. Trevelyan'ın EK'teki mektubunu kullanmama izin verdiği için Mr. Julian Trevelyan'a teşekkür ederim.

Oliver STALLYBRASS

BÖLÜM 1

Philip, Harriet, Irma, hatta Mrs. Herriton, hepsi Lilia'yı yolcu etmek için Charing Cross'a gelmişlerdi. Mrs. Theobald bile, Mr. Kingcroft'un eşliğinde, tek kızına güle güle diyebilmek için Yorkshire'dan Londra'ya o uzun yolu göze almıştı. Aynı şekilde, Miss Abbott'un pek çok akrabaları da oradaydı ve bu kadar çok insanın hep bir ağızdan konuşmaları ve böylesine farklı şeyler söylemeleri Lilia'nın kendini tutamayıp kahkahalarla gülmesine yol açtı.

Birinci sınıf kompartımanın penceresinden sere serpe sarkan Lilia, "Gerçek bir tören. Bizi kral ailesinden sanacaklar. Mr. Kingcroft, bize ayaklarımızı ısıtacak. birşeyler getirsenize" diye seslendi.

İyi huylu genç adam hızla uzaklaşırken onun yerini alan Philip, Lilia'ya nerelerde durması, İtalyancayı nasıl öğrenmesi, sıvrısineklere karşı ne zaman cibinlik kullanması, hangi resimlere bakması gerektiği konusundaki son öğütlerini sıraladı ve "Unutma, ülkeyi ancak herkesin bildiği yollardan ayrılarak tanıyabilirsin. Küçük kasabalara git, Gubbie, Pionza, Cartona, San Gimignano, Monteriano gibi. Ve yalvarırım, turistler gibi İtalya'nın yalnızca bir antika eserler ve sanat müzesi olduğu düşüncesi ile gitme. İtalyanları sev ve anla, çünkü İtalyan halkı ülkenin kendinden çok daha harikadır" diye sözlerini tamamladı.

Kayınbiraderinin gösterdiği, alışık olmadığı bu ilgi karşısında gururu okşanan Lilia, "Senin de gelmeni ne çok isterdim Philip" dedi.

"Ben de". Aslında, Philip'in barodaki işleri arada bir tatil yapmasını engelleyecek kadar yoğun olmadığı için, pek zorlanmadan bu yolculuğu yapabiliyordu, ama ailesi Avrupa'ya sürekli gidip gelmesinden hoşlanmıyordu ve Londra'dan ayrılmayacak kadar meşgul görünmek kendisinin de hoşuna gidiyordu.

"Hoşça kalın, hepiniz, sevdiklerim. Aman ne telaş!" derken küçük kızı İrma'ya gözü ilişen Lilia, anneliğe yakışır şekilde ağırbaşlı davranması gerektiğini hissetti. "Hoşça kal sevgilim. Her zaman uslu dur ve ninenin sözünden çıkma".

Bu sözleriyle kendi annesini değil, nine denmesinden nefret eden kayınvaldesini kastediyordu.

İrma ciddi yüzünü annesinin öpmesi için kaldırırken, "Elimden geleni yapacağım" dedi.

Kalabalıktan biraz uzakta, düşünceli duran Mrs. Herriton, "Uslu duracağından eminim" dedi. Ama o anda Lilia uzun boylu, ciddi, oldukça hoş görünümlü genç bir bayan olan ve vedalaşmayı daha uygun bir biçimde peronda sürdüren Miss Abbott'a seslenmekteydi.

"Caroline'im! Atla, yoksa şaperonun sensiz gitmek zorunda kalacak". İtalya'yı her düşündüğü an kendinden geçen Philip yeniden konuşmaya, Lilia'ya önündeki yolculuğun en harika anlarından söz etmeye başlamıştı: St. Gotthard tüneline çıkınca birden karşısında göreceği, geleceğin habercisi Airolo Campanile'i; trenle Monte Ceneri'nin tepelerine tırmanırken Ticino ve Lago Maggiore'nin manzarası; Lugano'nun ve Como'nun görünüşü, İtalya'nın artık insanı çepeçevre sarması; karanlık ve pis sokaklarda uzun süre yol aldıktan sonra, tramvayların gürültüsü, sokak lambalarının göz kamaştıran ışıkları arasında Milano katedralini aniden karşısında gördüğü anda ilk duraklama yerine varışı.

"Mendiller ve yakalar kakmalı kutumda. Kakımalı kutumu sana ödünç verdim!" diye haykırdı Harriet.

"Tatlı Harry!" Lilia herkesi tekrar öptü ve bir dakikalık bir sessizlik oldu. Sisten boğulacak halde olan Philip ve ağlamaya başlamış olan yaşlı Mrs. Theobald dışında herkes devamlı gülümsüyordu. Miss Abbott trene bindi. Nöbetçi kapıyı kaparken Lilia'ya herşeyin yolunda gideceğini söyledi. Derken tren hareket etti ve hepsi trenle birlikte birkaç adım yürüyerek mendil salladı ve neşeli küçük çılgınlık attı. O anda bir ayak ısıtacağını çay tepsisi gibi iki ucundan tutarak taşıyan Mr. Kingcroft geri geldi. Geciktiği için üzülen Mr. Kingcroft, titreyen bir sesle, "Güle güle Mrs. Charles, iyi vakit geçirmenizi dilerim. Tanrı sizi kutsasın!" diye seslendi.

Lilia önce gülümseyerek başını salladı; sonra, ayak ısıtıcısının du-

ruşu öyle komiğine gitti ki dayanamayarak yeniden gülmeye başladı.

"Çok üzgünüm, ama öyle komik görünüyorsunuz ki. Mendillerinizi sallarken hepiniz öyle komiksiniz ki. Kusura bakmayın". Ve Lilia durduramadığı kahkahalarıyla sisin içine doğru sürüklendi.

Mendille gözlerini kurulayan Mrs. Theobald, "Böylesine uzun bir yolculuğa çıkan birinden beklenmeyecek bir canlılık" dedi.

Mr. Kingcroft aynı görüşte olduğunu belirtircesine başını ciddi ciddi salladı. "Keşke ayak ısıtıcısını Mrs. Charles'a yetiştirebilseydim. Londra'nın hamalları taşradan gelenleri ciddiye almıyorlar ki" diye söylendi.

"Ama siz elinizden geleni yaptınız. Mrs. Theobald'ı böyle bir günde o kadar yoldan getirmiş olmanız bence çok soylu bir davranış" diyen Mrs. Herriton, acele ile el sıkışarak Mrs. Theobald'u geri götürmek üzere Mr. Kingcroft'u orada bıraktı.

Mrs. Herriton'un oturduğu Sawston, Londra'ya oldukça yakındı ve çaya yetiştiler. Çay, yemek odasında hazırdı ve Irma'nın moralini yükseltmek için çocuğa bir yumurta hazırlanmıştı. Son 15 günlük gürültü patırdıdan sonra ev şaşılacak derecede sakindi. Kesik kesik ve alçak sesle konuşuluyordu. Yolcuların Folkstone'a varıp varmadıkları, Manş'ın dalgalı olup olmayacağı, dalgalı olursa zavallı Miss Abbott'un ne yapacağı konusunda fikir yürüttüler.

"Nine, o eski gemi İtalya'ya ne zaman varacak?" diye sordu Irma. Irma'ya bir öpücük veren Mrs. Herriton, "Nine' değil, 'Büyükanne' yavrum" dedi. "Ayrıca, biz 'gemi' değil 'vapur' deriz. Gemilerin yelkenleri vardır. Hem annen bütün yolu denizden gitmeyecek. Avrupa haritasına bakarsan sebebini öğrenirsin. Harriet, onunla ilgilen. Harriet halana git, o sana haritayı gösterecek".

"Tamam!" diyen küçük kız İsteksiz Harriet'i kütüphaneye sürükledi. Mrs. Herriton ve oğlu başbaşa kalmışlardı. Hemen, birbirlerine güvenenlerin çekinmezliği ile konuşmaya başladılar.

"İşte, Yeni Hayat başlıyor" dedi Philip.

"Zavallı çocuk, ne kadar bayağı" diye mırıldandı Mrs. Herriton. "Daha da kötü olmaması şaşılacak bir şey. Ama zavallı Charles'ı andıran bir yanı da var".

"Ve, ne yazık ki, Mrs. Theobald'u da andırıyor. Ne korkunç bir görüntüydü o. Ben onu hem bünak, hem de yatalak sanıyordum. Ne

diye geldi ki sanki?"

"Mr. Kingcroft zorladı. Eminim. Lilia'yı bir daha görmek istiyordu ve tek yol buydu".

"Umarım memnun kalmıştır. Yengemin vedalaşma sahnelerinde pek kibar davrandığını söyleyemeyeceğim".

Mrs. Herriton, tüyleri ürpererek, "Gittiği-ve Mrs. Abbott'la gittiği sürece, hiçbir şeye aldır mıyorum. Otuz üç yaşında dul bir kadının kendinden on yaş küçük birinin gözetimine gerek duyduğunu düşünmek bile alçaltıcı bir durum" dedi.

"Miss Abbott'a acıyorum. Neyseki hayranlarından biri İngiltere'den ayrılamıyor. Mr. Kingcroft, ürünlerini mi, iklimi mi bir şeyi bırakmıyor. Ayrıca, bugünkü davranışıyla şansını yükselttiğini sanmıyorum. Onda da, Lilia'da da, kalabalık içinde gülünç duruma düşme yeteneği var".

Mrs. Herriton, "Bir erkek iyi yetişmemişse, önemli kişilerle ilişkisi yoksa, yakışıklı, akıllı ve zeki değilse Lilia bile zamanla onu kovalayabilir" diye cevap verdi.

"Hayır, Lilia'nın kim olursa olsun hayır demeyeceğine inanıyorum. Son ana kadar,bavullarını topladıktan sonra bile, o toparlak yüz-lü papazla gönül eğlendirmeye devam etti. Papazların ikisi de toparlak yüz-lü ama onunki bir de en nemli ellere sahip. Parkta rastladım. Tivrattan söz ediyorlardı".

"Sevgili oğlum, Lilia her gün biraz daha kötüye gidiyordu, bu mümkünse tabii. Bizi kurtaran, senin İtalya fikrin oldu".

Bu küçük iltifat Philip'i neşelendirdi. "Garip olan, onun da çok hevesli olmasıydı. Devamlı bilgi istiyordu. Ben de tabii ki memnuniyetle veriyordum. Onun kültürsüz, korkunç derecede cahil ve sanat anlayışının kusurlu olduğunu biliyorum. Yine de bir sanat anlayışı olması, hiç olmamasından iyidir. Ve İtalya'nın, onu ziyaret edenleri inceltip soylulaştırdığına gerçekten inanmıyorum. İtalya, dünyanın hem okulu, hem de eğlence yeridir. Lilia'nın oraya gitmek istemesi gerçekten lehine bir puandır".

İtalya'nın övgülerine doyup usanmış olan annesi, "Ona kalsa, ne-reye olsa giderdi. Ben ve Caroline Abbott onu Riviera'ya gitmekten vazgeçirmek için az uğraşmadık" dedi.

"Hayır, anne, hayır. İtalya'ya gitmeye gerçekten hevesliydi. Bu yolculuk onun için önemli bir dönüm noktası". Philip'e göre durum

garip bir biçimde romantikti. Bu bayağı kadının onun sevdiği ve saygı duyduğu yerlere yolculuk edeceğini düşünmek hem çekici, hem de iticiydi. Lilia niye değişmesin ki? Gotların başına da aynı şey gelmişti.

Mrs. Herriton'un ise ne romantikliğe, ne şekil değiştirmeye, ne tarihteki benzerliklere, ne de evindeki sükuneti bozacak herhangi bir şeye inancı vardı. Philip daha fazla heyecanlanmadan konuyu ustalıkla değiştirdi. Az sonra Harriet coğrafya dersini vermiş olarak geri geldi. Irma erken yattı ve büyükannesi üstünü örttü. Sonra iki bayan el işi yapıp, iskanbil oynadılar. Philip kitap okudu. Ve böylece sessiz ve faydalı hayatlarına geri dönüp bütün kış bu hayatı kesiksiz devam ettirdiler.

Charles'ın Lilia Theobald'a sırf güzel olduğu için aşık olmasının üstünden on yıl geçmişti. O sıralarda Mrs. Herriton'un bütün huzuru kaçmıştı. Altı ay evliliği önlemek için dolaplar çevirmiş, evliliğe engel olamayınca başka bir işe yönelmişti: Gelinine göz kulak olmaya. Lilia hayatını, girdiği ailenin şerefine lekelemeden sürdürmeliydi. Charles, kızı Harriet ve ailenin akıllı ferdi olan Philip büyür büyümeye ona yardımcı olmuşlardı. Irma'nın doğumu işleri daha da güçleştirmişti. Allah'tan, çocuğun yetiştirilmesine karışmak isteyen Mrs. Theobald'ın sağlığı bozulmaya başlamış ve Whitby'den ayrılması zorlaşmıştı. Mrs. Herriton da onu böyle bir çabadan vazgeçirmek için elinden geleni yapmış, her yeni doğan bebek için yapılan düello erkenden sonuçlanmış, Irma annesinin değil, babasının ailesine ait olmuştu.

Charles'ın ölümü ile mücadele yeniden başlamıştı. Lilia kendini kanıtlamaya çalışarak annesine bakmak üzere Whitby'ye gideceğini söylemiş, Mrs. Herriton buna engel olabilmek için tüm sevimliliğini ve şefkatini kullanmak zorunda kalmıştı. Sonunda Sawston'da Lilia'ya bir ev alındı ve orada eski kocasının ailesinin onu kibarlaştırma çabalarına tahammül ederek Irma ile üç yıl yaşadı.

Lilia'nın Yorkshire'a yaptığı ender ziyaretlerden biri sırasında yeniden meseleler ortaya çıktı. Lilia bir arkadaşına, Mr. KIngcroft denilen birinden son derece hoşlandığını, ama tam olarak nişanlı sıyalamayacaklarını itiraf etti. Haber Mrs. Herriton'a ulaşınca, Mrs. Herriton hemen bir mektup yazıp bilgi istedi. Lilia'nın ya nişanlanmış, ya da nişanlanmamış olması gerektiğini, bu ikisi arasında bir durumun mümkün olmadığını belirtti. İyi yazılmış bir mektuptu ve Lilia'yı çok telaş-

landırdı. Bir kurtarma ekibinin baskısına gerek kalmadan Lilia, Mr. Kingcroft'u terketti. Sawston'a döndükten sonra oldukça gözyaşı dökerek üzgün olduğunu söyledi. Mrs. Herriton fırsatı değerlendirerek dulluk ve annelik görevleri hakkında daha öncekilerden çok daha ciddi bir konuşma yaptı. Fakat nedense, bu olaydan sonra işler hiç de kolay yürümedi. Lilia, Sawston'daki orta yaşlı evli hanımlar arasında yerini almaya yanaşmıyordu. Hiç iyi bir ev hanımı değildi. Evde sürekli olarak bir krizle karşılaşmakta ve durumu düzeltmek, hizmetkârlarını uzun yıllar yanında tutmada çok başarılı olan Mrs. Herriton'a düşmekteydi. Irma'nın sudan sebeplerle okula devamsızlık etmesine ve yüzük takmasına izin veriyordu. Sawston sakinlerini şoke etmek için bisiklete binmeyi öğrenen Lilia, bir pazar günü akşam üstü High Street'ten aşağı bisikletle giderken kilisenin köşesinde bisikletten düştü. Akraba olmasa Herriton'ların eğlenceli bulacakları bir olaydı. Fakat İngiliz geleneklerine karşı çıkmaya teorik olarak bayılan Philip bile, Lilia'yı bu olay yüzünden ölüm gününe kadar unutmayacağı bir biçimde payladı. İşte tam o sıralarda, Lilia'nın, Mrs. Kingcroft'un ona 'beye-fendi bir arkadaş olarak' mektup yazmasına ve Irma'ya hediye yollamasına izin verdiğini öğrendiler.

Philip'in aklına İtalya geldi ve durumu kurtardılar. İki sokak ötede yaşayan, çekici ve akıllı başında Caroline Abbott bir yıllık bir Avrupa yolculuğu için bir arkadaş arıyordu. Lilia evini kapattı, eşyalarının yarısını sattı, diğer yarısını ve Irma'yı Mr. Herriton'a bıraktı. Ve işte, herkesin onayıyla, mekân değişikliği için oradan ayrılmıştı.:

Lilia kış boyunca onlara sık sık mektup yazdı; kendi annesine yazdığından daha sık. Mektupları her zaman ayrıntılı ve uzundu. Fransa'yı çok tatlı bulmuştu, Napoli düş gibiydi ama pis kokuyordu. Roma'da insanın hiçbir şey yapmadan oturup hissetmesi gerekiyordu. Philip'e göre, Lilia'da ilerleme vardı. Bahar başlarında Philip'in önerdiği küçük kasabaları ziyaret etmeye başladılar. Philip buna özellikle memnun oldu. "Böyle bir yerde insan kendini gerçekten işlek yoldan ayrılmış ve evrenin yüreğine işlemiş hissediyor. Her sabah Gotik tarzda bir pencereden dışarı bakarken, Orta Çağ'ın bitmiş olduğuna inanmak imkânsız görünüyor" diye yazdığı mektup Monteriano'dandı ve bu harika kasabanın oldukça başarılı bir tasviriyle son buluyordu.

"Memnun olması bile bir şey. Zaten Caroline Abbott'la üç ay

yaşadıktan sonra iyileşmeyen biri olamaz," dedi Mrs. Herriton.

O sırada İrma okuldan geldi ve anne-baba otoritesinin gereğine inanan Mrs. Herriton, dilbilgisi yanlışlarını düzelterek Lilia'nın mektubunu çocuğa okudu. İrma kibarca dinlediye de az sonra konuyu bütün varlığıyla ilgilendiği hokeye çevirdi. O gün öğleden sonra takımın renkleri sarı-beyaz mı, sarı-yeşil mi olsun diye oylama yapılabaktı. Büyükannesi ne düşünüyordu ?

Mrs. Herriton'un bu konuda elbette ki fikri vardı ve hokey takımının renklerinin çocuklar için gereksiz olduğunu söyleyen Harriet'e ve onları çirkin bulan Philip'e rağmen görüşünü akıllıca ortaya koydu. Büyük gelişme göstermiş olan İrma ile gurur duymaya başlamıştı. Artık ona, dehşet verici bir şey olan bayağı çocuk denilemezdi. Çocuğu annesi dönmeden önce istediği kalıba tam olarak sokmak istiyordu. Bu sebeple, yolcuların acele etmeden, rahat rahat gezmelerine bir itirazı yoktu. Hatta, onlarca uygunsa, bir yıllık süreyi uzatmalarını önermişti.

Lilia'nın bir sonraki mektubu da Monteriano'dandı ve Philip çok heyecanlandı. "Orada bir haftadan fazla kaldılar. Ben bile o kadar kalamazdım. Gerçekten beğenmiş olmalılar, çünkü kaldıkları otelin pek rahat olduğu söylenemez" dedi.

Harriet ise, "İnsanları anlayamıyorum. Bütün bir günü nasıl geçiriyorlar ki acaba? Ve orada kilise olduğunu da sanmıyorum" dedi.

"İtalyanın en güzel kiliselerinden biri olan Santa Deodata var".

"Benim kasteddiğim elbette ki bir İngiliz kilisesi" dedi Harriet sert bir şekilde. "Lilia pazar günlerini büyük bir kasabada geçireceğine söz vermişti".

"Santa Deodata'da katılacağı bir ayinde, Avrupa'nın bütün Arka Mutfaklarındakilerden daha fazla güzellik ve içtenlikle karşılaşacaktır".

Arka Mutfak, kız kardeşinin himaye ettiği küçük ve iç karartıcı St. James Kilisesine Philip'in taktığı takma isimdi. Harriet onun küçümsemesine asla tahammül edemediği için Mrs. Herriton araya girmek zorunda kaldı.

"Bir dakika, sevgililerim, atışmayın. Lilia'nın mektubunu dinleyin. "Buraya bayılıyoruz ve bana buradan söz ettiği için Philip'e nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum. Yalnızca değişik bir yer değil; aynı

zamanda insana, İtalyanları tüm sadelikleri, çekicilikleri ve bozulmamış halleriyle tanıma fırsatı veriyor. Freskler harika. Her gün biraz daha tatlılaşan Caroline resim yapmakla meşgul".

Basmakalıp sözleri nükte gibi ortaya atmaya bayılan Harriet "Herkesin zevki başka" diye mırıldandı. İsviçre'nin Protestan kesiminde geçirdiği altı hafta dışında Avrupa hakkında hiçbir fikri olmayan Harriet hiç görmediği İtalya'dan da garip bir şekilde nefret etmekteydi.

Harriet odadan çıkar çıkmaz Philip, "Harriet'in amma da sevimsiz bir kişiliği var" dedi. Annesi gülererek yaramazlık etmemesini söyledi ve okula gitmek üzere olan İrma'nın kapıda görünmesi konunun daha fazla konuşulmasına engel oldu. Çocukların barış sağlama gücü yalnızca din kitaplarına has değildir.

"Bir dakika İrma" dedi amcası. "İstasyona gidiyorum. Sana benimle birlikte yürüme zevkini vereyim".

Birlikte yola çıktılar. İrma bundan memnundu ama Philip gençlerle sohbet etme sanatına sahip olmadığı için konuşmaları pek sürükleyici olamıyordu. Mrs. Herriton kahvaltı sofrasında biraz daha oturarak Lilia'nın mektubunu yeniden okudu. Sonra aşçının sofrayı toplamasına yardım etti, ne yemek yapılacağını söyledi. Salı oturma odasının temizlik günü olduğu için hizmetçiye o işe koştı. Hava nefisti ve henüz çok erkendi. Biraz bahçeyle ilgilenmeye karar verdi. Harriet kilisesine yapılan hakaretin etkisinden kurtulmuştu. Ona seslendi ve birlikte sebze bahçesine gidip turfanda sebze ekmeye başladılar.

İş eğlence gibi göstermeyi çok iyi bilen Mrs. Herriton, "Bezel-yeleri ekmek en zevklisi olduğu için onu en sona saklayalım" dedi. Mrs. Herriton'la büyük kızı pek ortak yanları olmamasına rağmen çok iyi geçinirlerdi. Harriet'in eğitimi lüzumundan fazla başarılı olmuştu. Philip'in bir gün söylediği gibi, bütün esas erdemleri yutmuş ama hiç hazmedememişti. Her ne kadar Harriet dindar, vatansever ve ahlâklı bir varlık olarak ailesi için çok önemli idiyse de, annesinin çok değer verdiği ve kendi kendine öğrenmesini istediği esneklik ve temkinlilikten yoksundu. Harriet'e kalmış olsa, Lilia ile ailenin arasındaki bağlar çoktan kopmuştu. Daha beteri, iki yıl önce Philip İtalya'ya hayran, buna karşın, Sawston ve gelenekleriyle alay ederek döndüğü zaman, onunla da ilişkileri kesilmişti.

"Ayıp anne. Philip herşeyle, Kitap Kulübüyle, Tartışma Kulübü-

le, İlerici Vist Oyuncularıyla, pazarlarla, alay ediyor. İnsanlar bundan hoşlanmıyor. Ailemizin şerefini düşünmemiz gerek. Kendi içinde bölünmüş bir aile ayakta kalamaz" diye feryat etmişti.

Mrs. Herriton ise şu unutulmaz sözlerle cevap vermişti. "Bırakalım Philip dilediğini söylesin ve o da bizim istediğimizi yapmamıza karışmasın." Harriet buna razı olmuştu.

Önce can sıkıcı sebzeleri diktiler ve üzerlerine, doğru bir işi yapmaktan doğan tatlı bir yorgunluk hissi çöktüğü sırada bezelyelere el attılar. Harriet sıranın düzgün olmasını sağlamak için bir ip gerdi ve annesi ip boyunca sivri uçlu bir sopayla bir oluk oluşturdu. İş bitince saatine baktı.

"Saat 12. İkinci posta gelmiştir. Koş bak, mektup var mı!"

Harriet gitmek istemiyordu. "Önce bezelyeleri ekmeyi bitirelim. Mektup olacağını sanmıyorum".

"Hayır, yavrum, lütfen git. Ben ekerim, sen de üstlerini örtersin ve kuşların görmemesine dikkat edersin."

Mrs. Herriton bezelyelerin düzgün bir biçimde elinden toprağa akmasına özen gösterdi ve sıranın sonuna geldiği zaman o güne kadar hiç bu kadar iyi ekmemiş olduğunun bilincine vardı. Üstelik pahalıydılar.

Geri dönen Harriet, "İster inan, ister inanma, yaşlı Mrs. Theobald'dan" dedi.

"Mektubu sen oku. Ellerim kirli. Antetli kâğıt da tahammül edilir şey değil".

Harriet zarfı açtı.

"Anlamıyorum. Hiçbir anlam çıkmıyor" dedi.

"Onun mektupları hep böyledir".

"Ama bu her zamankinden de saçma" diyen Harriet'in sesi titremeye başladı. "Al, anne, bir de sen oku; ben hiçbir anlam veremiyorum".

Mrs. Herriton hoşgörüsüyle mektuba uzandı. Uzun bir sessizlikten sonra "Güçlük nerede ki? Seni şaşırtan ne, bu mektupta?" diye sordu.

Harriet, "Anlamı—" diye kekeledi. Serçeler yakınlaşıp, bezelyeleri gözetlemeye başladı.

"Anlamı açıkça ortada. Lilia evlenmek üzere nişanlanmış. Ağlama tatlım, ağlamazsan sevinirim, hiç konuşma. Tahammülümü aşan

bir olay. Bir otelde tanıştığı biriyle evlenecekmiş. Al, kendin oku". Sonra aniden, önemsiz görünen bir nokta konusunda sinirlerine hakim olamadı. "Olanları doğrudan bana söylememe cüretini nereden buluyor. Önce Yorkshire'a yazmaya nasıl cesaret ediyor. Mrs. Theobald aracılığıyla ve tepeden bakan, küstahça yazılmış bir mektupla mı olayı duyacaktım? Benim hiç hakkım yok mu? Sen tanık ol sevgilim, tanık ol", hiddetten âdeta boğularak, "bu olanlar için onu asla affetmiyeceğim".

"Ne yapılabilir ki?" diye inledi Harriet, "Ne yapılabilir ki?"

"Önce bu" diyerek Mrs. Herriton mektubu küçük küçük yırttı ve tepenin üstüne doğru savurdu. "Sonra, Lilia'ya bir telgraf. Hayır, Miss Abbott'a bir telgraf. Onun da bir açıklama yapması gerek".

Annesinin peşinden eve yürüyen Harriet, "Ne yapılabilir ki?" diye tekrarlamaktaydı. Böyle büyük bir küstahlık karşısında çaresiz kalmıştı. Lilia'nın başına gelen korkunç şey neydi, karşılaştığı korkunç insan kimdi? "Otelde biri" yazılıydı mektupta sadece. Ne tür bir insan? Bir beyefendi mi? Bir İngiliz mi? Belli değildi.

Mrs. Harriet, Abbott, Stella d'Italia, Monteriano, İtalya adresine yazdığı telgrafi okudu. "Monteriano'da kalış sebebinizi telle. Garip dedikodular". "Orada bir postahane varsa, bu gece cevap alabiliriz" diye ekledi. Sonra devam etti, "Philip eve yedide geleceğine ve 8:15 treni Dover'daki gece yarısı vapuruna yetiştiğine göre — Harriet, telgrafi götürürken bankadan beş sterlinglik banknotlar halinde 100 sterlin çek".

"Ama neden, ne—"

"Hemen git yavrum, konuşma. Irma'nın geldiğini görüyorum. Çabuk git... Evet, Irma sevgilim, bugün öğleden sonra kimin takımında olacağını, Miss Edith'in mi, Miss May'in mi?"

Torununa her zamanki gibi davrandıktan sonra kütüphaneye giden Mrs. Herriton büyük atlası çıkardı, çünkü Monteriano ile ilgili herşeyi bilmek istiyordu. Kasabanın ismi en küçük harflerle yazılmıştı ve "Aşağı Apeninler" yazılı bir küme kahverengi tepecikğin ortasındaydı. Okulda adını duyduğu Siena'dan pek uzak değildi. Biraz ötesinden siyah bir hat geçiyordu. Üzerinde belirli aralıklarla, testeredeki gibi, çentikler vardı. Bu bir demiryoluydu. O kadarını biliyordu. Ama harita kasaba ile ilgili pek çok şeyi hayal gücüne bırakmıştı. Mrs. Har-

riton'da da bu yoktu. Childe Harold'da kasaba hakkında bilgi aradı ama Byron oraya gitmemişti. Mark Twain de Tramps Abroad'da oraları ziyaret etmemişti. Edebi kaynaklar tükenmişti. Philip eve gelene kadar beklemek zorundaydı. Philip'i düşününce aklına onun odasını denemek geldi ve orada Baedeker'in Central Italy'nin buldu. Ve onu hayatında ilk defa açarak okumaya başladı.

MONTERIANO (nüfusu 4800) Oteller: *Stella d'Italia*, orta karar; *pis*; *Caffe Garibaldi*, *Corso Vittorio Emanuele*'de, tiyatronun yanında *postane*; *Seghana*'da fotoğraflar (Floransa'dan daha ucuz). *Atlı posta arabası* (1 lired) belli başlı trenleri karşılar. *Başlıca görülecek yerler*: (2-3 saat) *Santa Deodata*, *Palazzo Pubblico*, *Sant' Agostino*, *Santa Caterina*, *Sant'Ambrogio*, *Palazzo Capocchi*. *Rehber* (2 lired) gereksiz. *Surlar çevresinde bir tur asla ihmal edilmemelidir*. *Rocca'da manzaranın (bedava) en güzeli, güneş batarkendir*. *Tarihi*: Antik devrin *Mons Rianus*'u olan *Monteriano*'nun *Ghibbelline* eğilimine *Dante* dikkati çekmiştir (*Purg. XX*) ve kasaba 1261'de *Poggibonsi*'den bağımsızlığına kavuşmuştur. *Siena* kapısındaki, *'Poggibonizzi, fatti in la, che Monteriano si fa citta'* yazısı bundan kaynaklanır. 1530'a kadar bağımsız kalmış, o tarihte papanın askerlerince yağma edilmiş ve *Tuskanya Grand Dukalığının* bir parçası olmuştur. Artık önemini kaybetmiştir ve bölge hapishanesinin yeridir. *Halkı hâlâ nazik tavırlarıyla bilinir*. *Ziyaretçi Sienna* kapısından dosdoğru *Santa Deodata*'nın *Collegiate Kilisesine* giderek (sağdan beşinci kısımda) *freshleri* inceleyebilir.

Mrs. Herriton devam etmedi. Baedeker'in gizli cazibesini keşfedenlerden değildi. Verilen bilgilerini bir kısmını gereksiz buldu, tamamıyla de sıkıcıydı. Philip ise "Rocco'da manzaranın (bedava) en güzeli, güneş batarkendir" sözlerini yüreği hızla çarpmadan okuyamazdı. Kitabı yerine koyduktan sonra aşağı inip, asfalt yolların sağın soluna bakarak Harriet'i görmeye çalıştı. Sonunda onun iki köşe ötede Miss Abbott'un babası Mr. Abbott'tan kurtulmak için boşuna çabaladığını gördü. Harriet her zaman şanssızdı. En nihayet bunalmış bir halde, gıcır gıcır banknotlarla döndü ve onu karşılamak için üzerine atlayan Irma nasırına çok kötü bastı.

"Ayakların her geçen gün biraz daha büyüyor" diyen Harriet o acıyla yeğenini hızla itti. Bu kez Irma ağlamaya başladı ve kızgınlığını belli ettiği için Mrs. Herriton kızına sınırlendi. Öğle yemeği iğrençti ve pudinklerini yerlerken aşçının, büyük bir hünerle, fırının önemli bir

düğmesini kırdığı haberi geldi. Mrs. Herriton, "Çok yazık" dedi. Irma tatsızlıkların üçlendiğini söyledi ve kabalaşmakla suçlandı. Yemekten sonra Baedeker'i çıkararak Antik devrin Mons Rianus'u olan Monteria-no hakkında yazılanları, incinmiş bir tavırla okumakta direnen Harriet annesi tarafından susturuldu.

"Bunu okumak gülünç, yavrum. Oradan biriyle evlenmeye çalışmıyor ki. Besbelli otelde kalan bir turist. Kasabanın bu işle bir ilgisi yok".

"Sanki gidilecek başka yer mi yoktu. Ayrıca otellerde iyi kimse-lerle karşılaşılmaz ki".

"İyl veya kötü olması değil ki önemli olan, sana daha önce de defalarca söyledim. Lilia ailemize hakaret etti ve bunun cezasını çekecek. Ve sanırım, oteller aleyhine konuşurken benim de babanızla Cha-monix'de karşılaşmış olduğumu unutuyorsun. Şu anda hiçbir katkın olamayacağına göre, bence en iyisi susman. Ben mutfağa gidip fırın hakkında konuşacağım".

Gereğinden fazla konuştu ve aşçı, onları memnun edemiyorsa ayrılmasının daha iyi olacağını söyledi. İnsanın yakınındaki ufak bir mesele, uzaktaki büyük bir meseleden daha önemli olduğu için, Orta İtalya'daki bir dağda yanlış şeyler yapan Lilia bir anda gözünden silindi. Mrs. Herriton bir işçi bulma kurumuna koştu; başaramadı. Bir başkasına koştu, yine başarısız oldu. Eve geldi ve hizmetçi, hiçbir mesele çözülmediğine göre, kendisinin de ayrılmasının daha iyi olacağını söyledi. Mrs. Herriton çayını içti, altı mektup yazdı; o sırada aşçı ile hizmetçi gözyaşları içinde işe geri alınmayı rica ettiler. Bu zafer anında zil çaldı ve telgraf geldi. "Lilia, bir İtalyan soyluyla nişanlandı. Yazacağım. Abbott".

• "Cevap yok" dedi Mrs. Herriton, "Mr. Philip'in bavulunu tavan arasından indirin".

Bilinmeyenin onu korkutmasına izin vermeyecekti. Aslında, artık bir şeyler biliyordu. Adam soylu bir İtalyan değildi, öyle olsa telgraf-ta yazardı. Telgrafı Lilia yazmış olmalıydı. Ondan başka kimse "bir İtalyan soylusu" gibi aptalca ve bayağı bir terim kullanmazdı. Sabah-ki mektupta yazılanları hatırlamaya çalıştı. "Buraya hayranız --Caro-line her zamankinden daha tatlı ve resim yapmakla meşgul. İtalyanlar sade ve çekici". Ve Baedeker'deki "halkı, nazik tavırlarıyla bilinir"

sözleri, şimdi çok kötü bir anlam kazanmıştı. Mrs. Herriton'un hayal gücü olmasa da, daha yararlı bir nitelik olan içgüdüleri vardı ve Lilia'nın nişanlısı hakkında zihninde oluşturduğu resim gerçeğe oldukça yakındı.

Böylece, Philip, yarım saat içinde Monteriano'ya hareket etmesi gerektiği haberiyle karşılandı. Durum çok tatsızdı. Üç yıl boyunca İtalyanlara övgüler yağdırmıştı ama onlardan biriyle akraba olmayı hiç aklından geçirmemişti. Annesini yumuşatmaya çalıştıysa da, annesi "Adam bir dükkân de olabilir, bir org çalıcısı da. Konu bu değil. Lilia onunla evlenirse, Charles'ın anısına da, Irma'ya da, bize de hakaret etmiş olur. Bunun için evlenmesini yasaklamalıyız ve bizi dinlemezse onunla hiçbir ilişkimiz kalmaz" derken, kalbinin derinliklerinde ona hak verdi.

Philip alçak bir sesle, "Elimden geleni yapacağım" dedi. İlk kez yapacak bir işi olmuştu. Annesini ve kızkardeşini öperek Irma'yı şaşırttı. Bu soğuk mart gecesinde, geriye bakınca, evin holü sıcak ve çekici görünüyordu. Ve sanki sıradan ve sıkıcı bir işe gidercesine, isteksiz bir şekilde İtalya'ya doğru yola çıktı.

Mrs. Herriton yatmadan önce Mrs. Theobald'a bir mektup yazdı. Lilia'nın davranışı hakkındaki düşüncelerini açık bir dille ortaya koydu. Bunun, herkesin kesinlikle taraf tutmasını gerektiren bir durum olduğunu ima etti. Mektubun sonuna da, sanki sonradan hatırlamışçasına, o sabah Lilia'dan mektup aldığını ekledi.

Yatmaya çıkarken, bezelyelerin üstünü örtmediğini hatırladı. Bu onu her şeyden daha çok üzdü ve sinirle merdivenin trabzanlarına tekrar tekrar vurdu. Geç olmasına rağmen, alet odasına inip bir lamba aldı ve bezelyelerin üstünü örtmek için bahçeye çıktı. Serçeler hepsini yemişlerdi. Ama mektubun parçaları, düzgün toprağın şeklini bozmasına orada kalmışlardı.

* * *

BÖLÜM 2

Monteriano istasyonunda trenden inen aklı karışmış bir turist kendini kırların ortasında bulur. Her ne kadar demiryolunun etrafında, ovada ve tepelerin yamaçlarında serpiştirilmiş evler varsa da, buranın Orta Çağ'dan veya başka bir çağdan kalma bir kasaba olduğunu gösteren en ufak bir işaret yoktur. Turist çok uygun olarak legno (odun parçası) adı verilen tahta arabaya binmeli ve sekiz millik eşsiz yolda yukarı doğru yol almalıdır ki Orta Çağ'a erişebilsin, çünkü Baedeker' de yazıldığı kadar hızlı gitmek hem imkânsızdır, hem de böyle kutsal bir güzelliğe saygısızlıktır.

Philip sağduyu âlemini terkettiğinde saat öğleden sonra üçtü. Yolculuk öylesine yormuştu ki trende uyuyakalmıştı. Yol arkadaşları, İtalyanlara özgü kehanet yeteneğiyle, tren Monteriano'ya gelince Philip'in orada inmek istediğini tahmin edip onu indirmişlerdi. Ayakları peronun sıcak asfaltına gömüldü. Rüyada gibi trenin gidişini izlerken bavulunu taşıması gereken hamal nöbetçiyle elini-sende oynamaktaydı. Ne yazık ki Philip'in ruh haleti İtalya'ya uygun değildi. At arabası için pazarlık yapmak ona son derece sıkıcı geliyordu. Arabacı altı liret istedi. Philip sekiz mil için dört liretten fazla ödemesi gerektiğini bildiği halde adamı bütün bir gün mutsuz ve huzursuz etmek için istediği parayı vermek üzereydi ki yüksek perdeden çılgınlık onu bu hatadan kurtardı. Yola bakınca kamçısını şaklatarak ve dizginlerini çekerek iki atı çılginca süren bir arabacı ile arkasında, elinin altında bulunduğu her şeye tutunmaya çalışan bir kadının yalpalayan şeklini gördü. Bu, Milano'dan yolladığı ve geliş zamanını bildirdiği mektubu alırmaz onu karşılamaya koşmuş olan Miss Abbott'du.

Miss Abbott'u yıllardır tanırdı ama hakkında öyle ya da böyle bir

fikre sahip değildi. İyiydi, sessizdi, sıkıcı ve sevimliydi; yirmi üç yaşında olduğu için gençti. Yoksa görünüş ve davranışlarında gençlik ateşinin hiçbir izine rastlamak mümkün değildi. Bütün hayatını Sawston'da sıkıcı ve sevimli babasıyla geçirmişti ve kendini saygın bir hayır işine vermiş tatlı ve solgun yüzü ile Sawston sokaklarının aşına bir simasıydı. Onlardan ayrılmak istemesi oldukça şaşılacak bir şeydi, ama bu arzusunu dürüstçe açıklamıştı. "Sapına kadar İngiliz'im ama yine de bir kere olsun İtalya'yı görmek istiyorum. Herkes harika bir yer olduğunu ve kitaplardan edinilen bilginin kesinlikle yeterli olmadığını söylüyor". Papaz bir yılın çok uzun bir süre olduğunu ima edince Miss Abbott terbiyeli fakat şakacı bir tavırla, "Ama bırakın da biraz eğleneyim. Yalnızca bir defa, söz veriyorum. Bu, hayatım boyunca üzerinde düşünmeme ve konuşmama yetecek kadar malzeme sağlayacak" demiş, papaz razı olmuştu. Mr. Abbott da. Ve işte şimdi Miss Abbott tek başına, toz toprak içinde, korkmuş bir halde ve en çılgın maceraperestin arzu edeceği kadar çok cevaplaması ve hesap vermesi gereken problemle yüz yüze arabadaydı.

Konuşmadan el sıkıştılar. İstasyon müdürüyle istasyon dilencisinin ortak belagati ile ancak susturulan beceriksiz süflünün kızgın bağrışmaları arasında Miss Abbott, Philip ve eşyaları için yer açtı. Sessizlik araba hareket edene kadar sürdü. Philip son üç günü ne yapması ve ne söylemesi gerektiğini düşünerek geçirmişti. Bir sürü hayall konuşma icat etmişti. Ve hepsinde mantığı ve belagati ona kesin zafer kazandırıyordu. Ama nasıl başlayacaktı? Düşmanın topraklarındaydı ve herşey (sıcak güneş, sıcağın arkasından gelen soğuk hava, bitmek tükenmek bilmeyen düzgün sıralar halinde uzanan esrarlı zeytin ağaçları) kafasının çalışmaya başladığı sakın Sawston havasına tam ters düşüyordu. Hemen kendi kendine bir karar verdi. İkisi birbirlerine uyuyorlarsa ve Lilia kararlıysa, annesini yola getirebileceğine inandığından, evlenmelerine razı olacak ve işi halledecekti. İngiltere'de böyle bir şeye razı olmayı aklından dahi geçirmezdi ama burada, İtalya'da. Lilia bütün inatçılığına ve budalalığına rağmen, insan gibi görünmeye başlamıştı.

Philip, "Şimdi meseleyi konuşalım mı?" dedi.

"Evet, lütfen, bu nezaketi gösterirseniz" dedi Miss Abbott, büyük bir heyecanla.

"O halde, ne kadar süredir nişanlılar?"

Genç kızın yüzü tam bir aptalinkine benziyordu-korkmuş bir aptalın.

"Kısa bir süre, oldukça kısa bir süre!" diye kekeleydi, sanki sürenin kısalığı Philip'e güven verecekmiş gibi.

"Tam zamanını bilmek isterdim, eğer hatırlıyabilirsiniz?"

Miss Abbott parmaklarıyla birtakım ince hesaplar yaptıktan sonra, "Tam on bir gün" diye cevap verdi.

"Kaç gündür buradasınız?"

Philip sinirli sinirli ayaklarını yere vururken, Miss Abbott bazı hesaplar daha yaptı "Üç haftaya yakın".

"Gelmeden önce o adamla tanışmış mıydınız?"

"Hayır".

"Öyle mi? Peki, neyin nesi?"

"Kasabanın yerlisi".

Yine bir sessizlik başladı. Bu arada ovadan ayrılmışlar ve tepenin yamaçlarına tırmanmaya başlamışlardı. Zeytinlikler devam ediyordu. Neşeli şişman sürücü, atları rahatlatmak için arabadan inmiş, yanlarında yürüyordu.

"Otelde tanışmışlar, anladığıma göre".

"O, Mrs. Theobald'ın bir yanlış anlaması".

"Yine anladığıma göre İtalyan soylularındanmış".

Cevap yok.

"Adını öğrenebilir miyim?"

Miss Abbott, "Sinyor Carella" diye fısıldadı ama sürücü yine de duydu ve ağzı kulaklarında sıırttı. Nişan haberi çoktan yayılmış olmalıydı.

"Carella mı? Kont mu, markiz mi, yoksa başka bir şey mi?"

"Sinyör" diyen Miss Abbott başını çaresizlik içinde öbür yana çevirdi.

"Galiba sorularıyla sizi sıkıyorum. Eğer öyleyse susayım".

"Hayır, lütfen; kesinlikle hayır. Buraya gelmek benim fikrimdi. Elbette istediğiniz bütün bilgiyi almak ve mümkün olup olmadığını anlamak için ne isterseniz sorun".

"O halde, kaç yaşında?"

"Oldukça genç. Sanıyorum yirmi bir".

Philip "Tanrım!" diye ılık attı.

Miss Abbott kızarak, "İnanılacak gibi değil. Çok daha yaşılı görünüyor" diye ekledi.

"Ve yakışıklı mı?" diye sordu Philip, alaylı bir tarzda.

Miss Abbott kararlı bir şekilde, "ok yakışıklı. Hatları çok muntazam ve vücut yapısı iyi. Ama sanırım İngiliz ölçülerine göre çok kısa boylu" dedi.

Uzun boyluluğundan başka bir üstünlüğü olmayan Philip genç kızın bu konudaki kayıtsızlığına bozuldu.

"Ondan hoşlandığınız sonucuna varabilir miyim?"

Genç kız yine kararlı bir tavırla cevap verdi, "Gördüğüm kadarıyla hoşlanıyorum".

O arada araba ekili tepenin karşısındaki kahverenkli ve kasvetli görünen bir koruluğa girmişti. Koruluktaki ağaçlar küçük ve yapraksızdı, fakat gövdeleri yazın denizde ortaya çıkan kayalar gibi, menekşelerin ortasında yükselerek dikkat çekiyorlardı. İngiltere'de de her türlü menekşe vardır, fakat bu kadar çok değil. Sanatta da böylesine çok menekşeye rastlanmaz, çünkü hiçbir ressam buna cesaret edemez. Tekerlek izleri birer kanal, çukurlar birer gölcük gibiydi; yolun kuru beyaz kenarları bile baharda yükselen suların altında az sonra gömülecek olan bir geçit gibi hafifçe ıslaktı. Philip o sırada bunlara dikkat etmedi; bundan sonra söyleyeceklerini düşünüyordu. Fakat gözleri bu güzelliği farketmişti ve ertesini mart, Monteriano'ya giderken, yolun sayısız çiçekler arasından geçeceğini hatırladı.

"Gördüğüm kadarıyla ondan hoşlanıyorum" diye tekrarladı Miss Abbott, kısa bir sessizlikten sonra.

Kızın konuşmalarını cüretkâr bulan Philip, ezici bir tonda, "Lütfen söyler misiniz bu adamın neyin nesi olduğunu? Bundan hiç söz etmediniz? Toplumdaki mevkii nedir?" diye sordu.

Miss Abbott konuşmak için ağzını açtıysa da, hiç ses çıkarmadı. Philip sabırla bekledi. Genç kız cüretkâr bir cevap vermeye çalıştıysa da beceremedi.

"Hiçbir mevkii yok. Babam olsa sokakları arşınıyor derdi. Askerliğini henüz bitirmiş de".

"Er olarak mı?"

"Sanırım. Burada herkesi askere alıyorlar. Bersaglieri alayınday-

miş galiba. Birinci sınıf bir alay değil mi bu?"

"O alaya girenlerin kısa boylu ve yapılı olmaları, ayrıca günde altı mil yürüyebilmeleri gerekiyor".

Genç kız şaşkın şaşkın Philip'e baktı. Söylediklerinin hepsini anlamamakla beraber, Philip'in çok akıllı olduğunu hissetti. Sonra Sin-yor Carella'yı savunmaya devam etti.

"Ve şimdi, pek çok genç gibi, o da yapacak bir iş aramakta".

"Bu arada?"

"Bu arada, pek çok genç gibi ailesiyle, babası, annesi, iki kız kardeşi ve minik erkek kardeşi ile, birlikte oturuyor".

Genç kızın konuşmasında Philip'i çileden çıkartan bir hoşgörü vardı. Artık onu susturma zamanı gelmişti.

"Bir soru daha, tek bir soru. Babası ne iş yapıyor?"

"Babası mı? Sanırım, çok uygun bir evlilik gibi gelmeyecek size. Ama konu bu değil. Yani konu-demek istiyorum ki- sosyal farklılıklar-aşk herşeye rağmen- hayır, yani."

Philip dişlerini gıcırdattı ve hiçbir şey söylemedi.

"Erkekler bazen kişileri yargılamada haşın davranırlar. Ama hissediyorum ki siz, ve herşeye rağmen anneniz- her bakımdan iyi ve gerçekten üstün biri --yine de aşk-- evlilikler cennette oluşur".

"Evet, Miss Abbott, biliyorum. Yine de cennetin kimi seçtiğini öğrenmek için sabırsızlanıyorum. Merakımı uyandırılıyorsunuz. Yoksa yengem bir melek mi evlenmek üzere?"

"Lütfen, Mr. Herriton, yapmayın, Mr. Herriton- dişçi. Babası bir dişçi."

Philip duyduğu nefreti ve acıyı ifade eden bir çığlık attı. Tepederi tırnağa titriyordu ve yol arkadaşından uzaklaştı. Bir dişçi! Monteriano'da bir dişçi! Periler ülkesinde bir dişçi! Etrusk birliğini, Roma İmparatorluğu'nun barış devirlerini, Alaric'i, Kontes Matilda'yı, savaş ve kutsallıkla dolu Orta Çağ'ı, savaş ve güzellik demek olan Rönesans'ı görmüş geçirmiş bir yerde takma dişler, anestezi ve arkaya eğilebilen dişçi koltuğu. Artık Lilia'yı düşünmüyordu. Kendi için endişeleniyordu. Romantizmin ölmesinden korkuyordu.

Romantizm ancak hayatla birlikte ölür. Hiçbir kerpeten onu bizden çıkarıp atamaz. Fakat beklenmeyene ve uygun olmayan ve gülünç olana karşı koyamayan yapmacık bir duygu vardır. Bir kere dö-

kununca gevşer ve bizi ne kadar çabuk terkederse bizim için o kadar iyidir. Şimdi bu duygu Philip'i terketmekteydi ve Philip acıyla bir çığlık attı.

"Ne olup bittiğini anlayamıyorum" diye söze başladı. "Mademki Lilia bizi rezil etmeye kararlıydı, niye daha az iğrenç olan bir yol bulmadı? Monteriano'da bir dışçının güzel yüzlü, orta boylu oğlu. Doğru ifade edebildim mi? Beş parası olmadığını sanmakla yanılmıyorum herhalde? Toplumdaki mevkiinin bir hiç olduğu sonucuna da varabilir miyim? Üstelik..."

"Durun. Size başka hiçbir şey anlatmayacağım".

"Aslında, Miss Abbott, susmak için biraz geç kaldınız. Beni hari-ka bir biçimde donattınız".

"Artık tek bir kelime dahi söylemeyeceğim" diye bağırdı Miss Abbott, korkulu bir heyecanla. Sonra mendilini çıkardı, ağlayacak gibiydi. Philip bu sahnenin perdesinin kapandığını genç kıza simgelemek amacıyla bir süre sustu; sonra başka konulardan söz etmeye başladı.

Yeniden zeytinliklere gelmişlerdi ve koruluk, bütün güzelliği ve vahşeti ile geride kalmıştı. Ama yükseldikçe çevrelerindeki açıklık arttı ve sağda, daha yüksek bir tepede Monteriano gözüktü. Zeytinliklerin puslu yeşili kasabanın surlarına kadar yükseliyordu ve kasaba, düşlerde görülen şahane bir hayali gemi şehri gibi, sanki ağaçlarla gökyüzü arasında tek başına yüzüyordu. Kahverengiydi ve tek bir ev dahi görünmüyordu; yalnızca surların dar çemberi ve onların ardındaki on yedi kule vardı. Bunlar kasabanın en debdebeli dönemine ait elli iki kuleden arda kalanlardı. Bazı külelerin tepesi yoktu, bazıları her an devrilebilecek gibi eğik duruyordu, bazıları mavi gökyüzünü delen gemi direkleri gibi dimdikti. Bu manzarayı güzel diye övmek veya acayip diye lanetlemek mümkün değildi.

Bu arada Philip sürekli konuşuyordu, çünkü böyle davranmakla becerikli ve akıllı olduğunu ispatladığını sanıyordu. Miss Abbott'a, ondan öğrenebileceği herşeyi öğrendiğini, ama tiksintisini yenebildiğini ve zekâsını kullanarak her zamanki gibi uyumlu ve neşeli davranmaya devam edebildiğini göstermek istiyordu. Oldukça saçmaladığının ve zekâsının, Monteriano'nun manzarası karşısında ve bu surlar içinde-

ki dişçiliği düşünmesi sonucu, gücünü kaybettiğinin farkında bile değildi.

Yol ağaçlar arasında dönerek yükselirken, tepedeki kasaba bir sola, bir sağa, tekrar sola sallanıyordu ve kuleler batmakta olan güneşin ışıklarıyla parlamaya başlamıştı. Kasabaya yaklaşınca Philip surlarda toplaşmış olan insanların başlarının bir küme oluşturduğunu gördü, olup bitenleri kolayca tahmin edebiliyordu: Bir yabancınn ufukta görüldüğü haberinin yayıldığını; dilencilerden rahatlarını bozarak sakat rolüne bürünmelerinin istendiğini; kaymak taşı satıcısının mallarını, Yetkili Rehberin külahını ve iki tavsiye kartını (biri Miss M'Gheeş Mai-da Vale'den, daha az değerli olanı Peru kraliçesinin seysisinden) getirmek için koştuklarını; başka birinin Stella d'Italia'nın sahibesine inç kolyesini takmasını, kahverengi çizmelerini giymesini, fazla odada duran bulaşık suyunu boşaltmasını söylemek üzere koştuğunu; ve otel sahibesinin Lilia ile erkek arkadaşının yanına koşup kaderlerinin yakında belli olacağını söylediğini.

Philip böylesine çok konuşmakla pek akıllıca davranmamıştı. Miss Abbott'u korkutmayı ve neredeyse aklını başından almayı başardıysa da, kendine bir plan hazırlayacak zaman ayırmamıştı. Yolun sonu aniden geliverdi. Tuskaņa'nın güneşte parlayan yarısının manzarasını arkalarında bırakarak ağaçlar arasından 'surların önündeki sete çıkıverdiler; sonra Siena kapısından içeri girdiler ve yolculukları sona erdi. Gümrük memurları onları kibar bir tavırla kabul etti. Merak ve nezaket karışımı olan ve İtalya'ya geliş her zaman böylesine şahane kılan bir karşılamadan sonra dar, karanlık sokakta gevezelik ederek yürümeye başladılar.

Philip şaşkına dönmüştü ve ne yapacağını billemiyordu. Otelde karşılanmaları da sıradan bir kabul değildi. Otel sahibi elini hararetle sıktı; biri şemsiyesini aldı, bir başkası çantasını. Ona yol açmak için insanlar birbirlerini itiyorlardı. Bir kalabalık girişi tıkamıştı. Köpekler havlıyordu, düdükler ötüyordu, kadınlar mendil sallıyordu, heyecanlı çocuklar merdivende bağrışıyordu ve merdivenlerin tepesinde Lilia pırıl pırıl ve en şık bluzuyla duruyordu.

"Hoş geldin!" diye bağırdı Lilia. "Monterlano'ya hoş geldin!" Ne yapacağını bilemediği için Philip de onu selamladı ve aşağıdaki kalabalıktan sempatilerini belirten bir uğultu yükseldi.

"Buraya gelmemi sen söyledin" diye devam etti Lilia, "ve bu öğüdünü unutmadım. Sana Sinyor Carella'yı tanıştırayım".

Philip genç kadının arkasındaki köşede zamanla belki de yakışıklı ve sağlam yapılı bir erkek olabilecek, ama o sırada kesinlikle öyle gözükmeyen genç bir adamın farkına vardı. Soğuk, pis bir perdenin kıvrımları arasında yarıyariya gizlenmiş olan genç adam elini sinirli bir tavırla uzattı. Philip sıktığı eli tombul ve nemli buldu. Merdivenlerden yükselen uğultular, kalabalığın Philip'in davranışını onayladığını gösteriyordu.

Lilia, "Yemek hemen hemen hazır. Odan koridorun sonunda, Philip. Arkanı değiştirmene gerek yok" dedi.

"Lilia'nın yüzüzlüğü karşısında şaşkına dönen Philip sendeleyerek ellerini yıkamaya gitti.

O gider gitmez Lilia, Miss Abbott'a, "Sevgili Caroline" diye fısıldadı. "Ona olanları anlattığın için bir meleksin. Haberi çok iyi karşılıyor ama sen herhalde çok kötü bir çeyrek saat geçirdin".

Miss Abbott'un uzun süredir devam eden korkusu âniden şekil değiştirdi. "Hiçbir şey anlatmadım ona" dedi sert ve ters bir tavırla. "Hepsi sana kaldı ve yalnızca çeyrek saat alırsa çok şanslısın".

Yemek bir kâbustu. Kötü kokan yemek salonunda onlardan başka kimse yoktu. Çok şık olan ve şamata yapan Lilia masanın başında oturuyordu. Sinirleri çok bozuk olan Philip'e, en şık giysileriyle yanında oturan Miss Abbott trajedilerdeki sırdaşları hatırlatıyordu. İtalyan soylularının varisi Sinyor Carella karşındaydı. Arkasındaki kavanozda sürekli yüzen kırmızı balıklar ağızları açık konukları seyrediyorlardı.

Sinyor Carella'nın yüzü öylesine tikliydi ki Philip onu inceleyemiyordu. Ama pek temiz olmayan ve parlak kalın teli saçlarıyla oynaması sonucu daha da kirlenen ellerini görebiliyordu. Kolalı kol kapakları da temiz değildi; elbisesi ise, hiç kuşkusuz, İngilizvari olduğu için bu vesileyle alınmış, kocaman ekosell ve üstüne uymayan bir takımdı. Mendil almayı unutmuştu, zaten eksikliğini hiç duymuyordu. Tüm görünüşü kusurluydu ve Monteriano'da dışı bir babası olması onun için büyük bir şanstı. Ve Lilia bile niye- ama yemeğin başlaması ile Philip aradığı açıklamaya kavuştu.

Çünkü bu genç açtı ve sevgilisi onun tabağını spagetti ile doldur-

du ve leziz kaygan kurtlar boğazından geçerken gencin yüz hatları gevşedi ve bir an için bilinçsiz ve sakin bir görünüm kazandı. Philip o yüzü İtalya'da daha önce yüzlerce kere görmüştü- görmüş ve sevmişti çünkü yalnızca güzel olmayıp, o topraklarda doğanların haklı mirası olan cazibeye de sahipti. Ama o yüzü sofrada karşısında görmek istemiyordu. Bir beyefendi yüzü değildi.

Konuşma, eğer ona bu isim verilebilirse, İngilizce ve İtalyanca karışımı olarak sürdürüldü. Lilia daha İtalyancayı pek sökmemişti, Sinyor Carella ise henüz hiç İngilizce bilmiyordu. Ara sıra Miss Abbott'un aşıklara tercümanlık yapması gerekiyordu; durum son derece tiksindirici ve incelikten yoksun bir hâl aldı. Ama Philip kendini ortaya atıp nişanı tanımadığını söyleyecek cesarete sahip değildi. Lilia ile yalnızken konuşursa daha etkili olacağını düşündü ve Lilia'nın savunmasını dinlemeden hüküm vermemesi gerektiğine kendini inandırdı.

Spagettinin ve boğazı yakan şarabın yüreklendirdiği Sinyor Carella konuşmaya çalıştı ve nezaketle Philip'e bakarak, "İngiltere büyük bir ülkedir, İtalyanlar İngiltere'yi de, İngilizleri de çok severler" dedi.

Milletlerarası nezaket gösterisine ruhsal durumu uygun olmayan Philip, cevap olarak başını eğmekle yetindi.

Diğeri biraz kırıgın devam etti. İtalya da büyük bir ülkedir. Pekçok ünlü kişi yetiştirmiştir-Garibaldi ve Dante gibi. Dante Inferno, Purgatorio ve Paradiso'yu yazdı. Inferno en güzeldir". Ve iyi eğitim görmüş birinin kendinden memnun hâliyle Inferno'nun ilk satırlarını yüksek sesle tekrarlardı.

Bu hayatın yarı yolunda

Uyandığımda kendimi karanlık bir koruda buldum.

Doğru olan yol tamamen kaybolmuş ve yok olmuştu.

Alıntı kendi durumlarına sandığından çok daha uygundu.

Lilia evleneceği erkeğin cahil biri olmadığını Philip'in farkedip etmediğini anlamak için ona bir bakış fırlattı. Nişanlısının bütün iyi yanlarını ortaya serme hevesiyle âniden genç adamın usta bir oyuncu olduğu Pallone(*) oyunundan söz açtı. Sinyor Carella birden utandı ve kendini beğenmiş bir şekilde sırttı-krikette yaptığı sayılardan bir yabancı önünde söz edilen hödük bir köylü nasıl sırtırsa öyle. Philip tenisle fives'in ilginç bir karışımı olan Pallone'yi seyretmekten çok

*) Elle vurarak topun duvara çarptırıldığı bir İngiliz oyunu.

zevk almıştı bir zamanlar ama bundan böyle ondan hoşlanacağını sanmıyordu.

"Ay baksanıza! Zavallı balıkçılar!" diye haykırdı Lilia. Aç bir kedi yutmaya çalıştıkları mor etten kendine birkaç parça verilmesi için onlara dadanmış, Sinyor Carella da İtalyanlara özgü bir kabalıkla kediyi pençesinden yakalayıp fırlatmıştı. Kedi şimdi de balıkların kavanozuna tırmanmış, onları yakalamaya çalışıyordu. Sinyor Carella ayağa kalktı, kediyi uzaklaştırdı ve bir mantarla kavanozun ağzını tamamen kapadı.

"Balıklar ölmez mi? Hiç hava almıyorlar" dedi Miss Abbott.

"Balıklar havayla değil, suyla yaşarlar" diye bilgiç bir tavırla cevap veren genç yerine oturdu. Artık rahatlamış olmalıydı, çünkü yere tükürmeye başladı. Philip, Lilia'ya baktı ama genç kadının irkildiğini gösteren bir işarete rastlamadı. Lilia cesur bir şekilde iğrenç yemeğin sonuna kadar konuştu; sonra ayağa kalkarak, "Philip, eminim veda etmeye hazırsın. Yarın on ikide öğle yemeğinde buluşuruz, eğer daha önce karşılaşmazsak. Sütü kahveyi odaya getiriyorlar" dedi.

Bu son derece yüzüstü davranış karşısında Philip, "Bu kadar yolu iş için geldiğime göre, seninle şimdi odamda görüşmek istiyorum, lütfen" diye cevap verdi. Miss Abbott'un nefesini tuttuğunu duydu. Pis kokulu bir püro yakmakla meşgul olan Sinyor Carella bir şey anlamamıştı.

Philip'in beklediği oldu Lilia ile yalnız kalınca sinirliliği geçti. Entellektüel üstünlüğünü hatırlaması ona güç verdi ve akıcı bir dille konuşmaya başladı:

"Sevgili Lilia, kavga etmeyelim. Gelmeden önce, seni sorguya çekmem gerekebilir diye düşünmüştüm. Ama gerekmiyor. Herşeyi biliyorum. Miss Abbott bazı şeyler anlattı ve gerisini de kendim görebiliyorum".

"Kendin mi görebiliyorsun?" diye haykırdı Lilia ve Philip genç kadının kıpkırmızı kesildiğini daha sonra hatırladı.

"Onun belki bir alçak ve kesinlikle aşağılık biri olduğunu".

"İtalya'da aşağılık insan yoktur" dedi Lilia çabucak. Philip donakaldı. Bu kendi sözlerinden biriydi. Lilia, "Bir dışçının oğlu. Niye olmasın?" diye devam ederek Philip'i daha da bozdu.

"Verdiğin bilgi için teşekkürler. Daha önce söylediğim gibi herşe-

yi biliyorum. Ayrıca küçüklük bir kasabada dış çeken bir İtalyan'ın toplumdaki mevkiini de biliyorum".

Aslında bilmiyordu ama oldukça düşük olduğu sonucuna varma cesaretini gösterdi. Lilia buna karşı çıkmadı. Ama, "Philip, beni gerçekten çok şaşırttın. Senin eşitlikten yana olduğunu sanırdım" diyecek zekâyı gösterdi.

"Sinyor Carella'nın İtalyan soylularından olduğu fikrine kapılmıştım".

"Mrs. Herriton'u çok sarsmasın diye telgrafa öyle yazdık. Ama gerçek payı da var. Daha genç bir koldan. Bildiğin gibi aileler dallanır budaklanır, sizin ailede kuzen Joseph'in olması gibi". Herriton ailesinin tek sevilmeyen üyesinin adını Lilia ustalıkla seçmişti. "Gino'nun babası nezaketin ta kendisidir ve mesleğinde hızla yükselmekte. Bu ay Monteriano'dan ayrılıp Poggibonsi'ye yerleşiyor. Benim açımdan önemli olan insanın kendisidir, mevki değil, ama senin aynı görüşte olduğunu sanmıyorum. Gino'nun amcasının bir papaz olduğunu da bilmeni isterim".

Philip İtalya'daki papazların toplumsal düzeyini çok iyi bilirdi ve bu konuda o kadar çok şey söyledi ki Lilia, "Ama kuzeni de Roma'da avukat" diyerek sözünü kesti.

"Ne tür avukat?"

"Nasıl olacak senin gibi bir avukat. Tek farkı, işlerinin çokluğu sebebiyle yerinden kıpırdıyamaması".

Bu söz Philip'i belli etmek istemediği kadar çok incitti. Taktik değiştirerek yumuşak ve teskin edici bir tonda şu konuşmayı yaptı:

"Bütün olup bitenler kötü bir rüyayı andırıyor, öylesine kötü ki devam etmesi imkânsız. Adamın tek iyi yanı olsa, huzursuz olabilir dim. Olmadığına göre zamana güvenebilirim. Şu anda seni kandırmış ama yakında gözün açılacak. Senin gibi kibar bey ve hanımlarla bir arada olmaya alışmış birinin, toplumdaki yeri Taç Giyme Törenleri Sarayındaki hizmetkârların dışçisinin oğluna bile eşit olmayan birine tahammül etmesi imkânsız. Şu anda seni değil, İtalya'nın göz kamaştırıcı cazibesini (ki onu, bildiğin gibi ben de hissetmiştim) ve ondan da çok Miss Abbott'u suçluyorum".

"Caroline'i mi? Niye onu suçluyorsun? Olanların onunla ne ilgisi var?"

"Çünkü ondan bekledik ki-" Cevabın kendini güç durumda bıracağını sezen Philip önemsizmiş gibi elini sallayarak devam etti. "Onun için eminim ve sen de içinden biliyorsun, bu nişanlılık devam edemeyecek. İngiltere'deki hayatını düşün, İрма'yı düşün. Ve diyorum ki bizi de düşün; Çünkü Lilia biliyorsun biz seni akrabadan daha yakın biri olarak görüyoruz. Sen bu işi yaparsan ben kendimi kız kardeşimi kaybetmiş gibi hissedeceğim, tabii annem de kızını."

Lilia sonunda duygulanmış gibiydi, çünkü başını çevirerek, "Artık bozamam" dedi.

Gerçekten duygulanan Philip, "Zavallı Lilia, bunun acı verebileceğini biliyorum. Fakat seni kurtarmaya geldim ve kitaptan başını kaldırmayan biri olsam da bir kabadayıya karşı koymaktan korkmuyorum. O, küstah bir oğlandan başka bir şey değil. Tehditlerle seni verdiğin sözü tutmaya zorlayabileceğini sanıyor. Bir erkekle baş etmesi gerektiğini anlayınca çok farklı davranacak" dedi.

Bu sözlerin ardından geleni bir dinamite, yıldırıma, depreme benzeterek giriş yapmakta yarar görüyorum, çünkü Lilia'nın sözleri Philip'i havaya fırlattı, yere yamyassı serdi ve derinliklere doğru çekti. Lilia cesur savunucusuna döndü ve şöyle dedi:

"Hayatımda ilk kez beni kendi halime bırakmanı rica edeceğim. Annenden de aynı şeyi isteyeceğim. On iki yıldır beni eğittiniz, bana işkence ettiniz ve artık buna katlanmayacağım. Beni aptal mı sanıyorsunuz? Yoksul genç bir gelin olarak evinize ilk geldiğim zaman beni nasıl süzdüğünüzü, nazik tek bir söz etmediğinizi, hakkımda kendi aranızda konuşup, idare eder diye karar verdiğinizizi hiç hissetmediğimi mi sanıyorsunuz? Annen her yaptığımı düzeltti, kız kardeşin beni kılıcımsedi, sen ne kadar akıllı olduğunu göstermek için garip şeyler söyleyip durdun. Ve Charles ölünce, pis ailenizin şerefi uğruna beni kukla gibi oynatmaya devam etmenize ve Sawston'a tikip ev hanımlığı öğretmenize ve tekrar evlenme şansımı yok etmenize göz yummamı beklediniz. Hayır, teşekkür ederim. Hayır teşekkür ederim. "Kabadayı" diyorsun. "Küstah oğlan" diyorsun. Bu, senden başka kim olabilir? Çok şükür artık dünyaya karşı koyabileceğim, çünkü Gino'yu buldum ve bu kez aşk evliliği yapıyorum".

Lilia'nın saldırısının kabalığı kadar, taşıdığı gerçek payı da Philip'i etkiledi. Ama Lilia'nın aşırı küstahlığı onun da dilini çözdü ve

sonunda patladı.

"Hayır! Bunu yapmanı yasaklıyorum! Belki beni küçük görüyorsun, zayıf buluyorsun. Ama yanıyorsun. Sen nankör, terbiyesiz ve aşağılıksın, fakat İrma'yı ve adımızı kurtarmak için seni kurtaracağım. Öyle bir patırdı koparacağım ki kasabada, sen ve o buraya geldiğinize pişman olacaksınız. Kanım beynime hücum etmiş durumda, hiçbir şeyden çekinmeyeceğim. Gülmen hiç akılcı değil. Carella ile evlenmeni yasaklıyorum ve ona da şimdi söyleyeceğim".

"Durma, hemen söyle. Onunla hesaplaş. Gino! Gino! İçeri gel! Avanti; Fra Pilippo evlenmemizi yasaklıyor!" diye bağırdı Lilia.

Gino öylesine çabuk ortaya çıktı ki Philip, kapının arkasında onları dinlediğine kanaat getirdi.

"Fra Pilippo'nun kanı beynine hücum etmiş. Hiç bir şeyden çekinmiyor. Aman dikkat et, seni incitmesin". Philip'in yürüyüşünün kaba bir taklidini yapan Lilia salınarak ilerledi ve sonra nişanlısının dik omuzlarına gururlu bir bakış fırlatarak odadan fırladı gitti.

Kavga etmelerini mi istiyordu? Philip'in böyle bir niyeti yoktu; odanın ortasında çenesi titreyerek ve gözleri seğirerek bekleyen Gino'nun da yok gibiydi.

Philip İtalyanca, "Lütfen oturun, Sinyor Carella" dedi. "Mrs. Herriton oldukça heyecanlı ama bizim sakın olmamamız için bir sebep yok. Size bir sigara ikram edebilir miyim? Lütfen oturun".

Sigarayı da sandelyeyi de reddeden Gino lambanın göz kamaştıran ışığında ayakta dikilmeye devam etti. Buna bir itirazı olmayan Philip kendi yüzünü gölgede tuttu.

Philip uzun süre sustu. Bu, Gino'yu etkileyebilirdi ve ayrıca ona da kendini toparlama fırsatı verdi. Lilia'dan beklenmedik bir şekilde ağzının payını almış olan Philip artık tehditler savurmak gibi bir hataya düşmeyecekti. Gücünü kendine hakim olarak duyuracaktı.

Başını kaldırıp söze başlamak üzere Gino'ya baktı. Acaba niye Gino sessiz bir kahkahayla kıvranıyordu ki? Gino kendisini hemen toparladıysa da Philip sinirlendiği için planladığından daha azametli bir tavır takındı.

"Sinyor Carella, sizinle açık konuşacağım. Buraya Mrs. Herriton'la evlenmenizi engellemeye geldim, çünkü birlikte ikinizin de mutsuz olacağını görüyorum. O İngiliz, siz İtalyansınız. O bir şeye alışmıştır,

siz başka bir şeye ve --söylediğim için mazur görün-- o zengin, siz yok-sulsunuz".

"Onunla zengin olduğu için evlenmiyorum" diye küskün bir ce-vap geldi.

Philip kibar bir şekilde, "Öyle bir şey asla ima etmedim. Şerefli biri olduğunuza eminim. Ama davranışınız akıllıca mı? Ve unutmayın onu yanımızda görmek istiyoruz. Küçük kızı annesiz kalacak, ailemiz parçalanacak. Ricamı yerine getirerseniz, teşekkürlerimi kazanacaksınız ve düş kırıklığınıza karşılık ödölsüz kalmayacaksınız" dedi.

"Ödöl mü? Ne ödölü?" Gino bir sandalyenin arkasına dayanarak ve ciddi bir ifadeyle Philip'e baktı. Çabuk anlaşacak gibiydiler. Zavallı Lilia.

Philip yavaşça, "Bin lirete ne dersin?" diye sordu. Gino önce iç-ten gelen bir çığlık attı, sonra ağzı açık sessizce durdu. Philip iki ka-tını verebilirdi, pazarlık yapmasını bekliyordu.

"Parayı hemen bu gece alabilirsiniz".

Gino güçlükle kelimeleri bir araya getirerek "Çok geç" dedi.

"Ama niye?"

"Çünkü —" sesi kısıldı. Philip onun yüzünü seyrediyordu. İncelik-ten yoksun olsa da, ifadesiz değildi. Bir duygudan diğerine geçerken yüzü titreyip şekilden şekile giriyordu. Yüzünde kâh açgözlülük vardı, kâh küstahlık, kibarlık, aptallık ve kurnazlık; bazen de aşk olduğunu umalım. Fakat sonunda tek bir duygu hakim oldu, en az ihtimal veri-len; çünkü göğsü kabarıp inmeye, gözleri kırılmaya ve çenesi titreme-ye başladı ve aniden dimdik durarak bütün vücudunu sarsan bir kahka-ha attı.

Philip yerinden sıçradı ve içindeki şahane yaratığı serbest bırak-bilmek için kollarını açmış olan Gino, Philip'i omuzlarından yakalayıp sarstı ve "Çünkü biz evlendik, sizin geleceğinizi duyar duymaz evlen-dik. Size söyleyecek zaman olmadı. Bunca yolu boşuna geldiniz, ah! Ve cömertliğiniz!" dedi. Sonra birden ciddileşti, "Lütfen beni bağış-layın, kabayım. Bir köylüden farkım yok ve ben—", Gino tam o sırada Philip'in yüzünü gördü ve kendine daha fazla hakim olamadı. Nefesini tuttu ve kahkahaları salıverdi; sonra elleriyle ağzını tıkadı; diğer bir kahkahada elleri tükrüklerle birlikte ağzından dışarı fırladı. Philip'i şöyle bir itti. Philip yatağa yuvarlandı. Gino önce dehşet içinde

"Ah!" diye ılık attı, sonra durumu düzeltme arzusundan vazgeçip, karısına akayı anlatmak üzere bir ocuk gibi çığlıklar atarak koridora fırladı.

Philip bir yanının ciddi bir şekilde incindiğine kendini inandırarak bir süre yatağın üstünden kalkmadı. Kızgınlıktan gözü etrafı görmüyordu; koridorda Miss Abbott'a rastladı. Miss Abbott hemen ağlamaya başladı.

"Gece Globo'da kalacağım ve yarın sabah erkenden Sawston'a gitmek üzere yola çıkacağım. Bana saldırdı. Onu dava edebilirdim ama etmeyeceğim" dedi Philip.

Miss Abbott hıçkırarak, "Ben burada kalamam. Burada kalacak cesaretim yok. Beni de götürmeniz gerekecek" dedi.

* * *

BÖLÜM 3

Monteriano'nun Volterra kapısının tam karşısında, kasabanın dışında, saygıdeğer, kireç boyalı, balçıktan yapılmış ve tepesi aşınmayı önlemek için kırmızı tuğlalarla kaplanmış bir duvar vardır. Tam ortasında her yağmur fırtınasıyla biraz daha büyüyen bir delik olmasa, bir soylunun bahçe duvarı olduğu düşünülebilir. Delikten bakınca ilk görülen, deliği kapamak için yapılmış demir bir kapıdır; ikinci olarak da, çamurla değilse bile çimle kaplı da denemeyecek bir kare alan görülür; son olarak, ortasında tahta bir kapı ve kapının iki yanında tahta kenekli iki penceresi olan tek katlı bir evin ön cephesini oluşturan bir duvar göze çarpar.

Bu ev görüldüğünden büyüktür, zira arka taraftaki arazi meyilli olduğundan arka tarafta iki kat aşağı iner ve ön taraftaki her zaman kilitli tahta kapı aslında çatıya açılır. Bunu bilenler, balçık duvarın çevresinden dolanan dik patikayı izleyip binanın arkasına çıkmayı tercih ederler. Sonra da -artık evin mahzeniyle aynı seviyede oldukları için- başlarını kaldırıp seslenirler. Eğer sesin tonu bir mektup, sebze veya bir demet çiçek gibi hafif bir şeyi ifade ederse birinci katın pencerelerinden ipe bir sepet sarkıtılır. Gelen kişi yükünü sepete koyduktan sonra oradan ayrılır. Ama eğer ses bir odun kütüğü, bir parça et veya bir ziyaretçi gibi ağır bir şeyi ifade ederse, gelen kişi sorguya çekilir, ancak bundan sonra yukarıya çıkması söylenir veya çıkması yasaklanır. Bu eğimli evin zemin katı ile üst katı aynı ölçüde terk edilmiş durumdadır ve ölmek üzere olan vücutta tüm hayat nasıl kalpte toplanırsa burada da evin sahipleri orta katta toplanmışlardır. Birinci

kata çıkan merdivenlerin üstünde bir kapı vardır ve eğer ziyaretçi eve kabul edilirse, her zaman soğuk karşılanmayabilir. Evde kimisi karanlık, fakat çoğu havasız pek çok oda vardır- at kılından dokunmuş kumaşlarla kaplı sandalyeler, yün işi tabureler ve hiç yakılmayan bir sobayla donanmış misafir odasında Alman zevksizliği, Alman evcimenliğinden yoksun hüküm sürer; konukseverliğin inceleştirici etkisi olmayınca ister istemez yatak odasına benzemiş bir oturma odası; gerçek yatak odaları; son olarak da, - bu önemsiz anlamına gelmez- zeytin ağaçları, bağlar ve mavili yeşilli tepelerin sizi seyrettiği, isterse, insanın gece gündüz vermutunu yudumlayarak ve sigarasını tütütürerek yaşayabileceği bir veranda.

İşte Lilia'nın evliliğinin kısa ve kaçınılmaz trajedisi bu evde cereyan etti. Gino'ya o evi aldırıldı zira Gino'yu ilk kez orada, Volterra kapısının karşısındaki balçık duvarda otururken görmüştü. Batmakta olan güneşin Gino'nun saçlarına nasıl vurduğunu, Gino'nun ona nasıl gülümsediğini hatırlıyordu; hem duygusal, hem de kibarlıktan yoksun olduğu için o erkeğe de, o yere de sahip olmaya karar vermişti. İtalya'daki şeyler İtalyanlar için ucuzdur ve Gino meydanda, daha iyisi Siena'da, ya da en harikası Leghorn'da bir eve sahip olmayı tercih ettiği halde, Lilia'nın böylesine ücra bir yerdeki evi sevmekle ince zevkini gösterdiğini düşünerek, karısının istediğini yapmıştı.

Ev onlar için çok büyüktü ve Gino'nun akrabaları evi doldurmak üzere doluştular. Babası evi ailede herkesin kendine has bir odası olduğu ve yemeklerde herkesin bir araya geldiği bir baba ocağı haline getirmeyi arzuluyordu; ailesine başkanlık etme uğruna Poggibonsi'deki yeni işinden vazgeçmeye hazırdı. Gino da oldukça istekliydi çünkü geniş bir aile çevresinden hoşlanan sevgi dolu bir gençti ve bunu hoşuna gidecek bir haber olarak Lilia'ya anlatınca, Lilia duyduğu dehşeti gizleme gereğini bile duymadı.

Gino da birden fikrinin korkunçluğunu görüp dehşete kapıldı, böyle bir şeyi teklif ettiği için kendi kendine küfretti; bunun imkânsızlığını söylemek üzere babasına koştu. Babası, zenginliğin şimdiden onun ahlâkını bozduğundan, onu katı ve anlayışsız bir insan yaptığından yakındı; annesi ağladı, kız kardeşleri onu toplumda yükselmelerini engellemekle suçladılar. Gino önceleri özür dileyen, yaltaklanan bir tutum takındıysa da, ailesi Lilia'ya saldırmaya başlayınca tavrını değiş-

tirdi ve eşi olan İngiliz hanımı ne anlayabileceklerini, ne de onunla arkadaşlık edebileceklerini, evin tek bir efendisi olması gerektiğini, bunun da kendisi olduğunu söyledi.

Dönüşte Lilia onu övdü, okşadı, cesur ve kahraman gibi sevgi ifade eden sıfatlara boğdu. Ama Gino'nun ailesi gayet vakur bir şekilde Monteriano'yu terkedince, Gino da epey üzgün durmaya başladı. Ailesinin vekarı Gino'nun sunduğu çeki kabul etmeleriyle hiç azalmamıştı. Çeki alıp Poggibonsi'ye değil, yirmi mil uzaktaki canlı, tozlu bir kasaba olan Empoli'ye gittiler ve rahat bir hayat sürmeye başladılar. Kız kardeşleri hâlâ Gino'nun onları buna zorladığını söylüyorlardı.

Çek tabii ki Lilia'nındı. Birlikte yaşamak zorunda olmadıkça Lilia'nın insanlarla tanışmaya bir itirazı yoktu ve son derece cömertti. Koca tarafından akrabalar sinirini bozuyordu. Aileyle ilişkisi muğlak olan uzak akrabaları ortaya çıkarıp onlara karşı eli açık hanım rolünü oynamaya bayılıyordu ama bu, akrabaları şaşırtıp hoşnutsuzluk yaratmaktan başka işe yaramıyordu. Gino, eskiden sevimli görünen akrabalarının aniden sızlanan, huysuz kişilere nasıl dönüştüklerini merak ediyordu ve bunu bir hanımefendi olan karısının şahaneliğine veriyordu; çünkü karısıyla karşılaştırılınca akrabaları son derece sıradan kişiler gibi görünüyorlardı. Hayatın ucuzluğuna rağmen Lilia'nın parası hızla tükeniyordu. Lilia Gino'nun sandığından daha zengindi ve Gino, Philip'in Lilia ile evlenmemesi şartıyla teklif ettiği 1000 lireti alamadığı için o sırada nasıl üzüldüğünü utançla hatırlıyordu. Hiç de uzak görüşlü olmayan bir pazarlık olacaktı.

Evdeki güler yüzlü hizmetkârlara emirler vermekten başka bir iş yapmadan eve yerleşmek Lilia'nın çok hoşuna gitti. Ona hayran kocası tercümanlık görevini yüklenmişti. Mrs. Herriton'a mutluluğunu fütursuzca dile getiren bir mektup yazdı ve mektuba cevap veren Harriet (1) Gelecekteki bütün yazışmaların avukatlar aracılığıyla yapılmasını, (2) Lilia'ya mendillerini ve yakalarını koymak üzere ödünç verdiği kakmalı kutuyu iade etmesini rica etti. i

Lütufta bulunduğunu vurgulamayı hiç ihmal etmeyen Lilla, Gino'ya, "Bak, senle yaşamak için nelerden vazgeçiyorum" dedi. Gino, Lilia'nın kakmalı kutuyu kastettiğini sanarak, vazgeçmesi için bir sebep olmadığını söyledi.

"Budala çocuk. Hayat tarzı demek istiyorum. Bu Herriton'ların

çok önemli kişilerle akrabalıkları, dostlukları vardır. Sawston sosyete-sine yön verirler. Ama ben budala çocuğuma sahip olduğum sürece hiç mi hiç aldırmiyorum". Gino'ya hep çocuk ve budala muamelesi yapıyordu. Gino çocuk olmasına çocuktu ama budala değildi. Lilia kendini öylesine üstün görüyordu ki idareyi eline alması için eline geçen pek çok fırsatı değerlendirmede. Gino'nun yakışıklı ve tembel olduğu için aptal olduğunu sanıyordu. Yoksuldu, o halde ona bu kadar cömert davranan karısını eleştirmeye asla cesaret edemezdi. Lilia'yı çılgınca seviyordu; o halde Lilia ona istediği gibi davranabilirdi.

Lilia, "Burası yeryüzünün cenneti olmayabilir ama yine de Charles'tan iyidir" diye düşünüyordu.

Bu arada, onu sürekli olarak izleyen çocuk büyüyordu. Avukatlar-dan gelen ve eski kocasının vasiyetnamesinde yazıldığı şekilde kızı İr-ma'ya yüklü miktarda para ayırması gerektiğini söyleyen mektup Charles'ı hatırlatmıştı. Tam Charles gibi şüpheli birinden beklenen bir davranıştı bu ve Charles onun ikinci kere evlenmesini önlemek için bu maddeyi koymuş olmalıydı. Gino da aynı derecede kızdı ve birlikte iğneleyici bir cevap yazdılsa da bir yararı olmadı. Gino, bunun üze-rine, İrma'nın gelip onlarla birlikte oturmasını önerdi. "Havası güzel, yemekleri güzel. O bizle mutlu olacak ve biz para göndermekten kurtula-cağız". Fakat Lilia'nın böyle 'birşeyi' Herriton'lara önerecek cesareti yoktu. İrma'nın veya herhangi bir İngiliz çocuğunun Monteriano'da eğitilip yetiştirilmesi düşüncesi Lilia'nın beklenmedik bir dehşete ka-pılmasına yol açtı.

Avukatların mektubu Gino'nun canını, Lilia'ya göre, gereğinden fazla sıkıştı. Gino evde yapacak bir işi kalmadığı için bütün gününü avludaki duvara yaslanarak ve duvarda asık bir yüzle ata biner gibi otu-rarak geçirmeye başladı.

Lilia, "Seni tembel çocuk seni. Git Pallone oynal" diyerek Gino'nun etlerini çimdikledi.

Gino başını kaldırmadan, "Ben evli bir erkeğim. Artık oyun oy-namam" diye cevap verdi.

"O halde git arkadaşlarını gör".

"Artık benim arkadaşım yok".

"Sersem! Bütün gün evde oturamazsın!"

"Senden başka kimseyi görmek istemiyorum". Bir ağaca tükürdü.

"Hadi Gino, saçmalama. Git arkadaşlarını gör ve onları beni görmeye getir. İkimiz de dostlarla bir arada olmaktan hoşlanıyoruz".

Anlamamış gibi görünen Gino, Lilia'nın onu ikna etmesine izin verdi, dışarı gitti, sandığı kadar arkadaşsız kalmadığını anladı ve birkaç saat sonra keyfi yerinde geri geldi. Lilia kocasını iyi idare ettiği için kendini kutladı.

"İnsanlarla tanışmaya artık ben de hazırım. Sawston'ı uyandırdığım gibi, sizleri de uyandırmaya niyetliyim. Çok çok erkek davet edelim -hanımlarını getirmeye razı edelim-. İngiliz usulü çay partisi vermek istiyorum" dedi Lilia .

"Teyzem ve kocası var, ama akrabalarımın hoşlandığını sanmıyorum".

"Ben böyle bir şey asla söylemedim-"

Gino içtenlikle, "Haklısın. Sana göre değil. Çoğu ticaretle meşgul ve bizimkiler bile çok daha yüksek bir mevkide değil. Halbuki senin dostların kibar ve soylu olmalı" dedi.

"Zavallı çocuk, akrabalarının kaba saba olduğunu öğrenmek onu üzüyor" diye düşündü Lilia ve onu böyle budala olduğu için sevdiğini söylemeye başladı. Gino da kızarak bıyıklarını çekiştirmeye başladı.

"Ama akrabaların dışında insanlar da gelsin istiyorum. Arkadaşlarının eşleri ve kız kardeşleri yok mu?"

"Evet. Eğer yoksullarsa ve para kazanmak için çalışmak zorundalarsa onları görebilirim -ama aksi halde göremem. Yalnız-" sustu. Tek istisna bir zamanlar evlilik maksadıyla tanıştırıldığı genç bir kızdı. Fakat kızın çeyizini yeterli bulmamıştı ve tanışıklıkları sona ermişti.

"Ne komik. Bütün bunları değiştirmek niyetindeyim. Sen arkadaşlarını beni görmeye getir, ben onları akrabalarını getirmeye razı ederim".

Gino genç kadına oldukça çaresiz bir şekilde baktı.

"Buranın ileri gelenleri kimler? Sosyete kim yönlendiriyor?"

Gino'nun sandığına göre, hapishane müdürü ve yardımcıları.

"Peki evliler mi?"

"Evet".

"İşte tamam. Onları tanıyor musun?"

"Evet -öyle denebilir".

"Anlıyorum" diye bağırdı Lilia, kızgınlıkla. "Seni küçük görüyorlar, değil mi ? Zavallım benim. Bekle." Gino razı oldu. "Bekle. Yakında buna son vereceğim. Şimdi, başka kimler var?"

"Baron, markiz ve Collegiate kilisesinin üyeleri".

"Evliler mi?"

Gino "Klise üyeleri ml-" diye gözleri parlayarak söze başladı. "Hay Allah, dininizin o korkunç evlenmeme yeminini hep unutuyorum. İngiltere'de olsalar bu din adamları bütün önemli olayların odak noktası olurlardı. Ama onlarla tanışmamamız için bir sebep var mı ki? Önce ben onları ziyaret etsem işler kolaylaşır mı? Siz yabancıların tarzı bu değil mi?"

Gino bunun işleri kolaylaştıracağını sanmıyordu.

"Ama birileriyle tanışmam lâzım. Bugün öğleden sonra konuştukların kimdi?"

Aşağı tabakadan insanlar. Adlarını bile çıkaramıyordu Gino.

"Ama Gino'cuğum, eğer aşağı tabakadansalar niye onlarla konutun ki? Mevkiini hiç mi düşünümüyorsun?"

Gino'nun tek önem verdiği şey, tembellik ve cep harçlığıydı. Bu ifade etme yolu, oflayıp puflamaktı. "Of, pof. Ne kadar sıcak burası. Havasız, ter içinde kaldım. Nefes alamıyorum. Serinlemezsem uyuyamayacağım." Kendine has komik hareketiyle dışarı koşup duvara boylu boyunca uzanıp sigara içmeye ve yıldızların sessizliğinde çevreye tükürmeye başladı.

Lilia bu konuşmalardan, Avrupa sosyetesine girmenin umduklarının tersine, kolay olmadığı sonucuna vardı. Zaten sosyetenin nerede olduğunu da anlamıyordu. Erkek isen, İtalya yaşamak için harika bir yerdir. İnsan orada sosyalizmin gelir ve karakter eşitliği değil, davranış eşitliği üzerine kurulmuş olan o harika lüksünün, gerçek sosyalizmin tadını çıkarabilir. Kahvehane veya sokak demokrasisinde hayatımızın bu büyük problemi halledilmiştir ve erkekler arası kardeşlik gerçekleşmiştir. Ama bu, kadınlar arası kardeşlik pahasına elde edilmiştir. Tiyatroda veya trende, kadınların eleştirisinin ve içgörüsünün ve önyargısının asla aranıza girmeyeceğini sen de, yanındaki insan da bilirse, onunla niye arkadaşlık kurmayasın? David ve Jonathan kadar birbirinize yakınlaşsanız bile, birbirinizin evine gitmeniz gerekmez. Bütün hayatınız boyunca güneğin tek çatısı olan ve altında tükürüp küfredebile-

ceğiniz açık havada buluşacaksınız, h'lerinizi telaffuz etmeyeceksiniz ve kimse sizi bu sebeple kınamayacak.

Bu arada kadınlar -elbette ki onların da evleri, kiliseleri ve hizmetçileri refakatında katıldıkları hayranlık uyandıran ve sık sık düzenlenen dini törenleri vardır. Bunun dışında pek sokağa çıkmazlar çünkü yürümek kibarlıkla bağdaşmaz ve arabaya sahip olacak kadar zengin değillerdir. Arada bir onları bir kahvehaneye veya tiyatroya götürebilirsiniz ve işte o zaman sizin aileden biriyle evlenmesi beklenen veya evlenmeyi umanlar dışında bütün tanıdıklarınız sizi terkederler. Çok açıkkl bir durum. Fakat tesellisi vardır eğer erkekseniz İtalya'da hayat çok zevklidir.

Gino evlendiklerinden beri Lilia'ya hiç karışmamıştı. Lilia kendinden öylesine büyük ve zengindi ki ona, başka yasalara bağlı üstün bir varlık gözüyle bakıyordu. Çok da şaşırmamıştı çünkü kadınların ve erkeklerin aynı şeylerle ingilendikleri, aynı eğlencelere katıldıkları ülkelerle ilgili garip söylentiler Alpler'de her zaman dolaşır dururdu. Gino'nun kendisinin de tek başına yürüyüşe çıkmış, bayan turist denen imtiyazlı manyağa sık sık rastladığı olmuştu. Lilia da tek başına yürüyüşe çıkıyordu ve daha o hafta serserinin biri saatini çalmıştı -bu gibi olayların İtalya'da doğal olduğu söylenirse de, Bond Street'de İtalya'dakinden çok daha sık meydana gelir. Gino'nun Lilia'yı daha iyi tanıyınca ona daha az saygı duymaya ve ondan daha az korkmaya başlaması kaçınılmazdı. Lilia ile yaşayıp ona saygı duymak imkânsızdı, özellikle altın kol saatini ve kordonunu çaldırarak kadar aptalca davrandıktan sonra. Surun üzerinde düşünceli uzanırken Gino aniden evliliğin sorumluluklarının bilincine vardı. Karısını fiziksel ve toplumsal tehlikelerden korumak zorundaydı; zira ne de olsa, o bir kadındı. "Ve ben" diye düşündü, "genç olsam da, herşeye rağmen erkeğim ve neyin doğru olduğunu bilirim".

Lilia'yı oturma odasında buldu. Hâlâ saçlarını taramaktaydı çünkü pasaklı bir mizacı vardı ve burada dış görünüşüne önem vermesi gerekmiyordu.

"Yalnız başına sokağa çıkmamalısın" dedi Gino tatlılıkla. "Güvenli değil. Yürüyüş yapmak istersen Perfetta seninle birlikte gelecek". Perfetta dul bir kuzendi, toplumsal beklentileri olamayacak kadar mütevaziydi ve evin kâhyası olarak onlarla yaşıyordu.

"Çok iyi" dedi Lilia gülümseyerek, "çok iyi-", sanki vesveseli bir kedi yavrusuyla konuşuyormuş gibiydi. Yine de, bir kez dışında, ölünceye kadar bir daha tek başına yürüyşe çıkmadı.

Günler geçiyor ve yoksul akrabalar dışında kimse uğramıyordu. Lilia sıkılmaya başlamıştı. Gino belediye başkanını, ya da banka müdürünü tanımıyor muydu? Stella d'Italia'nın sahibesi ile görüşmek bile hiç kimseyle görüşmemekten iyiydi. Kasabaya indiğinde gayet hoş karşılanıyordu, ama ne de olsa halk onların dilini öğrenmeyen bir hanımla anlaşmakta güçlük çekiyordu. Ve çay partisi Gino'nun ustaca idaresiyle her geçen gün biraz daha erişilmez duruma geliyordu.

Lilia'nın hâli Gino'yu oldukça endişelendiriyordu çünkü eve bir türlü yerleşemiyordu. Fakat hiç beklenmedik ve hoşuna giden bir ziyaretçi Gino'yu rahatlattı. Bir gün mektupları almaya postaneye giderken- aslında mektuplar eve getiriliyordu ama postaneden gidip almak daha uzun sürüyordu- biri şaka yollu başına bir manto geçirdi ve Gino silkinip kurtulunca Chiasso gümrüğünde çalışan ve iki yıldır görmediği eski, sevgili arkadaşı Spiridione Tesi'yi gördü. Ne sevinç! Ne hal hatır sorma! Öyle ki yoldan gelip geçenler bu dostça manzarayı onaylayarak gülümsemekten kendilerini alamadılar. Spiridione'nin erkek kardeşi Bolonyo'da istasyon müdürü olmuştu ve bu sayede o da tatilini devletin kesesinden İtalya'da yolculuk yaparak geçirebiliyordu. Gino'nun evlendiğini duyunca yeni evlenmiş olan dayısının yaşadığı Siena'ya giderken Gino'yu görmek üzere Monteriano'ya gelmişti.

"Herkes evleniyor, benim dışımda" diye bağırdı. Daha yirmi üç yaşını doldurmamıştı. "Anlat, biraz daha. İngiliz değil mi? Bu iyi, çok iyi. İngiliz bir eş gerçekten çok iyidir. Peki zengin mi?"

"Korkunç zengin!".

"Sarışın mı, esmer mi?"

"Sarışın".

"Böylesine şans mümkün mü?"

Gino sadece, "Beni çok memnun ediyor" dedi. "Hatırlarsın, hep bir sarışın arzu etmiştim". Üç dört kişi toplanmış onları dinliyordu.

"Hepimiz arzu ederiz bir tane. Ama sen Gino, bu şansı hak ettin, çünkü iyi bir oğul, cesur bir erkek ve gerçek bir arkadaşsın. Seni ilk gördüğüm andan itibaren hep iyiliğini diledim" dedi Spiridione.

"İltifat yok, rica ederim" dedi Gino, elleri göğsünde kavuşmuş bir

halde ayakta durarak ve yüzünde memnuniyetini gösteren bir gülümseme ile.

Spiridione hayatında daha ilk defa gördüğü kişilere hitap ederek, "Doğru değil mi? Bu delikanlı zengin sarışına lâayık değil mi?" diye sordu.

Adamların hepsi, "Lâayık" diye cevap verdiler.

İtalya harika bir ülkedir, sevseniz de, nefret etseniz de. Mektup yoktu ve tabii ki Collegiate Kilisesi yanındaki, bu kadar küçük bir kent için oldukça iyi bir kahvehane olan Cafe Garibaldi de oturdular. Mermer masalar, alt kısımları tuğladan, üst kısımları altın kaplı sütunlar ve tavanda Solferino savaşıının bir freski vardı. Daha güzel bir oda olamazdı. Vermut içip, üstü şekerle süslü ve oturmadan önce tezgahıtan büyük bir ciddiyetle seçtikleri ve tazeliğini kontrol etmek için mıncıkladıkları küçük keklerden yediler. Vermutta çok az alkol olmasına rağmen, Spiridione başına vurmasını diye kendi vermudunu bol sodayla karıştırdı.

Çok keyifliyidiler ve zarif iltifatlarla kaba saba şakalar garip bir şekilde birbirini izliyordu. Ama az sonra ayaklarını birer iskemleye dayayıp sigara içmeye başladılar.

"Söyle bakalım" dedi Spiridione, "Sormayı unuttum - genç mi?"

"Otuz üçünde".

"Eh, herşeye birden sahip olamayız".

"Ama şaşarsın. Yirmi sekiz olduğunu söylemiş olsa kolayca inanırdım".

"Sempatik mi?"

Gino şekerle oynadı ve bir sessizlikten sonra, "Yeteri kadar" dedi.

"Bu çok önemlidir!".

"Zengin, eli açık, nazik ve kendinden aşağı olanlara karşı kibirli değil".

Bir sessizlik oldu. Öbürü, "Yeterli değil" dedi.

"Sempatikliği böyle tanımlayamazsın". Sesini alçaltarak fısıldadı. "Geçen ay bir Alman, püro kaçakcılığı yapmak istedi. Gümrük binası karanlıktı. Ama ben adamı sevmediğim için reddettim. Böyle insanların hediyesi mutluluk getirmez. Sempatik değildi. Her birinin gümrüğünü ödedi, üstüne de aldatmacasının cezasını".

Bir an için ilgisi başka şeye kayan Gino, "Maaşın dışında epey bir şey kazanıyor musun?" diye sordu.

"Artık küçük miktar kabul etmiyorum. Tehlikesine değmiyor. Ama Almanınki farklı bir olaydı. Dinle Gino'cuğum, çünkü ben senden yaşıyım ve daha çok tecrübeliyim. Sempatik deyince, bizi bir görüşte anlayan, hiç kızdırmayan, sıkmayan, her düşünce ve arzumuzu yalnız konuşarak değil, sessiz durarak da anlatabileceğimiz birini kastediyorum".

"Böyle adamlar var, biliyorum" dedi Gino. "Böyle çocuklar olduğunu da duydum. Ama böyle bir kadın nerede bulacaksın ki?"

"Bak bu doğru. Sen benden akıllısın. Kadınlar pek sempatik olmuyor. Ve onlara harcadığımız zaman çok fazla". Kederli kederli içini çekti, sanki kendi cinsinin soyluluğunu bir yük olarak kabul ediyormuş gibiydi.

"Gördüğüm biri senin tanımına uyabilir" dedi Gino. "Az konuşuyordu fakat genç bir bayandı - birçok gençten farklıydı. O da İngilizdi, karımın yol arkadaşıydı. Ama kayınbiraderim Fra Pilippo onu beraberinde İngiltere'ye götürdü. Yola çıkarlarken gördüm onları. Fra Pilippo çok öfkeliydi."

Sonra heyecan dolu gizli evliliğinden söz etti ve onu engellemek için bütün Avrupa'yı katetmiş olan talihsiz Philip'le alay ettiler.

Gülmeleri kesilince Gino, "Yine de onu yatağa ittiğime pişmanım. Kocaman uzun bir adam. Ve ben gerçekten eğlendiğim anlarda çoğunlukla kaba davranırım".

Kendine göre bir felsefesi olan Spiridione, "Onu bir daha hiç görmeyeceksin" dedi. "Ve şimdiye kadar olayı çoktan unutmuştur".

"Bazen bu tür şeyler en çok hatırlananlar olur. Elbette ki onu bir daha görmeyeceğim, ama benim için kötü dileklerde bulunması benim yararına değil. Ayrıca o unutsa bile, ben hâlâ onu yatağa yuvarladığım için üzgünüm".

Konuşmalar kâh çocukça ve duygulu bir bllgelikle, kâh skandal yaratacak kadar kaba bir biçimde sürdü. Tuğladan sütunların gölgeleri uzadı ve karşı taraftaki Palazzo Pubblico'da koşuşturan turistler İtalyanların zamanlarını nasıl harcadıklarını görme fırsatı elde ettiler.

Turistleri görünce Gino bir şey hatırladı. "İşlerimle ilgilenmek nezaketini gösterdiğine göre sana akıl danışmak istiyorum. Karım tek

başına yürüyüş yapmayı arzuluyor".

Spiridione çok şaşırmıştı.

"Ama yasakladım".

"Elbette!".

"Henüz anlamıyor. Arada onunla beraber yürümemi rica etti - bir amaç olmadan yürümek! Biliyor musun, bütün gün onunla oturmamı istiyor".

"Anlıyorum, anlıyorum". Kaşlarını çatı ve arkadaşına nasıl yardım edebileceğini düşünmeye başladı. "Bir meşgale bulması gerek. Katolik mi ? "

"Hayır".

"Yazık. İkna edilmeli. Yalnız olduğunda onu teselli eder".

"Ben Katoliğim ama tabii ki kiliseye gitmem".

"Haklısın. Ama yine de ilk başlarda onu götürsen iyi olur. Bolonya'daki erkek kardeşim karısına öyle yaptı ve kendisi Özgür Düşünenler grubuna girdi. Karısını bir iki kere kendisi götürdü ve şimdi karısı kiliseye gitmeyi âdet haline getirdi, kocası olmadan da gidiyor".

"Nefis bir öğüt ve bunun için sana teşekkür ederim. Fakat Lilia hiç tanımadığı kadınlarla erkeklerin bir arada olacağı çay partileri vermek istiyor".

"Ah bu İngilizler! Her an çay düşünürler. Bavullarında kiloyla taşırılar ve öylesine beceriksizdirler ki bavulun en üstüne koyarlar. Ama bu gülünç".

"Ne yapmalıyım ki bu konuda?"

"Hiçbir şey yapma. Veya beni davet et".

"Hadi gel" diyen Gino yerinden fırladı. "Lilia çok sevinecek".

Atılgan genç kızardı. "Şaka ediyordum sadece".

"Biliyorum ama arkadaşlarımı getirmemi istiyor. Gel şimdii Garson!"

"Size çaya geliyorsam, bunu benim ödemem lâzım".

"Elbette ki hayır. Burada benim param geçer".

Bu konuşmayı garsonun da katılıp değişik çözümler önerdiği bir tartışma izledi. Sonunda Gino üstün çıktı. Fatura sekiz buçuk peni idi, garsona verilen bahşişle dokuza yükseldi. Bunu Spiridione'nin minnet ifade eden , Gino'nun teşekkürüne değmediğini belirten konuşmaları izledi. Kibarlıklar doruğa ulaştığında aniden kolkola girip so-

kağı çıktılar ve limonata kamışlarıyla birbirlerini gıdıklayarak yollarına devam ettiler.

Lilia onları görünce çok sevindi ve Gino'nun uzun zamandır görmediği derecede canlandı. Çayın tadı saman gibiydi ve iki arkadaş süt koymayı reddederek çayı şarap kadehlerinden içmek için izin istediler; ama yine de Lilia'nın ısrarla söylediği gibi bu bile çay partisine yakan bir şeydi. Spiridione'nin davranışları hoştu. Tanıştırıldıklarında Lilia'nın elini öptü ve mesleğinde biraz İngilizce öğrendiği için konuşma kesiksiz sürebildi.

"Müzikten hoşlanır mısınız?" diye sordu Lilia.

"Bayılırım. Bilimsel müziği değil ama kalbin müziğini çok iyi bilirim"

Bunun üzerine Lilia uğuldayan piyanoda bir şeyler çaldı - çok kötü olarak. Spiridione'nin şarkısı daha az kötüydü. Gino bir gitar çıkardı ve avluda oturarak şarkı söyledi. Çok hoş giden bir ziyaret oldu.

Gino arkadaşını kaldığı yere kadar götüreceğini söyledi. Yürürken sesinde hiçbir kötü niyet veya yerme olmadan, "Sanıyorum haklısın. Eve artık kimseyi getirmeyeceğim. İngiliz bir eşe niye farklı davranayım? Burası İtalya" dedi.

"Çok akıllısın" diye bağırdı öbürü, "gerçekten çok akıllısın. Bir mal ne kadar değerliyse, o kadar dikkatli korunmalı".

Spiridione'nin kaldığı yere varmışlardı ama Caffè Garibaldi'ye kadar uzandılar ve orada uzun ve zevkli bir akşam geçirdiler.

* * *

BÖLÜM 4

Pişmanlık öylesine yavaş gelişir ki, "dün mutluydum, bugün değilim" demek imkânsızdır. Lilia evliliğinin başarısız olduğunu belirli bir anda idrak etmedi, fakat yaz ve sonbahar boyunca yarıdılışına göre ne kadar mutsuz olması mümkünse o kadar mutsuzlaştı. Kocasına ona sert davranmıyordu, kırıcı sözleri de pek azdı. Sadece onu yalnız bırakıyordu. Sabahları "iş" yapmak üzere evden çıkıyordu; "iş" Lilia'nın keşfedebildiği kadarıyla eczanede oturmaktan ibaretti. Genellikle öğle yemeğine dönüyor, sonra başka bir odaya girip uyuyordu. Akşam üstü tekrar canlanıyor, surların üzerinde hava alıyor, sık sık akşam yemeğini dışarıda yiyor ve gece yarısından, hatta daha geç bir saatten önce eve dönmüyordu. Empoli, Siena, Floransa, Bolonya'ya gidip evden tamamen ayrıldığı zamanlar da vardı tabii, çünkü yolculuk yapmaya bayılıyordu ve her gittiği yerde dost buluyor gibiydi. Lilia Gino'nun ne kadar sevildiğini sık sık duyuyordu.

Lilia ağırlığını koyması gerektliğini anlamaya başladı fakat bunu nasıl yapacağını bilemiyordu. Phillip'i şaşkına döndürmüş olan kendine güveni zamanla eriyip yok olmuştu. Garip evinden dışarı çıksa karşısında garip kasabayı buluyordu. Kocasına karşı gelip kırımlarda yürüyüşe çıksa, karşılaştığı şeyler daha da garip olacaktı-bağlar ve zeytinlikler ve kireç badanalı çiftliklerle kaplı geniş bayırlar ve uzaktaki bayırlarda yine zeytinlikler, çiftlikler ve bulutsuz gökyüzünün altında silüeti görünen başka küçük kasabalar. "Bence burası kır değil. Sawston parkı bile bundan daha vahşi" diyordu. Ve gerçekte de hiçbir yabancı yeri yoktu-

bayırların bazıları 2000 yıldır sürölüp ekilmekteydi. Yine de korkunç ve gizemliydi ve onun sürekli varlığı Lilia'yı öylesine rahatsız ediyordu ki, Lilia kendi tabiatını unutup düşünmeye bile başladı.

Üzerinde en çok düşündüğü konu, evliliğiydi. Tören alelacele ve pahalı olmuştu. Lilia'nın anlayamadığı o ayinler İngiliz kilisesindekiler gibi değildi. Dinle bir ilgisi bulunmamasına rağmen Lilia'nın bazen saatlerce "uygun bir şekilde evlenmediği" ve öteki dünyadaki sosyal durumunun burdaki gibi muğlak olacağı korkusuna kapıldığı oluyordu. Bu işi usulüne uygun yapmak daha emniyetli olabilirdi ve Spiridione'nin öğüdüne uyarak Roma Katolik Kilisesine veya kendi deyişiyile, 'Santa Deodata'ya girdi. Gino bu kararını onayladı, bunu daha güvenli buldu. Üstelik günah çıkarmak, papazın aptalın bir olmasına rağmen, eğlenceliydi. Ayrıca, bu kararı Sawston'dakilere iyi bir şamar olacaktı.

Sawston'dakiler şamarı oldukça sakın karşıladılar; aslında Lilia'nın şamar atabileceği insanlar çok azalmıştı. Herriton'lar konunun dışındaydı; Irma'nın ara sıra mektup yazmasına izin verildiği halde onun Irma'ya yazmasına izin yoktu. Mrs. Theobald hızla bunamaktaydı ve kesin bir karar verebildiği ölçüde Herriton'lardan yana olduğunu kesinlikle belirtmişti. Miss Abbott da aynı şekilde davranmıştı. Evliliğin yürüyebileceği ve Herriton'ların durumu zamanla kabulleneceği konusunda Lilia'nın görüşlerine katılmış, sonra da muhalefetle karşılaşır karşılaşmaz ağlayarak ve sinirleri perişan bir halde İngiltere'ye geri kaçmış olan bu sahte arkadaşına Lilia aklına geldikçe lanetler yağıdırıyordu. Asla mektup yollamaması ve affetmemesi gereken insanların oluşturduğu uzun listenin en başında Miss Abbott geliyordu. Bu listede yer almayan tek kişi, Lilia'ya hiç beklenmedik biçimde sevgi ve ilgi dolu bir mektup yollamış olan Mr. Kingcroft'du. Manş denizini asla geçmeyeceğinden emin olduğu Mr. Kingcroft'a yazdığı cevapta Lilla hayal gücünden bol bol yararlandı.

Monteriano dünyanın sonu olmadığı için ilk zamanlar birkaç İngiliz'e rastlamıştı. Herriton'larla kavgasını Sawston'da duymuş olan bir iki meraklı bayan onu ziyarete geldiler. Lilia çok neşeliydi ve onun göreneklere uymayan biri olduğunu düşündüler. Gino ise çok cazip bir çocuktu; öyleyse herşey yolundaydı. Fakat turist mevsimi mayısta sona ermişti ve öbür bahara kadar hiç kimse gelmeyecekti. Mrs. Herriton'un sık sık gözlemlediği gibi, Lilia'nın kendini meşgul edecek be-

cerileri yoktu. Ne müzikten, ne okumaktan, ne de iş yapmaktan hoşlanırdı. Varlığını sürdürmesini sağlayan tek niteliği pek kibar olmayan canlılığı idi. Bu da duruma göre kavgacı veya gürültücü bir şekil alıyordu. Uysal değildi ama korkaktı ve Mrs. Herriton'un bile gıpta edeceği bir yumuşaklıkla Gino ona her istediğini yaptırabiliyordu. Başlangıçta Gino'nun idareyi ele alması Lilia'ya eğlenceli gelmişti. Fakat Gino'nun başka türlü davranamayacağını keşfetmek sinir bozucu idi. Gino, kullanmaya karar verdiği zaman, çok güçlü bir iradeye sahipti ve istediğini yaptırabilmek için sürgü ve kilit kullanmaktan çekinmeyeceği belliydi. Benliğinin derinliklerinde epey kabalık vardı ve Lilia bir gün nerede ise onu harekete geçirdi.

Mesele, yine, yalnız sokağa çıkma meselesi idi.

"Bu, İngiltere'de her zaman yaptığım şey".

"Burası İtalya".

"Evet ama ben senden büyüğüm ve ben karar vereceğim".

Gino gülümseyerek, "Ben senin kocanım" dedi. Öğle yemeğini bitirmişlerdi ve Gino gidip yatmak istiyordu. Hiçbir şey onu harekete geçiremezdi, ta ki Lilia gittikçe sinirlenerek, "Ve para da benim" diye ne kadar.

Gino dehşete kapılmış görünüyordu.

İşte şimdi sesini duyurma, ağırlığını koyma zamanıydı ve Lilia cümlesini tekrarlardı. Gino iskemleden kalktı.

"Ve davranışlarını düzeltsen iyi edersin, çünkü çek yazmaktan vazgeçersem durumun kötü olur".

Lilia'da insanın karakterini okuma yeteneği yoktu, fakat yine de birdenbire çok korktu. Perfetta'ya sonradan söylediği gibi, "Elbise-lerinin hiçbir yanı uymuyor gibiydi - bir yerde çok büyük, başka bir yerde çok küçüktü. Değişen, yüzü değil, vücudu idi. Omuzları öylesine eğilmişti ki ceketinin arkası buruşmuş, kolları çekmeye başlamıştı. Sadece kol kesilmişti". Masanın kenarından Lilia'nın oturduğu yere yöneldi. Lilia yerinden sıçradı ve Gino ile kendisi arasına iskemleyi koydu. Korkudan ne konuşabiliyor, ne de hareket edebiliyordu. Gino ifadesiz gözlerle Lilia'ya bakarak sol elini yavaşça uzattı.

O anda Perfetta'nın mutfaktan yukarı çıktığı duyuldu. Bu, Gino'yu kendine getirir gibi oldu ve genç adam arkasını dönerek tek kelime söylemeden odasına gitti.

"Ne oldu ki?" diye haykırdı, bayılmak üzere olan Lilia, "Hasta o, hasta".

Perfetta, Lilia'nın anlattıklarını duyunca kuşkuyla sordu, "Ona ne dedin?" Ve haç çıkardı.

Lilia, "Hemen hemen hiçbir şey" dedi ve o da haç çıkardı. Böylece hakarete uğramış olan erkeklerine sadakatlerini gösterdiler.

Sonunda Lilia, Gino'nun onunla parası için evlendiğini anladı. Fakat gözü öylesine korkmuştu ki Gino'yu küçümseyecek gücü bile kalmamıştı. Gino'nun geri dönüşü daha da ürkütücüydü, çünkü o da korkmuştu, bağışlanmayı diliyor, Lilia'nın ayaklarına kapanıyor, ona sarılıyor, "O ben değilim" diye mırıldanıyor ve kendinin de anlamadığı birtakım şeyleri anlatmaya çalışıyordu. Gerçekten hasta idi ve fiziksel olarak çökmüş bir halde üç gün evden çıkmadı. Ama ıstırabına rağmen Lilia'yı ehlileştirmişti ve Lilia bir daha asla parayı kesme tehdidinde bulunmadı.

Belki de Lilia'yı göreneklerin gerektirdiğinden de fazla sıktı. Fakat gençti ve bir bayana nasıl davranılacağını veya bir eşin nasıl idare edileceğini bilmediği yolunda söylentiler çıkmasına tahammül edemezdi. Ve toplumdaki yeri de oldukça muğlâktı. İngiltere'de bile dışçılar, dikkatli kişilerin sınıflandırmada güçlük çektikleri baş belâsı bir gruptur. Meslek sahipleriyle tüccar sınıfı arasında bir yerededirler; doktorların biraz altında veya daha aşağıda kimyagerler arasında, hatta onların da altında olabilirler. İtalyan dışçısının oğlu da aynı şeyleri hissediyordu. Kendi açısından bu önemli değildi çünkü kendisi o görkemli değişmez yaratıktı, bir erkekti, ve kimden hoşlanırsa onunla dostluk kurabilirdi. Ama karısı yanlış kişilerle dostluk kurmaktansa, hiç kimseyle dostluk kurmamalıydı. İnziva hem nezh, hem de emin bir yoldu. Kuzeyin ve Güneyin toplumsal idealleri kısa süre çatışmışlar ve bu defa Güney kazanmıştı.

Eğer Lilia'nın davranışlarına gösterdiği dikkat ve titizliği kendi davranışlarına da uygulamış olsa mesele çıkmayacaktı. Ama Gino böyle bir uyuşmazlığın farkında değildi. Ahlâk anlayışı sıradan bir Latinkinki gibiydi. Ve kendini aniden beyefendi mevkiinde bulunca beyefendi gibi davranmaması için bir sebep görmemişti. Tabii, eğer Lilia farklı olsaydı, haklarını baştan belirtmiş ve Gino'yu daha iyi tanımış olsaydı, belki de her ne kadar pek mümkün görünmüyor sa da- Gino

hem daha iyi bir koca, hem de daha iyi bir insan olabilirdi. En azından standartları daha yüksek olsa da pratikte aynı şekilde davranan İngilizlerin tutumunu benimseyebilirdi. Ama zaten Lilia farklı kişiliğe sahip olsaydı, onunla evlenemeyebilirdi.

Gino'nun ona sadık olmadığını tesadüfen keşfetmesi Lila'nın hayatındaki son hoşnutluk kırıntılarını da yok etti. Tamamen yıkılmıştı. Perfetta'nın kollarında hıçkırarak ağladı. Perfetta müşfik ve anlayışlıydı, fakat kuşkulandığını anlarsa çok öfkelenecek olan Gino'ya bundan hiçbir şekilde söz etmemesi yolunda Lilia'yı uyardı. Lilia bu görüşü benimsedi çünkü hem Gino'dan korkuyordu, hem de bu, herşeye rağmen, en iyi ve en vakur yoldu. Gino için herşeyinden- kızından, akrabalarından, dostlarından, uygar yaşamın küçük konfor ve lükslerinden- vazgeçmişti ve artık Gino'dan ayrılacak cesareti bulsa bile, onu kabul edecek kimsesi yoktu. Herriton'lar ona karşı kötü niyetli denecek kadar aşırı bir tavır takınmışlar ve Lilia bütün arkadaşlarını birer birer kaybetmişti. Bu sebeple, yapabileceği en iyi şey, alçakgönüllülükle hayatını sürdürmek, duygularını köreltmek ve neşeli görünerek durumu düzeltmeye çalışmaktır. "Belki de" diye düşündü, "bir çocuğum olursa, Gino değişir. Bir oğul istediğini biliyorum".

Lilia, sıradan biri olmasına rağmen, merhamet uyandıracak bir duruma düşmeyi başarmıştı. Çünkü öyle durumlar vardır ki bayağılık önemini yitirir. Ne Cordelia, ne de Imogen göz yaşlarımızı Lilia'dan fazla hak etmemişlerdir.

Sık sık ağlıyor, bu da çirkin ve yaşlı görünmesine yol açıyor, kocası bu duruma üzülmüyordu. Gino, Lilia'yı hemen hiç görmediği zamanlar özellikle müşfik davranıyordu ve Lilia öylesine uysallaşmıştı ki, onun bu şefkatini gücenmeden, hatta minnet duyarak kabul ediyordu. Onu nasıl hiç sevmemişe, ondan nefret de etmiyordu. Lilia'da bu tür duyguların benzerleri ancak heyecanlandığı zaman uyanırdı. Dik başlı olduğu söylenirdi; Aslında pek beyni olmadığı için duygusuzdu.

Acı çekmek ise, insanın mizacına bağlı değildir ve dünyanın en akıllı kadını bile Lilia kadar acı çekemezdi.

Gino'ya gelince, eskisi kadar çocuksu idi. Günahları ona tüy gibi hafif geliyordu. En sevdiği konuşmalarından biri şöylediydi: "Herkez evlenmeli. Spiridione haksız. Onu ikna etmeliyim. Evlenene kadar

insan hayatın zevklerini ve imkânlarını anlayamıyor". Böyle diyerek fötr şapkasına uzanan ve şapkalarının her zaman yanlış yerine vurarak düzelten Almanların tersine, hiç yanılmadan şapkanın doğru yerine vuran Gino evden ayrılırdı.

Bir akşam üstü yine böyle çekip gidince Lilia daha fazla dayanamayacağını hissetti. Eylül ayıydı. Sawston yaz tatilinden dönenlerle yeniden dolacaktı. Cadde boyunca insanlar birbirlerinin evlerine girip çıkacaktı. Bisiklet yarışları yapılacak ve ayın otuzunda, Mrs. Herriton kilise misyonerler kurumu için bahçesinde her yıl olduğu gibi pazar kuracaktı. Böylesine özgür, mutlu bir hayatın var olabilmesi imkânsız görünüyordu. Avluya çıktı. Yumuşak mor bir gökyüzünde ay ışığı ve yıldızlar. Böyle bir gecede Monteriano'nun surları çok görkemli olmalıydı fakat evleri ters yöne bakıyordu.

Perfetta mutfakta bol gürültü yapıyordu ve aşağı inen merdiven mutfak kapısının önünden geçiyordu. Ama çatıya çıkan- hiç kimsenin kullanmadığı merdivenler oturma odasından başlıyordu ve tepedeki kapıyı açarak insan evin üstündeki kare terasa çıkabilir, burada on dakika serbestçe ve sükun içinde dolaşabilirdi.

Anahtar, Gino'nun hiç giymediği, İngiliz ekosesinden yapılmış en iyi takımının cebindeydi. Merdivenler gıcırdadı, anahtar deliği feryat etti, ama Perfetta sağırlaşıyordu. Surlar çok güzeldi fakat batıya baktıkları için gölge içindeydiler. Onların üstündeki ışığı görmek istiyorsa, yükselen ayın ışıklarının surlara vurduğu yere kadar kasabanın çevresinde biraz yürümesi gerekiyordu. Endişe ile eve baktı ve yürümeye başladı.

Surlar boyunca uzanan bir patika bulunduğu için, yürüyüş kolaydı. Rastladığı tek tük insanlar şapkasız haliyle onu köylü sanarak kibarca iyi geceler dilediler. Surlar aya doğru döndüler, aniden ay ışığı ile karşılaştı ve kaba saba kulelerin gümüşü ve kara renkli sütunlara, surların inciden tepelere dönüştüğünü gördü. Güzellik duygusu fazla gelişmemiş olsa da, duygusaldı ve ağlamaya başladı; çünkü işte tam burada, büyük bir selvinin zeytin ağaçlarının tek düzellliğini kestiği bu yerde, martta bir öğleden sonra, Caroline manzarayı seyredip resim yaparken, Gino ile birlikte ve başı Gino'nun omuzlarında oturmuştu. Hemen köşeyi dönünce İngiltere'ye giden yolun başladığı Seine kapısı vardı ve Lilia, Empoli'ye giden gece yarısı trenine yetişmek üzere tepeden inmekte olan atlı posta arabasının gürültüsünü duyuyordu. Bir

dakika sonra araba tam önündeydi, çünkü yol tepeden aşağı zigzaglar çizerek inmeye başlamadan önce ona doğru biraz yaklaşıyordu.

Sürücü yavaşladı ve binmesi için Lilia'ya seslendi. Kim olduğunu bilmiyordu. İstasyona gitmekte olduğunu umuyordu.

"Geliyorum" diye bağırdı Lilia.

Arabacı iyi geceler diledi ve atlarla köşeyi döndü. Araba yeniden önünden geçerken boş olduğunu gördü.

"Geliyorum...!"

Sesi titrekti ve duyulmadı. Atlar dönüp saptılar.

"Geliyorum! Geliyorum!"

Arabacı şarkı söylemeye başlamıştı ve duymadı. Lilia yoldan aşağı koşarak arabacıya durması için bağırdı. O, gideceğim diye seslenirken aralarındaki mesafe ve arabanın sesi artmaktaydı. Ay ışığında arabacının sırtı kapkara ve köşeliydi. Bir saniye için dönmüş olsa Lilia kurtulacaktı. Araba zigzaglar çizerken Lilia kestirmeden giderek arabanın önüne çıkmayı planladı. Ama sonsuza kadar uzanan zeytin ağaçları arasındaki kaya kadar büyük ve sert toprak ve çamur parçaları üzerinde tökezleyerek yola ulaşma çabaları işe yaramadı, geç kalmıştı. Çünkü o daha yola erişmeden araba gökgürültüsünü andıran sesler çıkararak ve ayışığında parlayan boğucu bir toz bulutu kaldırarak gözden uzaklaşmıştı.

Daha fazla seslenmedi, zira kendini çok hasta hissediyordu ve bayıldı. Kendine geldiğinde gözleri, ağzı ve kulaklarının içi kum dolu yolda yatıyordu. Gece, toz çok fecidir.

"Ne yapacağım?" diye inledi. "Öyle kızacak ki!"

Ve kaçmak için daha fazla çaba sarfetmeden, elbiselerini silkeleyerek yola koyuldu; yavaş yavaş tutsaklığa geri döndü.

Kötü şans Lilia'nınyakasını sonuna kadar bırakmadı. O gece Gino'nun eve geldiği ender gecelerden birine rastlamıştı. Önlüğünü başına geçirmiş olan Perfetta çılgınca ağlarken Gino küfrediyor ve tabakları kırıyordu. Lilia'yı görür görmez onu sövüp saymaya başladı. Lilia'yı masanın etrafında kovaladığı gecedен çok daha öfkeliydi ama daha az ürkütücü idi. Vicdani rahatsız bir Lilia, vicdani rahat bir Lilia'dan çok daha cesurdu. Gino konuşurken Lilia öyle öfkeliydi ki korkusunu unuttu ve Gino'nun acımasız, değersiz, iki yüzlü, ahlâksız bir Sonradan görme olduğunu anladı ve karşılık verdi.

Perfetta bir çığlık attı, çünkü Lilia her şeyi, bütün bildiklerini ve

düşündüklerini, ortaya dökmüştü. Gino ağzı açık, kızgınlığı geçmiş utanç içinde, tam bir budala gibi kalakaldı. Lilia onu haklı olarak köşeye sıkıştırmıştı. Bir koca kendini ne zaman böylesine ele vermişti ki? Lilia konuşmasını bitirdi. Gino'nun dili tutulmuştu, zira Lilia zerçeği söylemişti. O halde, vah vah! Durumun gülünçlüğünü Gino yavaş yavaş kavradı ve güldü -bu durumun aynısını sahnede seyretmiş olsa nasıl gülecektiye, aynen öyle güldü.

"Gülüyor musun?" diye kekeledi Lilia.

"Kim başka türlü davranabilir ki? 'Senin hiçbir şey görmediğini ve bilmediğini sanan ben oyuna geldim ve yenildim. Teslim oluyorum. Artık bundan söz etmeyelim'".

İyi bir dost gibi, yarı alaylı yarı pişman bir tavırla Lilia'nın omuzuna dokundu, sonra kendi kendine mırıldanarak ve gülerek oradan sessizce kaçtı.

Perfetta tebrikler yağdırıyordu. "Ne cesursun! Ne şans! Artık kızgın değil. Seni affetti!"

Ne Perfetta, ne Gino, ne de Lilia'nın kendisi bu olayın ardından gelen mutsuzluğun gerçek sebebini, kavrayamadılar. Gino, sonuna kadar, nezaketin ve ufak bir ilginin işleri yoluna koymaya yeteceğini düşündü. Karısı sıradan bir kadındı. Öyleyse, ikisinin görüşleri arasında fark olmamalıydı. Kişilikten başka problemlerin de söz konusu olduğunu, bunun milli bir mücadele olduğunu, iyi kötü veya kayıtsız ataların, nesiller boyunca, Latin erkeğinin kuzeyli kadına kıbar davranmasını, kuzeyli kadının da Latin erkeğini affetmesini yasakladığını kimse anlamadı. Olanların hepsi önceden tahmin edilebilirdi; Mrs. Heriton olacakları en baştan tahmin etmişti.

Bu arada Lilia kişisel standardının yüksekliğinden gurur duymakta, Gino ise sadece Lilia'nın niye hâlâ yola gelmediğini merak etmekteydi. Gino huzursuzluktan nefret ederdi ve anlayışa hasretti, fakat becerisizlikle damgalanmamak için dertlerini kasabadaki dostlarına açmaktan çekiniyordu. Spiridione'ye yazdı ve pek yardımcı olmayan felsefi bir cevap aldı. Gino'nun daha çok güvendiği diğer iyi arkadaşı Eritrea'da veya ona benzer virane bir sınır karakolunda hâlâ askerlik yapıyordu. Ona herşeyi anlatmak çok zaman alırdı. Üstelik, mektubun ne yazarı olabilirdi ki? Arkadaşlar posta ile yolculuk edemezler ki.

Bir çok yönden kocasına benzeyen Lilia da huzur ve anlayış bekliyordu. Kocasının onunla alay ettiği gece kaleme kâğıda sarılıp, kocasının karakterini çözümleyerek, kötülüklerini sıralayarak eski konuşmalarını aynen aktararak ve mutsuzluğunun sebeplerini ve gelişimini ortaya dökerek sayfalar doldurdu. Hırsından kendinden geçmişti ve doğru dürüst düşünecek durumda olmamasına rağmen üslubu deneyimli bir yazarın gıpta edeceği kadar muhteşemdi. Okuyucuda merhamet uyandırma gücüne de sahipti. Günlük tarzında yazılmıştı ve sonuna gelene kadar Lilia bu sayfaları kimin için doldurduğunun farkına varmadı.

"İrma, sevgili İrma, bu mektup sanadır. Bir kızım olduğumu nerede ise unutmuştum. Seni mutsuz edecek, fakat herşeyi bilmeni istiyorum. Bazı şeyler ne kadar erken öğrenilirse, o kadar iyi olur. Tanrı seni korusun, çok sevgili yavrum; Tanrı perişan anneni de kutsasın".

Allah'tan, mektup geldiğinde Mrs. Herriton evdeydi. Mektubu kaptı ve kendi yatak odasına gidene kadar açmadı. Bir dakika gecikmiş olsa İrma'nın saf ve sakin çocukluğu tamamen yok olacaktı.

Lilia, Harriet'ten anne ile kızı arasında dolaysız mektuplaşmayı yeniden yasaklayan ve kederine ortak olduğunu söyleyerek son bulan kısa bir not aldı. Çılgına döndü.

"Sakin ol! Sakin ol!" dedi kocası. Mektup geldiğinde birlikte avluda oturuyorlardı. Gino artık onunla sık sık oturuyor, endişe ile ve şaşkınlıkla ama pişmanlık göstermeden onu gözlüyordu.

"Önemli değil" diyerek Lilia içeri girdi; notu yırttı ve yazmaya başladı - çok kısa bir mektuptu- özü "gelin, beni kurtarın" dı.

Kimse karısının mektup yazarken ağladığını görmekten hoşlanmaz, özellikle ona genelde mantıklı ve müşfik davrandığını farkındaysa. Tesadüfen omuzunun üzerinden bakarak karısının mektubu bir erkeğe yazdığını görmekten de hoşlanmaz. Ayrıca, senin plüro yakmakla meşgul olduğunu ve onu görmeyeceğini sandığı sırada odadan çıkarken sana yumruklarını sallamaması gerekir.

Lilia postahaneye kendisi gitti. Fakat İtalya'da o kadar çok şey ayarlanabilir ki Postacı, Gino'nun arkadaşıydı ve mektup asla Mr. Kingcroft'un eline geçmedi.

Böylece Lilia ümitle beklemekten vazgeçti, hastalandı ve bütün sonbaharı yatakta geçirdi. Gino'nun aklı başında değildi. Lilia sebe-

bini biliyordu: Bir oğlu olmasını istiyordu. Aklında, fikrinde bir tek bu vardı. Tek arzusu, kendisi gibi bir erkeğe baba olmaktı ve bu arzu onu ancak kısmen anladığı biçimde pençesine almıştı, çünkü bu, hayatının ilk büyük arzusu, ilk büyük tutkusu idi. Ölümsüzlüğün bu ilahi umudu, "ben devam ediyorum", yanında aşık olmak, sıcak güneş, serin su kadar önemsiz fiziksel bir olaydı. Santa Deodata'ya mumlar sundu, çünkü kriz anında âniden dindar kesilmek âdetiydi; hatta bazen kiliseye giderek basit insanların kaba saba talepleriyle dualar etti. Düşünüp taşınmadan tüm akrabalarını bu gerekli anda ona eşlik etmeleri için geri çağırdı. Lilia karanlık odasından, tanımadığı çehrelerin önünden gelip geçtiğini görüyordu.

"Sevgili, bir tanecik Lilia'm, sakın ol! Senden başka kimseyi sevmemişim" diyordu durmadan.

Herşeyin farkında olan, ama çektiği acılardan dolayı alaylı cevap veremeyecek kadar yıkılmış olan Lilia, ancak tatlı tatlı gülümsüyordu.

Çocuk doğmadan önce Lilia'yı öpen Gino, "Bütün gece erkek olması için dua ettim" dedi.

Garip bir şefkat hissinin duygulandırdığı Lilia, "Sen kendin çocuksun Gino" diye fısıldadı.

"O halde, kardeş olacağız" diye cevap verdi.

Odanın dışında, başı kapıya dayalı, köpek gibi yere uzandı. Güzel haberi vermek için geldiklerinde, onu yarı şuursuz, yüzü gözyaşlarından sırıksıklam ıslanmış buldular.

Lilia'ya ise, biri, "Çok güzel bir oğlan" diye haber verdi, fakat o, oğlanı doğururken ölmüştü.

* * *

BÖLÜM 5

Lilia öldüğünde Pihilip tam yirmi dört yaşındaydı; aslında ölüm haberi Sawston'a Philip'in doğum gününde geldi. Philip uzun boylu, nahif yapılı bir gençti. Görünüşünü uygun hale getirebilmek için elbiselerinin omuzlarının takviye edilmesi gerekiyordu. Yüzü alelâdeydi. İlginç bir yanı yektu. İyi ile kötünün acayip bir karışımıydı. Alnı düzgündü, büyük hoş bir burnu vardı. Gözlerinde anlayış ve keskin bir gözlemcilik okunuyordu. Burun ve gözlerin altı belirsiz ve karışıktı. Ve kişinin kaderinin ağızdan ve çeneden okunabildiğine inananlar ona bakınca acıyarak başlarını sallamaktan kendilerini alamazlardı.

Philip'in kendisi de henüz çocukken bu kusurların farkına üzülerek varmıştı. Okulun kabadayılarınca ezildikten, itilip kakıldıktan sonra bazen odacığına çekilip aynada yüz hatlarını inceler, içini çeker ve "Zayıf bir yüz. Hiçbir zaman bu dünyada kendime bir yer yapamayacağım" derdi. Ama yıllar geçtikçe ya utangaçlığı azaldı, ya da halinden memnuniyeti arttı. Baktı ki dünya herkese olduğu gibi, ona da bir yer ayırmış. Kişiliği hakkında daha sonra karar verebilirdi, ya da o farkında olmadan kişiliği geliştirdi. Herşeye rağmen, en arzu edilen iki yeteneğe sahipti: Güzellik duygusu ve olayların gllünç yanını görebilme. Önce güzellik duygusu gelişti. Bu, henüz yirmi üç yaşında iken çarpıcı renklerde kravatlar takıp, tepesi basık şapkalar giymesine, güneşin batışı nedeniyle yemeğe gecikmesine ve Burne-Jones'tan Praxiteles'e kadar olan dönemin sanatına tutulmasına yol açtı. Yirmi iki yaşında bir iki kuzeniyle İtalya'ya gitti ve orada gördüğü zeytin ağaçlarını, mavi gökyüzünü freskleri, hanları, azizleri, köylüleri, mozaikleri, heykelleri ve dilencileri tek bir estetik görüşte birleştirerek içine sindirdi. Ya Sawston'a yeniden biçim vererek, ya da onu reddedecek bir peygamber edasıyla geri döndü. Arkadaştan oldukça yoksun bir hayatın

bütün enerjisi ve şevki, güzelliğin savunuculuğu görevine devredilmişti.

Kısa bir süre sonra bu hevesi geçti. Ne Sawston'da, ne de kendi içinde bir değişiklik olmamıştı. Bir düzine insanı şaşırtmış, kız kardeşiyle kavgalaşmış, annesiyle çekişmişti. Güzelliğe duyulan sevginin yenik düştüğü yerde, insanlığa ve gerçeğe duyulan sevginin bazen galip geleceğini bilmediği için hiçbir şeyin değişemeyeceği sonucuna varmıştı.

Biraz düş kırıklığına uğramış, biraz yorgun ama estetik konusunda ki görüşleri aynı kalarak, eski sakin hayatına geri döndü. Ve giderek ikinci yeteneğine, nüktedanlığına, dayanmaya başladı. Dünyayı değiştiremiyorsa, hiç olmazsa, onunla alay ederek entelektüel bir üstünlük elde edebilirdi. Gülmenin ruh sağlığının bir göstergesi olduğunu okumuştur. Ve buna inanıyordu. Lilia'nın evliliği memnuniyetini ebediyen yok edene kadar hayatından memnun, gülmeye devam etmişti. Güzellikler ülkesi İtalya artık onun için yoktu. İtalya kendi içinde yaşayanları değiştirme gücüne sahip değildi. İtalya da hırsla, vahşete, aptallığa ve daha da beteri bayağılığa sahne olabiliyordu. Onun topraklarında ve onun etkisi altında budala bir kadın aşağılık bir adamla evlenmişti. Philip hayatının ülkesine ihanet eden Gino'dan nefret ediyordu. Ve işte o sırada meydana gelen bu rezil trajedi Philip'in tüm yüreğini gösterdiği anlayıştan değil, uğradığı nihai düş kırıklığından dolayı sızlatı.

Düş kırıklığı, önünde yorucu bir dönem olduğunu gören ve ailesinin yeniden birleşmesine sevinen Mrs. Herriton açısından çok uygundu.

"Yas tutmamız gerikiyor mu sizce?" Yeri geldiğinde, çocuklarına hep akıl danışırdı.

Harriet gerekli buldu. Lilia hayattayken ona öğrenç biçimde davranan Harriet ölülerin ilgi ve anlayış hakkettiğine dalma inanmıştı. "Herşeye rağmen çok acı çekti. O mektup kaç gece uykumu kaçırdı. Olup bitenler, hiç kimsenin haklı çıkmadığı o korkunç modern piyeslerden birine benziyor. Fakat, yas tutarsak Irma'ya söylememiz gerekecek".

"Elbette" dedi annesi. "Ama samırım Lilia'nın evliliğinden henüz söz edemeyiz".

"Ben öyle düşünmüyorum. Ve şimdiye kadar muhakkak ki bir şeyler sezmiştir".

"İnsan öyle olacağını sanıyor. Yalnız, annesiyle hiçbir zaman ilgilenmedi. Ve 9 yaşındaki küçük kızlar olayları açık ve seçik bir tarzda muhakeme etmezler. Bu olaya uzunca süren bir ziyaret gözüyle bakıyor. Önemli, ama çok önemli olan, büyük bir sarsıntı geçirmemesi. Bir çocuğun bütün hayatı ana ve babası hakkındaki ideallerine bağlıdır. Onu yıkarsan, herşeyi, ahlakı, davranışı, herşeyi yok olur. Eğitimin özü, bir başkasına duyulan mutlak güvendir. Zavallı Lilia'dan onun önünde söz ederken o derece dikkatli davranmamın sebebi de bu".

"Yine de, bu sefil bebeği unutuyorsun. Waters ve Adamson bir bebek olduğunu yazıyorlar".

"Mrs. Theobald haberdar edilmeli. Fakat onu dikkate almamıza gerek yok. Hızla çökmekte. Mr. Kingcroft'u bile görmüyor artık. Mr. Kingcroft: ise, duyduğuma göre, tanrıya şükür, sonunda kendini başka biriyle avutmaya başlamış".

Sebebini bilmeden, bir şeylerden hoşnut olmadığını hisseden Philip, "Çocuğun bir gün öğrenmesi gerekecek" diye ısrar etti.

"Ne kadar geç olursa, o kadar iyi. Çocuk her an gelişmekte".

"Bana kalırsa, kötü kader, değil mi?".

"İrma açısından mı ? Niye ? "

"Belki de bizim açımızdan. Bizim de bir ahlâk anlayışımız ve tutumumuz var; sürekli sır tutmanın onlara iyi geleceğini sanmıyorum".

Epey huzursuz olan Harriet, "Olayı böylesine çarpıtman gerekmez" dedi.

"Elbette gerekmez" dedi annesi. "Ana konudan sapmayalım. Bebek konumuzun dışında. Mrs. Theobald bir şey yapmayacaktır, o konu bizi hiç ilgilendirmez".

"Kuşkusuz, parada bir değişiklik yapacak" dedi Philip.

"Hayır canım, çok az. Zavallı Charles vasiyetinde her ihtimali göz önüne aldı. Para, İrma'nın vasileri olan sana ve Harriet'e kalacak".

"Güzel. İtalyan bir şey almıyor mu?"

"Lilia'ya ait olanın hepsini alacak. Fakat onun ne kadar olduğunu biliyorsunuz".

"İyi. Şu halde taktiklerimiz şunlar-kimseye, Miss Abbott'a bile, bebekten sözetmemek".

Harriet'in hatırı için 'taktik' kelimesi yerine 'yol' sözcüğünü seçen Mrs. Herriton, "Eminim, en uygun yol bu" dedi. "Ayrıca Caroline'a neden söyleyelim ki?"

"Meseleye oldukça karışmış da".

"Zavallı budala mahluk. Olay hakkında ne kadar az şey duyarsa, o kadar memnun kalacak. Caroline'a acımaya başladım. Olup bitenlerden dolayı acı çeken ve pişmanlık duyan biri varsa o da Caroline. O korkunç mektuptan birazcık söz edince ağlamaya başladı. Böylesine gerçek bir pişmanlığa hiç rastlamadım. Onu bağışlamamız ve olaydaki payını unutmamız gerek. Bırakın ölümler kendi geçmişlerini gömsünler. Geçmiş şeyler üzerinde durmayalım. Caroline'i ölümlerimizle rahatsız etmeyeceğiz".

Philip annesinin hiç de mantıklı konuşmadığının farkındaydı ama bunu söylemesinin bir yararı olmazdı. "Yeni hayat başlıyor öyleyse. Hatırlıyormusun anne, Lilia'yı yolcu ettikten sonra böyle demiştik".

"Evet canım. Ama gerçekten de yeni bir hayat, zira hepimiz aynı görüşteyiz. O devirlerde sen hâlâ İtalya'ya hayrandın. Güzel resim ve kiliselerle dolup taşabilir ama bir ülkeyi ancak insanlarına göre değerlendirebiliriz".

"Bunda epey gerçek payı var" dedi Philip üzgün bir şekilde. Ve taktikler hususunda karara varıldığı için tek başına, amaçsız bir yürüyüş yaptı.

Geri döndüğünde iki önemli olay olmuştu. Irma'ya ve bir abone ücreti için uğramış olan Miss Abbott'a ölüm haberi iletilmişti.

Irma yüksek sesle ağlamış, bir ikisi mantıklı, ama çoğu budalaca sorular sormuş ve kaçamak cevapları yeterli bulmuştu. Allah'tan, okulun ödül günü yakındı; bu ve yeni bir siyah elbise beklentisi, uzun süredir yokluğuna alışılmış Lilia'nın artık ebediyyen yok olacağı gerçeği üzerinde düşünmesini engelledi.

"Caroline'a gelince" dedi Mrs. Herriton, "Nerdeyse korkuttu beni. Bütünüyle çöktü. Evden ayrılırken bile ağlıyordu. Elimden geldiği kadar teselli ettim ve öptüm. Onunla aramızdaki kırınlığın tamamen sona ermesi de bir şey".

"Hiç soru sormadı mı? Lilia'nın nasıl öldüğüne dair, yani?"

"Sordu. Ama son derece ince düşünceli bir insan. Benim ketum davrandığımı görünce üstelemedi. Görüyorsun ya Philip, sana Harriet'in yanında söyleyemediklerimi söyleyebiliyorum. Harriet'in düşünceleri o kadar öncelikten yoksun ki. Gerçekten, bebeğin varlığının Sawston'da bilinmesini istemiyoruz. İnsanlar bebek hakkında sorular sormaya başlarsa, bu, huzurumuzun da, rahatımızın da sonu olur".

Annesi Philip'i nasıl idare edeceğini çok iyi biliyordu. Philip büyük bir şevkle aynı görüşte olduğunu söyledi ve birkaç gün sonra Londra'ya giderken tesadüfen Miss Abbott ile aynı kompartımana düşünce, yol boyunca daha çok bilgiye sahip olmanın verdiği hazzı tattı. Son müşterek yolculukları, Monteriano'dan geri dönerkendi. Tatsız bir yolculuk olmuştu. Philip o yolculuğu hatırladığı için bunun da epey tatsız geçmesini bekliyordu..

Philip şaşırmıştı. Genç kız kendisinin asla tahmin edemeyeceği bazı niteliklere sahip olduğunu Sawston ile Charing-Cross arasında göstermişti. Tam anlamıyla özgün olmasa bile, övgüye layık bir zekâ ortaya koyan Miss Abbott, zaman zaman acemi hatta nezaket dışı davranmasına rağmen, Philip'de işlenmeye değer bir kişi karşısında bulunduğu izlenimini yarattı.

Başlangıçta Philip'in canını sıkıyordu. Doğal olarak, Lilia'dan söz ediyorlardı ki Miss Abbott birden dert ortağı rolünden vazgeçip Philip'e, "Öyle tuhaf ve acıklı ki! Ve benim yaptıklarım daha da garip" dedi.

Geçmişteki rezil davranışıyla ilgili ilk konuşmasıydı bu. "Aldırmayın. Hepsi gelip geçti. Bırakın ölümler kendi geçmişlerini gömsünler. Artık bizim hayatımızın dışındalar" dedi Philip.

"İşte bunun için artık ondan bahsedip size herşeyi söyleyebilirim. Hep istedim bunu. Siz beni aptal, duygusal, kötü ve çılgın sandınız, ama asla benim ne denli suçlu olduğumu tam olarak bilemediniz".

"Aslında, artık bu konuyu hiç düşünmüyorum" dedi Philip kibarca. Caroline'ın genelde cömert ve dürüst karakterli olduğunu biliyordu. Düşüncelerini açıklamasına gerek yoktu.

Caroline ınatla anlattı. "Monteriano'ya vardığımız ilk gece, Lilia tek başına yürüyüşe çıktı, o İtalyan'ı pitoresk bir pozda bir surda gördü ve aşık oldu. Kıyafeti peşmürde idi ve Lilia onun bir dışçının oğlu olduğunu bile bilmiyordu. Söylemem gerekir ki bu tür şeylere alışıktı.

tım. Daha önce de bir iki kez adamları uzaklaştırmak zorunda kaldığım olmuştu".

"Evet, biz size güveniyorduk" dedi Philip sert bir şekilde. Eğer Caroline düşüncelerini açıklamak istiyorsa, sonuçlarına katlanmalıydı.

"Evet, biliyorum" diyen aynı sertlikle Caroline cevap verdi. Lilia onu birkaç kere daha gördü. Müdahale etmem gerektiğini biliyordum. Bir gece onu yatak odama çağırdım. Niye çağırdığımı ve ne kadar sert olabileceğimi bildiği için çok korkmuştu. "Bu adama aşık mısın? Evet mi, hayır mı?" diye sordum. "Evet" dedi. Ve ben, "Mutlu olabileceğinizi düşünüyorsan, niye evlenmiyorsun onunla?" dedim".

Philip dayanamayarak, "Sahi mi ? Sahi mi ?" diye patladı. Olay sanki dün olmuş kadar öfkeliydi. "Lilia'yı bütün hayatın boyunca taşıdın. Herşey bir yana sanki kendisini mutlu edecek şeyi seçme yete reğine de sahipti de."

"Seçmesine hiç izin verdiniz mi?" diye patladı. Sonra sakinleşmeye çalışarak ilave etti. "Galiba kaba davrandım".

Şaşırdığında kuru bir alaylı tavır takınma âdetinde olan Philip, "Diyelim ki beceriksiz bir ifade" dedi.

"Bitirmek istiyorum. Ertesi sabah Sinyor Carella'yı buldum. Aynı şeyleri ona da söyledim. O- o istekliydı. Hepsi bu".

"Peki, ya telgraf?" Küçümseyen bir ifadeyle camdan dışarı bakıyordu. O ana kadar Caroline'ın sesi sertti, belki kendini suçlamak, belki de karşı çıkmak amacıyla. Şimdi kesinlikle üzüntülüydü. "Ah! O telgraf! Yanlış bir işti. O konuda Lilia benden daha korkaktı. Gerçeği söylememiz gerekirdi. Ne olursa olsun. Ben de korkmuşum. İstasyona size herşeyi söylemek için geldim. Ama bir yalanla başlamıştık ve korkuya kapıldım. Sonunda, siz ayrılınca, yeniden korkup sizle birlikte geldim".

"Gerçekte kalmayı mı planlamıştınız?"

"Bir süre için öyle".

"Yeni evli bir çift açısından bu uygun olur muydu?"

"Evet olurdu. Lilia'nın bana ihtiyacı vardı. Gino'ya gelince, sanki ona tesir edebilirdim gibi geliyor".

"Bu konularda hiç bilgim yok, ama bana kalırsa, sizin varlığınız durumun güçlüğüne arttırırdı" dedi Philip.

Philip'in bu iğneleyici sözleri genç kıızı hiç etkilemedi. Umutsuzca

"aştanbaşa binalarla kaplı işlenmemiş araziye bakarak, "Açıklamamı yaptım" dedi.

"Özür dilerim, ama Miss Abbott, yalnızca davranışlarınızın bir kısmını anlattınız, açıklamadınız".

Genç kızı suç üstü yakalamıştı. Ve kızın hayretten ağzı açık, yıkılmasını bekliyordu. Caroline'ın az çok cesaretle cevap vermesine şaştı. "Açıklama canınızı sıkabilir, Mr. Herriton, çünkü başka konulara da girmeyi gerektirir".

"Aldırmayın".

"Sawston'dan nefret ediyordum, anlıyor musunuz?".

Philip'in çok hoşuna gitti. "Ben de ettim ve ediyorum. Harika, devam edin!"

"Tembelliğinden, aptallığından, saygınlığından, ve önemsiz konularda kendi çıkarlarını düşünmemelerinden nefret ediyordum".

Philip. "Önemsiz konularda kendi çıkarlarını düşünmeleri" diye düzeltti Sawston psikolojisi üzerinde uzun süredir uzmanlaşmıştı.

"Önemsiz konularda kendi çıkarlarını düşünmemeleri" diye tekrarladı Miss Abbott. "Burada herkesin hayatını sevmediği insanları memnun etmek amacıyla değer vermediği şeylerden fedakarlıkta bulunarak geçirdiğine; ve hiç kimsenin içten davranmayı ve hayatın tadını çıkarmayı öğrenmediğine inanmıştım. Bu sonuncu özellik en az diğerleri kadar kötüydü kanımca. İşte Monteriano'da böyle düşünüyordum".

"Miss Abbott, bütün bunları bana daha önce anlatmalıydınız. Öyle düşünmeye devam edin. Çoğu konuda ben de aynı görüşteyim. Harika!" diye haykırdı Philip.

"Şimdi, Lilia, hoşlanmadığım tarafları olmasına rağmen içtenlikle hayatın tadını çıkarma gücünü nasılsa korumuştum" diye devam etti Caroline. "Ve Gino'nun harika ve genç ve yalnızca fiziksel olarak değil, tam anlamıyla güçlü ve son derece içten olduğuna inanmıştım. Eğer evlenmek istiyorlardıysa niye evlenmesinlerdi ki? Lilla içine düştüğü ve alışkanlık haline gelen, her geçen gün biraz daha duygusuzlaşarak mutsuzdan da beter bir biçimde sürdüreceği bu öldürücü hayattan niye kopup kurtulmasın ki? Tabii ki yanılmışım. Lilia sadece kötü bir hayat şeklini daha kötüsüyle değiştirmiş oldu. Gino'ya gelince, onun hakkında siz benden daha çok şey biliyorsunuz. Bundan böyle kimse-

nin karakterini tahmin etme cesaretini bulamayacağım. Ama ben hâlâ, Gino'nun, ilk karşılaştığımızda o kadar kötü olmadığı kanısındayım. Lilia -bunu söyleme cesaretini göstermeliyim- korkakça davranmış olmalı. O henüz genç bir çocuktu, iyi bir insan olma yolunda diye düşünmüştüm ve Lilia onu idare edememiş, bence. Hayatımda bir tek olayda herkesin uygun bulduğuna karşı çıktım. Ve işte sonuçları. İstedığınız açıklamayı yaptım şimdi".

"Herşeyi anlamamama rağmen çoğu da son derece ilginçti. Sosyal durumlarındaki uyuşmazlığı hiç düşünmediniz mi?"

"Çılgındık, âsi olmaktan sarhoştuk, sağduyu kalmamıştı. Siz gelmez herşeyi, ve olacakları gördünüz".

"Ben öyle düşünmüyorum" Philip sağduyu sahibi olarak görülmekten pek hoşlanmamıştı. Bir an için Miss Abbott göreneklere kendisinden daha az bağlı biri gibi görünmüştü.

"Bu uzun hikâyeyle sizi niye rahatsız ettiğimi anlamışsınızdır". diye Caroline sözlerine son verdi. "Geçen gün söylediğiniz gibi, kadınlar kusurlarını yüksek sesle anlatmadan rahat edemezler. Lilia öldü, kocası kötü çıktı, hepsi benim yüzümden. Gördüğünüz gibi Mr. Herriton, bu beni özellikle mutsuz ediyor; hayatımda ilk kez babamın "gerçek hayat" dediği hayata karıştım ve sonucuna bakın. O kış boyunca her an güzellik, ihtişam gibi şeylerin sanki ilk kez farkına varıyormuş gibiydim. İlkbahar geldiğinde nefret ettiğim şeylere (âdillik ve tekdüzelığe, kindarlığa ve topluma) karşı mücadele etmek istedim. Bir iki gün toplumdan gerçekten nefret ettim, Monteriano'dayken. Bütün bunların yenilmez olduğunu ve karşı çıkarsak bizi paramparça edeceklerini anlamadım. Bu kadar saçmalığı dinlediğiniz için teşekkürler".

"Söylediklerinizi anlayışla karşılıyorum" dedi Philip, teşvik edici bir tarzda. "Saçma değil ve bir iki yıl önce olsa ben de aynı şeyleri söylüyor olabilirdim. Ama şimdi hissettiklerim farklı ve umarım siz de değişirsiniz. Toplumu yenemezsiniz, bir dereceye kadar. Ama kişinin hayatı kendine aittir ve ona hiçbir şey dokunamaz. İnsanın bayağılığı eleştirmesini ve küçük görmesini; ihtişam ve güzelliğe, gerçek hayatı oluşturan düşünce ve inançlara, gerçek benliğine sığınmasını önleyecek hiçbir güç yoktur dünyada".

"Böyle bir tecrübem olmadı henüz. Hayatım ve ben, hiç kuşkusuz, yaşadığım yerde bulunmak zorundayız".

Belli ki Caroline de bütün kadınlar gibi felsefi görüşleri kavrama yeteneğinden yoksundu. Ama yine de oldukça gelişmiş bir kişiliği vardı. Philip'in onu daha sık görmesi gerekiyordu. "Altedilemeyen âdiliğe karşı bir büyük teselli daha vardır, başka bir kurbanla karşılaşmak. Dilerim bu, birlikte yapacağımız pek çok tartışmanın ilki olsun", dedi Philip.

Miss Abbott uygun bir cevap verdi. Tren Charing Cross'a gelince ayrıldılar; Philip bir sinemaya gitmek üzere, genç kız şişman yoksullara gömlek almak üzere. Gömlekleri alırken Caroline başka düşüncelere daldı; Mr. Herriton'la arasındaki ve büyük olduğunu her zaman bildiği uçurum ölçülemeyecek kadar derinleşmiş görünüyordu.

Bu olaylar ve konuşmalar Noel sırasındaydı. Başlattıkları Yeni Hayat yedi ay kadar sürdü. Derken küçük bir olay (can sıkıcı küçük bir olay) buna son verdi.

İrma kartpostal biriktiriyordu Mrs. Herriton veya Harriet âdi bir kart çocuğun eline geçmesin diye gelen kartlara önceden muhakkak bir göz atıyorlardı. Bu kez konu tamamen zararsız görünüyordu - bir sürü yıkık fabrika bacası - ve Harriet onu yeğenine vermek üzereyken kenarına yazılmış kelimeler dikkatini çekti. Bir çılgılık atarak kartı şömineye fırlattı. Tabiatıyla temmuzda şöminede ateş bulunmadığından İrma'nın kartı ele geçirmek için şömineye koşması yetti.

"Nasıl cesaret edersin" diye bağırdı halası. "Seni şeytan! Ver onu bana!"

Büyük bir şanssızlık eseri Mr. Herriton odada değildi. Harriet'ten çekinmeyen İrma bir yandan kartı okuyor, bir yandan da masanın çevresinde dans ediyordu. "Muhteşem Monterlano kentinden bir manzara. Küçük erkek kardeşinden".

Aptal Harriet, İrma'yı yakaladı, kulaklarını çekti ve kartı yırttı. İrma acıyla inleyerek, öfkeyle bağırmaya başladı. "Benim küçük kardeşim kim? Niye ondan daha önce hiç söz edilmedi? Büyükkannel Büyükkannel Kim benim küçük kardeşim? Kim benim."

Mrs. Herriton, "Benimle gel yavrum, anlatayım. Artık öğrenme zamanı geldi" diyerek odaya daldı.

İrma aslında pek bir şey öğrenmemesine rağmen bu konuşmadan hicırıklarla döndü. Öğrendiği o az şey bile hayal gücünü pençesine almıştı. Sır tutmaya söz vermişti. Şebekbini bilmiyordu. Konuyu kar-

değiyle ilgili haberi duymuş olanlarla konuşmada ne mahzur vardı ki?

"Harriet hala! Philip amca! Büyükanne! Acaba küçük kardeşim şimdi ne yapıyordur? Oynamaya başlamış mıdır? İtalyan bebekler bizden daha çabuk mu konuşurlar, yoksa o başka bir ülkede doğmuş bir İngiliz bebeği midir? Ah onu görmeği ve On Emiri ve İlmihali ona ilk öğreten kişi olmayı öyle çok istiyorum ki" diye konuşuyordu.

Bu son sözler Harriet'in her zaman ciddileşmesine yol açıyordu.

Mrs. Herriton hiddetle, "Gerçekten İrma can sıkmaya başladı. Zavallı Lilia'yı çok çabuk unuttu" dedi.

Philip yatıştırmak amacıyla; "Yaşayan bir kardeş ölü bir anneden daha önemli onun için" dedi. "Kardeşine çorap örebilir".

"Ona engel oldum. Herşeye kardeşini karıştırıyor. Çok can sıkıcı. Geçen gece dualarında özellikle sözünü ettiği insanlar arasına kardeşini katıp katanıyacağını sordu".

"Sen ne dedin?"

"Tabii ki izin verdim" dedi Mrs. Herriton, soğuk bir şekilde. "İstedüğinden söz etmeye hakkı var. Ama bu sabah canımı sıktı ve korkarım bunu belli ettim".

"Peki, bu sabah ne oldu?"

"Yeni babası" — İtalyan — için dua edip edemeyeceğini sordu".

"İzin verdin mi?"

"Hiçbir şey söylemeden yerimden kalktım".

"Ben şeytan için dua etmek istediğim zaman nasıl hissettinse öyle hissetmiş olmalısın".

"O, şeytanın kendisi!" diye bağırdı Harriet.

"Hayır, Harriet. Şeytan olamayacak kadar bayağı".

Harriet'in cevabı, "Dini alay konusu etmezsen müteşekkîr kalırım" oldu. "O zavallı bebeği düşünün. İrma onun için dua etmekte haklı. İngiliz bir bebek için hayata ne kötü bir başlama şekli".

"Sevgili kardeşim, seni temin ederim. Birincisi, o Allah'ın cezası bebek İtalyandır. İkincisi, doğar doğmaz Santa Deodata'da vaftiz edildi, güçlü bir azizler ekibinin gözetiminde".

"Yapma hayatım. Harriet'im böylesine ciddi olma, yani İrma ile birlikte olduğun zaman. Birşey sakladığımızı anlarsa her zamankinden de kötü davranır".

Harriet'in vicdanı Philip'in göreneklere karşı çıkması kadar can sıkıcı olabilirdi. Mrs. Herriton kızının altı hafta için Tirol'a gitmesini kolaylaştırdı. Ondan sonra Philip ile birlikte Irma'yla uğraşmaya başladılar.

Tam ortalığı biraz yatıştırmışlardı ki yaramaz bebek bir kartpostal daha gönderdi -komik ve pek de uygun olmayan bir kart. Irma kartı onlar evde yokken aldı ve tatsızlık yeniden başladı.

"Bu kartları yollamadaki maksadı ne, anlayamıyorum" dedi Mrs. Herriton.

İki yıl önce olsa Philip, Gino'nun maksadının Irma'yı memnun etmek olduğunu söylerdi. Şimdi o da, annesi gibi, kötü ve kurnazca bir neden bulmaya çalışıyordu.

"Acaba durumu, skandalı örtbas etmek için ne kadar endişeli olduğumuzu tahmin mi ediyor?"

"Bu oldukça mümkün. Irma'nın bebek konusunda başımızın etini yiyeceğini biliyor. Belki de Irma'yı susturmak için bebeği evlât edineceğimizi umuyor".

"Boşuna umutlanıyor".

"Aynı zamanda, çocuğun ahlâkını bozma şansına sahip".

Bir çekmeceyi açarak posta kartını çıkardı ve ciddi ciddi inceledi. Sonra, "Irma'nın da bebeğe bir kart yollamasını rica ediyor" diye ilave etti.

"Yapabilir de".

"Yapmamasını söyledim ama dikkatle de izlemeliyiz, tabii. Kuşkulandığımızı belli etmeden".

Philip annesinin politik davranışlarından hoşlanmaya başlamıştı. Artık, kendi ahlâk ve davranışını düşünmüyordu.

"Peki, okulda kim gözeteleyecek? Her an baklayı ağzından çıkarabilir".

"Etkimize güvenilebiliriz" dedi Mrs. Herriton.

Irma daha o gün baklayı ağzından çıkardı. Bir tek karta karşı dayanıklıydı ama ikisine değil. Yeni bir küçülük kardeş okul çağındaki bir kız için kıymetli bir varlıktır. O sırada Irma'nın okulu aşırı bir bebeğe tapma devresinden geçmekteydi. Kucak dolusu bebek kardeşi olan, sabah evden çıkmadan onları öpen, ders aralarında onları arabadan çıkarma hakkına sahip olan, ve çayda, onları yatmadan önce sallayan

kız' ne kadar mutluydu. Bebek yaştaki erkek kardeşini başka kimsenin bulamayacağı bir köşeye saklamasına izin verilen ve bütün okul kızlarından daha mutlu olan Miriam'ın yazılmamış şarkısını söyleyebilmek ne hoştu.

Gösteriş meraklısı kızlar bebek kuzenlerinden veya bebek misafirlerinden söz ederlerken, ona sevgili babası vasıtasıyla kart yollayan bir bebek kardeşi olan Irma nasıl susabilirdi ki? Ondan lâf etmemeye söz vermişti -sebebini bilmiyordu- ve bahsetti. Bir kız diğerine anlattı, o kız annesine ve olay duyuldu.

"Evet çok üzücü bir durum" diye tekrarlıyordu Mrs. Herriton. "Gelinim, sanırım bildiğiniz gibi, çok mutsuz bir evlilik yaptı. Çocuğun İtalya'da okutulacağını sanıyorum. Belki anneannesi bir şeyler yapacaktır ama henüz haberim yok. Çocuğu buraya getirmez herhalde. Babasını beğenmiyor. Onun açısından çok acı bir durum".

İrma'yı yalnızca itaatsizliğinden (ana, baba ve vasilerin o çok işlerine yarayan sekizinci günahıtan) dolayı azarlamakla yetinmeye özen gösterdi. Harriet olsa lüzumsuz açıklamalara girer, hakarete başvururdu. Irma yaptıklarından utanmıştı, artık bebekten daha az söz ediyordu. Okul yılının sonu yaklaşmıştı ve Irma bir ödül daha kazanmayı umuyordu. Ne var ki olayları da başlatmıştı.

Miss Abbott'u birkaç gün sonra gördüler. Mrs. Herriton, barıştıkları günkü öpüşmelerinden beri, Philip ise Londra'ya yolculuklarından bu yana onunla karşılaşmamışlardı. Caroline, Philip'i gerçekten düş kırıklığına uğratmıştı. Kızın orijinal düşüncelerini ortaya koymasını beğenmiş ama bu durum bir daha tekrarlanmamıştı. Miss Abbott'un eski haline dönmesinden korkuyordu. Şimdi Cottage Hospital işi için gelmişti (hayatını sıkıcı yardım işlerine adanmıştı) ve ondan da, annesinden de para almış olmasına rağmen sandalyesinde gergin bir ifadeyle oturuyor, her zamankinden ciddi ve donuk görünüyordu.

Meselenin ne olduğunu bilen Mrs. Herriton, "Sanıyorum duydu-nuz" dedi.

"Evet, duydum. Sormaya geldim:Hiçbir harekette bulunuldu mu?"

Philip şaşkına dönmüştü. Soru son derece küstah ve terbiyesizceydi. Miss Abbott'a saygı duyardı, onun terbiyesizlik atmesine üzölmüş-tü.

Mrs. Herriton nazikçe, "Bebekle ilgili olarak mı?" diye sordu.

"Evet".

"Bildığım kadarıyla bir şey yapılmadı. Mrs. Theobald bir karara varmış olabilir ama ben duymadım".

"Ben sizin bir şeye karar verip vermediğinizi sormuştum".

"Çocuk bizim akrabamız değil ki!" dedi Philip. "Öyleyse. karışmak bize düşmez".

Annesi sinirli bir şekilde Philip'e göz attı. "Zavallı Lilia, bir zamanlar kızım gibiydi. Miss Abbott'un ne demek istediğini anlıyorum. Ama artık durum farklı. Bir şeyler yapılacaksa, doğal olarak bunu Mrs. Theobald'ın başlatması gerekir".

"Mrs. Theobald başlama işaretini hep sizden almaz mı?" diye sordu Miss Abbott.

Mrs. Herriton elinde olmadan kızardı. "Eskiden ona akıl verdiğim oldu ama artık buna cesaret edemem".

"O halde çocuk için hiçbir şey yapılmayacak mı?"

"Çocukla bu kadar ilgilenmeniz büyük bir nezaket" dedi Philip.

"Çocuk benim ihmalem sonucu dünyaya geldi" diye cevapladı Miss Abbott. "Onunla ilgilenmem doğal".

"Sevgili Caroline, bu konu üstünde durmamalısın. Geçmişi unut. Çocuk seni, bizi üzdüğünden daha az üzmeli. Biz sözünü bile etmiyoruz. O başka bir dünyaya ait" dedi Mrs. Herriton.

Miss Abbott karşılık vermeden ayağa kalkıp kapıya doğru yürüdü. Aşırı ciddiyeti Mrs. Herriton'u rahatsız etmişti. "Tabii ki" diye ekledi, "eğer Mrs. Theobald uygulanabilir bir planda karar kılarsa, ki böyle bir şeyin mümkün görülmediğini söylemek zorundayım, Irma'nın hatırı için ona katılıp katılamıyacağımı sorar ve masrafları paylaşıyorum".

"Bir karara varılırsa bana da haber verin lütfen. Ben de katılmak isterim".

"Tatlım, paranı nasıl da savuruyorsun. Öyle bir şeye asla izin vermeyiz".

"Ve karar veremezse de haber verin. Ne olursa olsun, haber verin bana"

Ayrılırken Mrs. Herriton genç kızı öpmeye özen gösterdi.

Genç kız odadan çıkar çıkmaz Philip, "Bu genç çılgın mı?" diye patladı. "Hayatımda böyle büyük bir küstahlık, terbiyesizlik görmedim. İyice pataklanıp kilise okuluna geri gönderilmeli".

Annesi hiçbir şey söylemedi.

"Görmüyor musun, nerdeyse bizi tehdit ediyor. Mrs. Theobald'dan söz ederek ona engel olamazsın. O da bizim gibi biliyor ki Mrs. Theobald bir hiçtir. Bir şey yapmazsak bir skandal yaratacak, akrabalarımızı ihmal ettiğimiz şeklinde, ki bu yalan. Yine de söyleyecek. Sevgili, tatlı, akli başında Caroline Abbott'un bir tahtası eksik. Montेरiano'da bunu biliyorduk. Geçen yıl bir gün trende bundan kuşkulandım ve işte yine karşımızda. Bu genç delirmiş".

Mrs. Herriton hâlâ bir şey söylemiyordu.

"Hemen gidip ağzının payını vereyim mi? Büyük zevkle yaparım".

Mrs. Herriton, Philip'e karşı aylardır kullanmadığı alçak, ciddi bir sesle dedi ki: "Caroline son derece terbiyesizdi. Ama söylediklerinde gerçek payı olabilir. Çocuğun öyle bir yerde ve o babayla büyümesi doğru mu?"

Philip hayretle sarsıldı. Annesinin samimi olmadığını anladı. Başkalarına karşı samimiyetsiz davranması Philip'i eğlendirmişti ama kendisine karşı kullanılması ağırla gitti.

"Dürüstçe kabul edelim ki" diye devam etti annesi, "bizim de sorumluluklarımız olabilir".

"Seni anlayamıyorum anne. Yüz seksen derece döndün. Yine neler kuruyorsun?"

Bir an içinde aralarında aşılmaz bir engel yükselmişti. Artık gülümseyerek sırdaşlık etmiyorlardı. Mrs. Herriton, Philip'in erişemeyeceği ya da alçalamayacağı taktiklere dalmış gitmişti.

Philip'in sözlerine alınmıştı. "Neler mi kuruyorum? Çocuğu evlât edinmem iyi olmaz mı diye düşünüyorum. Bu yeteri kadar açık mı?"

"Ve bu Miss Abbott'un bir düzine saçmalığının sonucu, değil mi?"

"Evet. Onun terbiyesizce davrandığını tekrarlayayım. Yine de, bana görevimin ne olduğunu gösterdi. Eğer Lilia'nın bebeğini, onu ya Katolik ya da dinsiz ve muhakkak ki kötü biri olarak yetiştirecek olan o korkunç adamdan kurtarabilirsem, bunu yapacağım".

"Harriet gibi konuşuyorsun".

"Niye olmasın?" dedi, hakaret olduğunu bildiği bu söze kızarak. "Dilersen, Irma gibi konuştuğumu söyle. O çocuk durumu hepimizden daha açık olarak görüyor. Küçük erkek kardeşinin özlemini duyuyor. Ve ona kavuşacak. Düşüncesizce davranıyorsam da, aldırmiyorum".

Philip annesinin düşüncesizce davranmadığından emindi ama bunu söylemeye cesaret edemedi. Annesinin yeteneklerinden korkmuştu. Ömrü boyunca onun kuklası olmuştu. Harriet'in istediği kiliseyi seçmesine izin verdiği gibi, onun da İtalya'ya tapıp Sawston'da büyük değişiklikler yapmasına müsaade etmişti. İsteddiği kadar konuşmasına ses çıkarmamıştı; ama annesi, kendisi bir şey istediği zaman, onu her zaman elde etmişti.

Mrs.Herriton, Philip'i korkutmasına korkutmuştu fakat onda saygı uyandırmamıştı; zira annesinin hayatının anlamsızlığını görüyordu. İnsanlarla ilişkilerindeki bu ustalığın, samimiyetsizliğin, enerjisini devamlı baskı altında tutmasının ne yararı vardı ki? Bunlar daha iyi ya da daha mutlu bir hayat sağlamış mıydı ki kimseye? Annesine mutluluk getirmiş miydi? Can sıkıcı ve ters inançlarıyla Harriet olsun, şehvetin pençesindeki Lilia olsun, herşeye rağmen, bu düzenli, hareketli, lüzumsuz makineden daha kutsaldılar.

Annesi gururunu incitince onu hep böyle eleştirirdi ama başkaldıramazdı. Herhalde hayatının sonuna kadar annesinin istediklerini yapmaya devam edecekti. Miss Abbott'la annesi arasındaki düelloyu soğuk bir ilgiyle izledi. Mrs. Herriton'un taktikleri yavaş yavaş ortaya çıktı. Amaç, Miss Abbott'un çocukla ilgili bir müdahalede bulunmasını, mümkünse ufak bir bedel karşılığı, aksi halde ne pahasına olursa olsun, önlemektir. Karakterinin tek güvenilir yanı, gururluydu. Başkalarından daha az iyiliksever görünmeye tahammül edemezdi.

Elâleme herhalde şöyle diyecekti: "Neler yapılabileceğini plânlıyorum. Nazik Caroline Abbott da bana yardım ediyor. Aslında ikimizi de ilgilendirmeyen bir olay ama bebeğin tamamen o iğrenç adamın eline bırakılmaması gerektiğini hissetmeye başladık. Irma'mıza haksızlık olacak. Ne de olsa, yarı yarıya kardeşler. Hayır, kesin bir karara varamadık".

Miss Abbott aynı derecede uygar olmasına rağmen iyi niyetle yetiştirilecek gibi değildi. Çocuğun refahı onun için bir gurur veya duygu meselesi değil, kutsal bir görevdi. Çocuğun dünyaya gelmesine göz yumarak yaptığı kötülüğün hiç olmazsa bir kısmını ancak böyle telafi edebileceğini içinden duyuyordu. Bundan böyle Monteriano'yu kulelerinin altında kimsenin mutlu ve saf bir insan olarak yetiştiremeyeceği bir kötülük yuvası olarak görüyordu. Sawston birbirine kısmen bi-

tişik evleri ve zülpe okulları, çayları ve kermesleriyle kuşkusuz can sıkıcı ve değersiz bir yerdi; zaman zaman orayı aşağılık bulduğu da oluyordu. Bununla birlikte; günah işlenen bir yer değildi ve bebeğin Sawston'da, ya Herritonlar ya da kendisi tarafından büyütülmesi şarttı.

Daha fazla ertelemesi imkânsızlaştığında, Mrs Herriton, Waters ve Adamson adına Gino'ya gönderilmek üzere mektupların en garibini yazdı. Philip daha sonra bir kopyasını gördü. İlk bakışta amaç, posta kartlarından şikâyet gibi gözüküyordu. Mektubun sonunda bir iki cümle içinde Gino'nun çocuğunun yanına hiç gelmemeye söz vermesi ve Lilia'dan kalan paranın bir kısmından çocuğun eğitimi için vazgeçmesi kaydıyla, çocuğu evlât edinmeyi teklif ediyordu.

"Ne düşünüyorsun mektup hakkında?" diye sordu. "Çocuğu almaya hevesli olduğumuzu ona sezdirmememiz gerekiyor".

"Eminim öyle bir şey sanmayacağını".

"Peki mektubun onun üzerindeki etkisi ne olacak?".

"Mektubu alınca bir hesap yapacak. Biraz para vererek çocuktan kurtulması uzun vadede daha az masraflı olarsa, ondan ayrılacak; para kaybı olarsa, oğluna düşkün baba rolünü üstlenecek".

"Sen de fazlasıyla siniksin". Biraz sonra "Bu hesabın sonucu ne olabilir ki" diye sordu.

"Bilmediğim kesin. Ama bebeğin ilk postayla gönderilmesini istiyor idiyse, Gino'ya bir miktar para yollaman gerekirdi. Bir kere ; ben sinik değilim. Onun hakkında bildiklerime göre fikir yürütüyorum. Ama bütün bu oyunlardan usandım. İtalya'dan da bıktım. Bıktım, bıktım, bıktım. Sawston acınacak iyi bir yer, öyle değil mi? Biraz içinde gezinip de rahatlamaya çalışacağım".

Konuşurken ciddi görünmemek için gülümsüyordu. O gittikten sonra annesi de gülünsemeye başladı.

Philip'in gitmekte olduğu yer Abbott'ların eviydi. Mr. Abbott çay ikram etti ve yan odada İtalyancasını unutmamak için çalışmakta olan Caroline çay servisi için geldi. Philip onlara annesinin Sinyör Carella'ya yazdığını söyledi. Onlar da hararetle başarı dileğinde bulundular.

Kızının onları çileden çıkaran davranışı hakkında başkaları gibi Mr. Abbott da bir şey bilmediği için, "Mrs. Herriton çok incelik gösteriyor, gerçekten. Korkarım epey pahalıya patlayacak. Para ödeme-

den İtalya'dan hiçbir şey alamaz" dedi. Sonra Miss Abbott'a dönerek, "Adam güçlük çıkarır mı dersiniz?" diye sordu.

Caroline aynı şekilde, "Belli olmaz" dedi.

"Gördüğünüz kadarıyla sevgi dolu bir baba olduğu sonucuna varabilir misiniz?"

"Gördüğüme değil, hakkında bildiklerime göre karar veririm".

"Peki, bildiklerinizden ne sonuca varıyorsunuz?"

"Tümüyle kötü bir adam olduğuna".

"Ama tamamen kötü adamların da çocuklarını sevdikleri görülmüştür. Rodrigò Borgia'ya bakın".

"Kendi çevremde de öylelerine rastladım".

Bu sözlerden sonra yerinden kalkan övgüye değer genç kadın İtalyanca çalışmasına devam etmek üzere odadan çıktı. Philip'i son derece şaşırtıyordu. Heyecanlı görünse anlayacaktı ama hiç de öyle görünmüyordu. Mesele sadece huysuzluk olsa, onu da anlardı ama durum onu da göstermiyordu. Bu mücadeleden ne bir kârı vardı, ne de olayın eğlenceli bir yanı. O halde niye bu işe girişmişti? Belki de samimi değildi. Belki de en uygun açıklama buydu. Bir şey öne sürüp başka bir şey elde etmeyi amaçlıyor olmalıydı. O başka şeyin ne olabileceği konusunda kafa yormadı. Philip alışılmışın dışındaki herşeyi (ister iyi niyetli bir hareket, isterse yüksek bir ideal olsun) samimiyetsizlik olarak açıklama eğilimindeydi.

Daha sonra annesine genç kızın çok hazır cevap olduğunu söyledi.

Annesi tatlı bir dille, "Lâf yetiştirecek ne vardı ki?" diye sordu. Oğlu onun taktiklerini bilebilirdi ama Mrs. Herriton bunu kabullenmeyi reddediyordu. Hâlâ, sanki bebek o anda da, geçmişte de istediği tek şeymiş ve Miss Abbott da bu konuda kendisinin değerli bir dostuymuş numarası yapıyordu.

Ertesi hafta İtalya'dan cevap gelince Mrs. Herriton'un yüzünde kazandığını gösteren bir ifade yoktu. "Oku mektupları. Yenildik" dedi.

Gino kendi dilinde yazmıştı ama avukatlar epey emek vererek İngilizceye çevirmişlerdi. "Pregiatissima Signora", "Övülmeye en çok değerli bayan" olarak ifade edilmişti ve en ince iltifat ve üstünlük belirten ve İtalyancada büyük incelikle kullanılan sıfatlar bir öküzü devirecek kadar kabalaşmıştı. Bir an için Philip üsluba takılıp, konuyu unuttu.

Bir zamanlar çok sevdiği o üikenin bu gülünç abidesi onu hemen hemen ağlatacak kadar etkiledi. Bu hantal sözlerin aslını biliyordu; o da eskiden "samimi kehanetlerini" göndermişti. O da Caffè Garibaldi'den (zaten Sawston'dan kim yazar ki)mektuplar yazıp yollamıştı. "Bu kadar da eşek olduğumu bilmiyordum" diye düşündü. "Bunların "Bu kâleleri olduğunu niye anlıyamıyorum ki? Cibiliyetsiz insan Sawston'da da, Monteriano'da da cibiliyetsizdir".

"Umut kırıcı değil mi?" dedi annesi.

O da bunun üzerine Gino'nun, yapılan cömert teklifi kabul edemeyeceğini okudu. Baba yüreği, ölümüne çok üzüldüğü karısının bu sembolünden ayrılmasına izin vermiyordu. Kartpostallara gelince, onları uygunsuz bulmalarına üzülmüştü. Bir daha yollamayacaktı. Acaba iyi kalpliliğiyle ünlü Mrs. Herriton bunu Irma'ya izah edip, bu kibar genç kıza yolladığı kartlar için teşekkür edebilir miydi?

Philip, "Gino'nun hesapları aleyhimize çıktı. Belki de fiyatı arttırmak istiyor" dedi.

"Hayır, mesele o değil. Sapıkça bir maksatla çocuktan ayrılmak niyetinde. Gidip zavallı Caroline'a anlatayım. O da aynı derecede üzülecek."

"Mrs. Herriton ziyaretinden alışılmamış bir halde döndü. Yüzlü kıpkırmızıydı. Zor nefes alıyordu, gözlerinin altında siyah halkalar vardı.

"Küstahlık" diye haykırdı. "Allah'ın cezası bir küstahlık. Küfrettiğime aldırmıyorum. O korkunç kadın ne cüretle işimize karışıyor! Ben-Philip, sevgilim, üzgünüm. Yararı yok. Gitmen gerekiyor".

"Nereye? Oturur musun. Ne oldu?" Kibar ve zarif annesinin bu şiddetli patlaması Philip'e çok acı geldi. Annesinin böyle davranabilmeceğini aklından hiç geçirmezdi.

"Bu mektubu kesin ve son cevap olarak kabul etmiyor. Senin Monteriano'ya gitmen gerekiyor".

"Gitmeyeceğim" diye bağırdı Philip. "Bir kere gittim ve yenildim. Oraya bir daha gitmeyeceğim. İtalya'dan nefret ediyorum".

"Sen gitmezsen o gidecek".

"Abbott mu?".

"Evet. Yalnız gidecek, hemen bu akşam yola çıkacaktı. Yazmayı teklif ettim. "Çok geç" dedi. Çocuk, dilersen Irma'nın kardeşi diye-

lim, Miss Abbott'la yaşayacak, burnumuzun dibinde. O ve babası tarafından yetiştirilecek, o kızın ödediği parayla bir centilmen gibi okula gidecek. Sen erkeksin, onun için aldırmazsın. Gülebilirsin ama ben insanların nasıl konuştuklarını biliyorum ve o kadın bu gece İtalya'ya gidiyor".

Philip'e ilham gelmiş gibiydi. "Öyleyse, bırak gitsin. Bırak İtalya ile tek başına uğraşsın. Bu şekilde başı derde girecektir. İtalya çok tehlikelidir, çok —"

"Bu saçmalıklara son ver Philip. Onun yüzünden rezil olamam. Çocuğu ben alacağım. Onu almak için neyimiz varsa öde. Ona sahip olacağım".

"Bırak onu, gitsin İtalya'ya. Bırak, anlamadığı işlere burnunu soksun.

Bak bu mektuba. Bu mektubu yazan adam onunla ya evlenir, ya onu öldürür, ya da bir çaresine bakar. Cibiliyitsizin teki o adam, ama cibiliyetsiz bir İngiliz değil. Esrarlı ve korkunç biri. İnsanları dünya kurulduğundan beri huzursuz etmiş olan bir ülke var ardında onun".

"Hattı!" diye ansızın bağırdı annesi. "Harriet de gidecek. Harriet ruhsat son derece yararlı olacak". Ve Philip daha saçmalıklarına atmadan annesi herşeyi çoktan planlamış, tren tarifelerine bakmamıştı bile.

* * *

BÖLÜM 6

Philip daima İtalya'nın gerçek kişiliğine yazın en sıcak anlarında, turistler gittikten sonra ve ülkenin ruhu güneşin dik ışınları altında uyandığı zaman büründüğünü iddia etmişti. İşte şimdi ülkeyi en güzel haliyle görmesi için elinde her fırsat vardı, çünkü Harriet'i karşılamak üzere Tirol'e gittiğinde Ağustosun ortalarıydı.

Kızkardeşini denizden 1200 metre yükseklikte yoğun bir buhar bulutunda iliklerine kadar donmuş, aşırı beslenmiş, canı sıkkın ve oradan götürülmeye istekli bir halde buldu. Harriet bir yandan süngerlerini sıkarken, bir yandan da, "insanın plânlarını çok kötü bozuyor ama besbelli bu benim görevim" diyordu.

Philip, "Annem herşeyi açıkladı mı?" diye sordu.

"Evet. Annem gerçekten çok güzel bir mektup yazmış. Zavallı bebeği o korkunç çevresinden kurtarmamız gerektiğini zamanla farkettiğini, mektupla denediğini ve yararı olmadığını, cevapta samimiyetten uzak iltifatlarla iki yüzlülükten başka birşey bulunmadığını anlatıyor. Sonra da, 'Kişisel etkileme en iyi yoldur; sen ve Philip benim yenildiğim yerde başarılı olacaksınız' diye ekliyor. Caroline'ın bir harika olduğunu da söylüyor".

Philip yazılanlara itiraz etmedi.

"Caroline bu konuda hemen hemen bizim kadar hiddetli çünkü o, adamı tanıyor. İğrenç olmalı. Hay Allah. Amonyacı bavula koymayı unutmuşum... Caroline için feci bir ders oldu, fakat sanırım bu onun

için dönüm noktası. Bütün bu kötülüklerden iyilik doğacağına inanmamak ve buna memnun olmamak elimde değil".

Philip ne iyilik, ne de güzellik ihtimali görüyordu ama yolculuk çok eğlenceli olmayı vaadediyordu. Artık yolculuğa karşı değildi ve eğlencesi dışında yolculukla ilgili herşeye kayıtsızdı. İşin komedi yanı harika olacaktı. Annesinin harekete geçirdiği Harriet, Miss Abbott'un harekete geçirdiği Mrs. Herriton, bir çekin hareketlendirdiği Gino-daha alâ eğlence olabilir miydi? Bu kez aklını çecek birşey yoktu. Duygusallığı ölmüştü, ailenin şerefiyle ilgili endişesi de. Bir kuklanın kuklası olabilirdi ama iplerin düzenini çok iyi biliyordu.

On üç saat süren yolculuk sırasında tepeden aşağı inerlerken nehirler genişledi, dağlar küçüldü, bitki örtüsü değişti, insanlar çirkin olmaktan ve bira içmekten vazgeçip güzelleşmeye ve şarap içmeye başladı. Güneş doğarken onları oteller ve buzullarla kaplı çorak araziden toplamış olan tren, güneş batarken Verona'nın surları çevresinde vals yapıyordu.

İstasyondan çıkarlarken Philip, "Sıcak hakkında ne gülünç ve saçma şeyler söylüyorlar. Buraya zevk için gelmiş olsaydık, bundan daha tatlı birşey olabilir miydi?" dedi.

"Fakat duydun mu, soğuktan söz ediyorlar" dedi Harriet, sinirli bir şekilde. "Bu havaya soğuk demek aklıma hiç gelmezdi".

Ve ikinci gün tam Juliet'in mezarını görmeye giderlerken sıcak, insanın ağzını tıkayan bir el gibi bastırdı. O andan itibaren herşey ters gitti. Verona'dan kaçtılar. Harriet'in resim defteri çalındı ve sandığındaki amonyak şişesinin dua kitabının üstünde kırılması sonucu bütün elbiselerinde eflatun lekeler belirdi. Sonra sabahın dördünde Mantua'dan geçerlerken Philip camdan dışarı bakmasını istedi. Çünkü Virgil'in doğum yeriydi ve Harriet'in gözüne kurum kaçtı ve göziinde kurumla Harriet tam bir felaketti. Bolonya'da dinlenmek on yirmi dört saat kaldılar. Dini bir bayram günüydü ve çocuklar gece gündüz düdük çalıyordu. "Ne biçim din!" diye söylendi Harriet. Otel kokuyordu, yatağında iki köpek yavrusu uyuyordu ve yatak odasının penceresi her on beş dakikada bir Harriet'in uyuyan bedenini selamlayan bir çan kulesine bakıyordu. Philip bastonunu, çoraplarını ve Baedeker'ini Bolonya'da unuttu, Harriet ise yalnızca sünger torbasını. Ertesi gün Apenin

dağlarını tren tutan bir çocuk ve hiç bu kadar çok terlemediğini söyleyen sıcaktan bunalmış bir kadınla aşıldılar.

"Yabancılar pis bir millet. Tünelden de geçiyor olsak camı aç" dedi Harriet. Philip istenileni yaptı ve Harriet'in gözüne bir kurum daha kaçtı.

Floransa'da da işler düzelmedi. Yemek yemek, yürümek, hatta ters bir söz kaynar suyla yıkanmış gibi terlemelerine yol açıyordu. Daha ince yapılı ve rahat biri olan Philip daha az acı çekti. Harriet ise daha önce Floransa'ya hiç gitmemişti ve saat 8 ile 11 arası sokaklarda yaralı bir yaratık gibi süründü, sanat eserleri önünde kendinden geçti. Monteriano'ya bilet alan bu çift hayli kızgındı.

"Gidiş mi, gidiş-dönüş mü?" diye sordu Philip.

"Bana bir tek gidiş" dedi Harriet aksi bir tavırla. "Sağ olarak asla geri dönemeyeceğim".

Aniden sinirleri boşalan Philip, "Tatlı mahluk! Sinyor Carella'ya varınca kim bilir ne kadar yararlı olacaksın".

Koşuşturan hammalların ortasında hareketsiz duran Harriet, "O adamın evine gireceğimi sanmıyorsun inşallah?" diye sordu.

"O halde niye geldin ki? Süs olsun diye mi?

"Senin görevini yapmanı sağlamaya".

"Ah, teşekkürler".

"Annem öyle dedi. Allah aşkına al şu biletleri. O sıcaktan bunalmış kadın buraya doğru gelmekte. Eğilip selam verme klüştahlığını gösterdi".

Philip bilet için uğraşmaya giderken "Annem söyledi, değil mi?" diye sordu öfkeyle. Biletler öylesine dar bir delikten veriliyordu ki ancak yanlamasına uzatılabiliyordu. İtalya hayvaniydi ve Floransa İstasyonu da hayvani İtalya'nın merkeziydi. Yalnız, Philip'in içinden bir ses bütün suçun kendinde olduğunu söylüyordu; ruhuna biraz soylu hisler dolsa, tüm ülke hayvani değil, eğlenceli görünecekti. Çünkü büyüleyiciydi, bundan emindi. Hammalların çılgınlıkları ve tozun ardında somut bir büyü yatıyordu. Bunu o harika mavi gökyüzünde, hayatı buzul gibi sıkıca kavrayan beyazlaşmış ova, Arno nehrinin kurumuş yatağında, tepelerde titreyerek duran esmerleşmiş şato harabelerinde

görebiliyordu. Ağrıyan başına, seğiren cildine, burada bir kukla durumuna düşmesine ve bunu kardeşinin bilmesine rağmen bunu görebiliyordu. Monteriano istasyonuna yapılan o yolculuğun hoş a gidecek hiçbir yanı yoktu. Ama rahatsızlık dahil, hiç bir şey alelade değildi.

"İçerde insanlar yaşıyor mu sahiden?" diye sordu Harriet. Tren den inip atlı arabaya binmişlerdi ve kurumuş ağaçlar arasından sıyrıl mış, arabanın önünde gidecekleri yer gözler önüne serilmişti.

Philip, kızdırmak amacıyla, "Hayır" diye cevap verdi.

Harriet çatık kaşla, "Orada ne yaparlar ki?" diye sürdürdü.

"Bir kahve var. Bir hapishane. Bir tiyatro. Bir kilise. Surlar. Bir de manzara".

Harriet, uzunca bir duraklamadan sonra, "Teşekkürler. Bana göre değil" dedi.

"Bayan, kimse sizden böyle bir şey istemedi, anlıyorsunuz ya. Oysa, Lilia'ya alnına bukleler düşen ve dişleri babasının yaptıkları kadar beyaz olan hoş genç bir baydan kalması için teklif gelmişti".

Sonra tavır değiştirdi. "Ama Harriet orada harika veya göz alıcı bir şey -hiç bir şey- görmüyor musun?"

"Hiç bir şey. Korkunç bir yer".

"Korkunç olduğunu biliyorum. Ama tarihi bir yer. Felaket eski".

"Tek ölçüt, güzelliktir" dedi Harriet. "En azından, ben eski binaları çizerken öyle söylemiştin herhalde tatsızlık olsun diye".

"Tamamen haklıyım. Ama aynı zamanda, bilemiyorum, burada o kadar çok şey olmuş ki, insanları öylesine zorlukla ve öylesine nefis yaşamışlar ki, anlatamam".

"Anlatabileceğini sanmıyorum. İtalya hayranlığına başlamak için uygun bir zaman gibi görünmüyor. Artık o dertten kurtulduğunu sanı yordum. Onun yerine, lütfen, bana oraya varınca ne yapacağını anlatır mısın? Bu kez gafil avlanmamamı rica etsem".

"İlk önce, Harriet, seni cinsiyetine ve karakterine uygun konfora sahip Stella d'Italia'ya yerleştireceğim. Arkadan, kendime çay yapacağım. Çaydan sonra, bir kitap alıp Santa Deodata'ya giderek okuyacağım. Orası dalma serin ve temlidir".

Haksızlığa uğrayan Harriet yüksek sesle, "Philip, akıllı değilim.

Biliyorsun, akıllı da geçinmem. Ama neyin kaba, neyin yanlış olduğunu bilirim".

"Ne demek istiyorsun?"

"Problem sensin". diye bağırarak Harriet arabada yerinden sıçrayarak minderdeki pireleri korkuttu. "Bir erkek bir kadını öldürmüşse, akıllı olmanın yararı var mı?"

"Harriet, sıcak bastı. Kimi kastediyorsun?"

"Gino'yu. Lilia'yı. Dikkat etmezsen seni de öldürecek. Keşke öldürse".

"Sus! Sus! Bir cesedin ne kadar rahatsızlık verdiğini o zaman görürdün". Sonra Harriet'i daha az kızdırmaya çalışarak, "O adamdan kesinlikle hoşlanmıyorum ama Lilia'yı öldürmediğini biliyoruz. O mektupta çok şey söylendiği halde, Gino'nun kaba kuvvete başvurduğundan hiç söz edilmiyor".

"Onu öldürdü. Lilia'ya yaptıkları - lâfını bile etmeye çekiniyor insan".

"Ama konuşacaksak, bahsetmek zorundayız. Ve bazı şeyleri de çarpıtmamak gerek. Karısına ihanet etti diye, tamamen kötü biri olduğu sonucuna varamayız". Philip kente doğru baktı. Söylediklerini onaylıyor gibiydi.

"En önemli sınav budur. Bir kadına nazik davranmayan erkek".

"Yeter. Arka Mutfığa götür bu görüşü. Diğer testlerden bir farkı yoktur. İtalyanlar asla nazik olmamışlardır. Onu bu sebeple suçluyorsan, bütün bir milleti suçlamış olursun".

"Hepsini suçluyorum".

"Fransızları da mı?"

"Fransızları da".

Philip, Harriet'ten ziyade kendine "İşler bu kadar kolay değil". diye mırıldandı.

Harriet için ise, işler hoş olmasa da kolaydı ve yeniden kardeşine döndü, "Peki ya bebek ne olacak? Bir dolu akıllıca lâf edip ahlâkı ve dini ve daha bilmem neyi ufalayıp durdun, ama bebek ne olacak? Beni aptal sanıyorsun ama bütün gün dikkat ettim, bebekten bir kez bile

söz etmedin.Onu düşünmedin bile.Aldırmıyorsun Phillip, senle konuş-
mayacağım.Tahammül edilmez birisin".

Sözünü tuttu ve yolun geri kalan kısmında ağzını açmadı. Fakat gözleri öfke ve kararlılıkla parlıyordu, çünkü dürüst, cesur ve aynı zamanda ters bir kadındı.

Harriet'in kendisini azarlamakta haklı olduğunu Philip kabul etti. Bebeği bir nebze bile önemsemiyordu. Yine de, görevini yapmak niyetindeydi ve başaracağından oldukça emindi. Gino karısını 10.000 Lirete satmaya razı idiyse, oğlunu acaba ne kadar daha azına satabilir-di? Tamamıyla ticari bir alış verişti. Niye başka şeylere engel olsun ki? Gözleri, Miss Abbott'la olduğu zamanki gibi, yine kulelere takılmıştı. Yalnız, bu kez daha tatlı düşünceler içindeydi, zira kafasını kurcalayan öyle ciddi bir mesele yoktu. Varacakları yere kültürlü bir turistin psikolojisiyle yaklaşmaktaydı.

Diğerleri gibi kaba saba olan kulelerden birinin tepesinde bir hac vardı. Santa Deodata'nın Collegiate Kilisesi'nin kulesiydi bu. Santa Deodata, Karanlık Çağların bu kutsal bakiresi, kentin koruyucu azize-siydi ve öyküsü şirinlikle barbarlığın garip bir karışımı idi. O ölçüde kutsaldı ki azize; ömrü boyunca annesinin evinde sırt üstü yatmış, yemek yemeyi, oyun oynamayı, çalışmayı reddetmişti. Böylesi bir kut-sallığa gıpta eden şeytan değişik yollardan onu ayartmaya çalıştı. Karşısında üzüm sallandırdı, cazip oyuncaklar gösterdi ve ağrıyan başının altına yumuşak yastıklar koydu. Bir işe yaramayınca, annesine çelme takıp kızın gözleri önünde merdivenlerden aşağı yuvarladı. Ama azize öylesine kutsaldı ki annesine yardım elini uzatıp, yerden kaldırmadı ve bütün bu olaylar sırasında sırt üstü yatmaya devam etti. Böylece cen-netteki tahtını garantiledi. Öldüğünde henüz 15 yaşındaydı; bu, okul çağındaki kızlar için nelerin mümkün olduğunu gösterir. Böyle bir ha-yatı pek yararlı bulmayanların, Poggibonsi, San Gimignano, Volterra ve hatta Siena'ya karşı azizeye dua ederek elde edilen zaferleri ve azizenin mezarı üzerinde yükselen kiliseyi hatırlamaları ve ona bakma-ları yeterlidir. Kilisenin ön cephesini mermerden yapma planları asla gerçekleştirilmemiş ve bugüne kadar kahverengi taş olarak kalmıştır. Kilsenin içine gelince, Glotto orta kısmı süslemek üzere çağırılmış ve gelmiş yani Almanların kesinlikle ispatladıklarına bakılırsa gelmemiş;

herşeye rağmen, orta kısım ve sol yandaki iki ibadet bölümü ve koronun durduğu yerin üstündeki ark fresklerle kaplıdır. Koroya ait yerde de bazı ferskler vardır. Süslemeler orada kesilmiş ta ki Rönesans'ın en debdebeli zamanında Monteriano lorduna birkaç haftalık ziyarette bulunmak üzere büyük bir ressam gelene kadar. Ziyafetler, balolar ve Latincenin etimolojisi ile ilgili tartışmalar arasında zaman buldukça bu ressam kiliseye giderek sağdan beşinci ibadet kesiminde Santa Deodata'nın ölümü ve gömülmesiyle ilgili iki fresk çizmiş. Baedeker'in burayı yıldızla işaretlenmesinin sebebi budur.

Santa Deodata, Harriet'ten daha iyi bir yol arkadaşıydı ve araba otelin önünde duruncaya kadar Philip'in tatlı düşlere dalmasını sağladı. Herkes uykudaydı, geri zekâlılardan başkasının sokağa çıkmadığı bir saatti. Etrafta dilenci bile yoktu. Arabacı çantaları girişe bıraktı (ağır eşyaları istasyonda bırakmışlardı) ve otel sahibesinin odasını aradı. O-nu uyandırıp , yolcuların yanına yolladı.

Tam o sırada Harriet, Philip'e, tek heceyle, "Git" dedi.

"Gideceğim de, nereye?" diye sordu Philip, merdivenlerden inen otelciye eğilerek.

"İtalyana .Git".

"İyi akşamlar sinyora. Monteriano'ya geri gelmek çok hoş oluyor. (Kazlaşma, şimdi gitmeyeceğim. Üstelik, yolu tıkıyorsun.) İki oda istiyorum—".

"Git. Hemen şu anda. Şimdi tahammülüm kalmadı. Git".

"Gidersem canım çıksın. Çayımı istiyorum".

"İstersen küfret" diye bağırdı. "Küfret. Bana kötü davran. Ama bil ki ciddiylim".

"Harriet rol yapma. Veya daha iyi yap".

"Buraya bebeği alıp götürmeye geldik sadece. Bu hafif meşrepliğe ve gevşekliğe, kiliselerden resimlerden bahsetmeye izin veremem. Annemizi düşün. Bunlar için mi seni buraya yolladı?"

"Annemizi düşün ve merdivenlerin ortasında bacaklarını açıp durmaktan vazgeç. Arabacı ile otelcinin inmelerine, benim de yukarı çıkıp odaları seçmeme izin ver".

"Vermeyeceğim".

"Harriet deli misin?"

"Öyle istiyorsan, öyle olsun. Ama İtalyanı görmeden yukarı çı-

kamazsın".

"Bayan kendini iyi hissetmiyor. Güneşten olacak" diye Philip otelciye İtalyanca açıkladı.

Otelci de, arabacı da, "Vah zavallı!" diye çığlık attılar.

Harriet hırlayarak, "Beni rahat bırakın. Hiçbirinize aldırımıyorum. Ben İngilizim ve o, bebeği almaya gidene kadar ne siz aşağı inebilirsiniz, ne de o yukarı çıkabilir".

Otelci Harriet'e, "Lütfen yavaş olun. Bir başka bayan daha var, uyuyor" dedi.

"Gürültü patırdı çıkarmaktan tutuklanacağız bu gidişle, Harriet. Gülünç duruma düşmek nedir, en ufak bir fikrin var mı?"

Harriet'in bu konuda hiçbir fikri yoktu ve güçlü olmasının sebebi buydu. Bu sahneyi arabada gelirken kafasında kurmuştu ve hiçbir kuvvet onu caydıramazdı. Önündekilerden gelen hakarete de, arkasındaki kandırmacalara da aynı ölçüde ilgisizdi. Yücelmiş bir Horatius gibi orada öyle dikilerek merdivenlerin iki yanında tutmakta ne kadar dayanacağı asla öğrenilemeyecek, çünkü uykudan uyandırdıkları genç bayan yatak odasının kapısını açtı ve koridora çıktı. Bu bayan, Miss Abbott' du.

Philip'in tutarlı ilk duygusu, kızgınlıktı. Annesince idare edilmek, kız kardeşince taciz edilmek sinirlerini yeterince germiştir. Üçüncü bir kadının araya girmesi onu, kibarlık sınırlarının dışına itti. Olup bitenler hakkındaki düşüncelerini baştan sona kadar söylemek üzereydi ki, daha başlamadan, Harriet, Miss Abbott'u görerek, tiz bir sevinç çığlığı attı.

"Caroline, sen ha! Nereden çıktın?" Ve sığağa rağmen merdivenlerden ok gibi yukarı fırladı, arkadaşını sevgiyle öptü.

Philip, ilham içinde, "Harriet, Miss Abbott'a epey anlatacakların olmalı, onun da sana söyleyeceği çok şey olabilir. O arada ben senin önerdiğin gibi Sinyor Carella'yı ziyaret edip, durumun ne olduğunu göreyim".

Miss Abbott selamlama mı, korku belirtisi mi olduğu pek belli olmayan bir ses çıkardı. Philip ne cevap verdi, ne de ona yaklaştı. Arabacının parasını bile ödemedi sığıştı.

Otelin ön kısmına el işaretleri yaparak, "Birbirinizin gözünü çıkarın " diye bağırdı. "Gel onun hakkında Harriet, gel! İşimize karış-

mamasını öğret! Gel onun hakkında Caroline. Sana minnettar olmasını öğret. Saldırın bayanlar, saldırın!"

Philip'i gören insanlar ilgilendiler ama deli kanısına varmadılar. Böyle sonuçlanan konuşmalar İtalyanların alışık olmadığı bir şey değildir.

Durumun ne kadar eğlendirici olduğunu düşünmeye çalışan Philip beceremedi. Miss Abbott'un varlığından kişisel olarak etkilenmişti. Ya Philip'in dürüstlüğünden kuşkulaniyor ya da kendisi dürüst davranmıyordu. Philip ikincisini doğru varsaymayı tercih ediyordu. Belki de Caroline, çoktan Gino'yu görmeye gitmiş ve Herriton'ları küçük düşürmek için ayrıntılı bir plan hazırlamışlardı bile. Belki de Gino şaka olsun diye genç kıza bebeği çok ucuza satmıştı. Bu tam Gino'nun tipine uygun bir espri olurdu. Philip boşu boşuna yaptığı ilk yolculuğu sonunda karşılaştığı kahkahayı ve Gino'nun onu kabaca yatağa itişini hâlâ unutmamıştı. Anlamı ne olursa olsun, Miss Abbott'un varlığı komedinin keyfini kaçırmıştı; Miss Abbott asla gülünç bir şey yapmazdı.

Kafasındaki bu düşüncelerle kentin bir ucundan girip ötekinden çıkmıştı. Gümrükte rastladığı insanlara, "Sinyor Carella nerede oturuyor?" diye sordu.

Küçük bir kız çocuğu, "Ben size göstereyim mi" diye bağırarak İtalyan çocuklarına özgü biçimde yerden fırladı.

Gümrükteki adamlar, "O size gösterir" diye kefil çıkarcasına başlarını salladılar. "Hep, hep onu izleyin. Başınız derde girmez. Güvenilir bir rehberdir. O benim,

kızımdır,
kuzenimdir,
kardeşimdir"

Philip bu akrabaları iyi bilirdi; gerektiğinde bütün bir kıtaya yayılırlar, dal budak salarlardı.

"Acaba, Sinyor Carella evde mi, biliyor musun?"

Az önce içeri girdiğini görmüştü. Philip başını salladı. Görüşmeyi bu kez heyecanla bekliyordu. Bu, fazla zeki olmayan biri ile entelektüel bir düello olacaktı. Miss Abbott ne işler karıştırıyordu ki? Öğreneceklerinden biri, buydu. Harriet'le hesaplaştığı gibi, Gino ile de hesaplaşacaktı. Gümrükçünün akrabasını, bir diplomat gibi, sakın sakın izledi.

Çok fazla da izlemedi, zira burası Volterra kapısıydı ve ev tam onun karşısındaydı. Yarım dakikada keçi yolundan aşağı inmişler, tek elverişli girişe varmışlardı. Philip güldü, bir yandan; Lilia'nın böyle bir evde yaşamış olduğunu düşündüğü için, diğer yandan, kazanacağı zaferden emin olduğu için. O sırada gümrükçünün akrabası sesini yükselterek seslendi.

Etkileyici bir süre karşılık gelmedi. Sonra yukarıda, avluda, bir kadın silüeti görüldü.

"Bu Perfetta" dedi çocuk.

"Sinyor Carella'yı görmek istiyorum" diye seslendi Philip.

"Evde yok".

"Evde yok" diye kız tekrarladı, kendini beğenmiş bir tavırla.

"Allah rızası için, evde olduğunu niye söyledin?" Philip öfkeden kızı boğabilirdi. Görüşme için tam formundaydı öfke ile keskin zekânın en iyi karışımı: Kanı kaynıyordu, kafası sakindi. Ama Monteriano'da hiç bir şey rast gitmezdi ki. "Ne vakit dönecek?" diye Perfetta'ya seslendi. Gerçekten tatsızdı bu.

Perfatta bilmiyordu. Gino iş için gitmişti. Bu gece dönebilirdi de, dönmeyebilirdi de. Poggibonsi'ye gitmişti.

Bu sözcüğü duyar duymaz küçük kız parmaklarını burnuna koyup ovaya doğru başını salladı. Aynı anda, atalarının 700 yıl önce söylediği gibi şarkı söylemeye başladı.

Poggibonsililer, izin verin de.

Monteriano şehir olsun.

Sonra da Philip'ten yarım "penny" istedi. Geçmişe düşkün bir Alman bayan baharda bir "penny" vermişti.

Philip seslendi, "Bir mesaj bırakmam gerekiyor".

Küçük kız, "Perfetta sepeti almaya gitti. Dönünce onu sarkıtacak böyle. Şen içine kartını koyacaksın. Sonra sepeti yukarı çekecek şöyle. Bu şekilde—"

Perfetta dönünce Philip bebeği sormayı akıl etti. Bebeği bulmak, sepeti bulmaktan daha uzun süre aldı ve Philip akşam üstü güneşinde terleyerek, lâğım kokularından kaçınmaya ve küçük kızın Poggibonsi aleyhinde şarkı söylemesini önlemeye çalışarak bekledi. Çevresindeki zeytin ağaçları haftalık daha büyük bir ihtimalle aylık, çamaşırlarla kaplıydı. Ne korkunç puanlı bir bluz. Nerede görmüş olduğunu

hatırlamıyordu. Derken Lilia'nın olduğunu hatırladı. Sawston'da günlük kıyafet niyetine satın almış ve İtalya'da herşey hoş karşılandığından İtalya'ya getirmiş, Philip de onu böyle düşündüğü için azarlamıştı.

"Melek kadar güzel" diyerek Perfetta, herhalde Lilia'nın bebeği olan bir şey salladı. "Peki ama kimle görüşüyorum?"

"Teşekkür ederim. İşte kartım". Kartta ertesi sabah için kibarca Gino'dan bir randevu rica etmişti. Yalnız, onu sepete koyup kimliğini açıklamadan önce bir şey öğrenmek istedi.

"Yakın bir zamanda genç bir hanım, genç bir İngiliz ziyarete geldi mi?"

Perfetta özür diledi, biraz sağırdı.

"Genç bir bayan — Solgun, iri, uzun".

"GENÇ BİR BAYAN!"

Gümrükçünün akrabası, "Perfetta isteyince sağırlaşır" dedi.

Philip sonunda bu acayıpliği kabul etti ve oradan uzaklaştı. İğrenç çocuğa parasını Volterra kapısında ödedi. Verdiği iki nikel para çocuğun hoşuna gitmedi, hem çok fazla olduğundan, hem de Philip parayı verdiğinde memnun görünmediğinden.

Philip önlerinden geçerken çocuğun babalarını ve kuzenlerini birbirlerine göz kırparken yakaladı. Monteriano onu enayi durumuna düşürmek için hazırlanmış büyük bir oyunun içinde gibi görünüyordu. Kendisini yorgun, endişeli ve şaşkın hissetmekteydi. Ötekisi dışarda hiçbir şeyden emin değildi.

Bu ruh haleti içinde Stella d'Italia'ya döndü ve merdivenleri çıkarırken aniden ilk kattaki yemek odasından Miss Aboott çıktı ve esrarlı biçimde ona işaret etti. Philip, eli hâlâ merdivenin trabzanında, "Kendime çay yapacaktım" dedi.

"Minnettar olacağım—"

Bunun üzerine kızın peşinden yemek odasına girdi ve kapıyı kapadı.

"Gördüğünüz gibi, Harriet hiçbir şey bilmiyor" diye Caroline söze girdi.

"Ben de öyle. Gino evde yoktu".

"Bununla onun ne ilgisi var?"

Philip hiç de sevimli olmayan bir biçimde gülmüştü. Daha önce de dikkat ettiği gibi, Miss Abbott konuşmada ustaydı. "Evde yoktu. Beni

de Harriet kadar bilgisiz bulacaksınız".

"Ne demek istiyorsunuz? Lütfen, lütfen Mr. Herriton, bırakın gizemli olmayı. Vakit yok. Harriet her an gelebilir ve ona karşı nasıl davranacağımıza karar vermeliyiz o gelmeden. Sawston farklıydı. Orada görünüşü kurtarmak gerekiyordu. Ama burada herşeyi açıkça konuşmalıyız ve sanıyorum size bu hususta güvenebilirim. Aksi halde, açıklık getiremeyiz konuya".

"Lütfen açıkça konuşalım" dedi Philip, odada bir aşağı bir yukarı dolaşarak, "İzin verin, size bir soru sorarak başlayalım. Monteriano'ya hangi sıfatla casus olarak mı, hain olarak mı, geldiniz?"

Bir saniye tereddüt etmeden, "Casus!" diye cevap verdi.

Küçük Gotik pencerenin önünde duruyordu konuşurken (otel bir zamanlar saraymış) ve sanki güzel veya alışılmamış bir şeymiş gibi kabartma şeklin kıvrımları üzerinde elini dolaştırıyordu.

"Casus" diye tekrarladı, çünkü Philip kızın suçunu böylesine kolay öğrenmekten şaşkındı ve tek kelime söyleyemiyordu. "Anneniz işin başından beri şerefsizce davrandı. Çocuğu hiçbir zaman istemedi. Bunda bir zarar yok ama benim almama razı olmayacak kadar gururlu. İşleri bozmak için elinden geleni yaptı. Size herşeyi anlatmadı. Harriet'e hemen hemen hiçbir şey anlatmadı. Her yerde yalan söyledi ve numara yaptı. Annenize güvenemem. Bu sebeple buraya yalnız geldim, bütün Avrupa'yı geçerek. Kimse bilmiyor, babam Mrs. Herriton'u gözetlemek için Normandiya'da olduğumu sanıyor. Tartışmayalım". Çünkü Philip hemen hemen mekanik bir şekilde terbiyesizliğinden dolayı kızı azarlamaya başladı. "Eğer buraya bebeği almaya geldinizse size yardım ederim; eğer buraya yenilmeye geldinizse, bebeği sizin yerinize ben alırım".

"Bana inanmanızı beklemek çok zor" diye kekeledi Philip. "Ama teyit edebilirim ki buraya çocuğu almak için geldik, sahip olduğumuz herşeye mal olsa bile. Annem paraya sınır koymadı. Ben onun emirlerini yerine getirmek için buradayım. Bu emirleri nerdeyse zorla kabul ettiren siz olduğunuza göre onaylayacağınızı sanıyorum. Ben onaylamıyorum. Gülünç ve anlamsız buluyorum".

Caroline kayıtsızca başını salladı. Onun söylediklerine aldırmıyordu. Tek arzusu, bebeği Monteriano'nun dışına çıkarmaktı.

"Harriet de sizin emirlerinize uymakla görevli diye devam etti

Philip. "Yalnız bir farkla. O onaylıyor ve emirlerin sizden geldiğini bilmiyor. Miss Abbott, kurtarma ekibinin tüm sorumluluğunu alsanız kanaatimce iyi olacak. Sinyor Carella'dan yarın sabah için bir görüşme talebinde bulundum. Razi mısınız?"

Caroline tekrar başını salladı.

"Görüşmenizin ayrıntıları hakkında bilgi verir misiniz? Bana yardımcı olabilir".

Philip rastgele konuşmuştu. Genç kadının birden çöktüğünü gördü, zevkle. Camdan eli aşağı kaydı. Yüzünün kırmızılılığının tek nedeni, batan güneşin yansıması değildi.

"Benim görüşmem mi? Nereden öğrendiniz?"

"Perfetta'dan, sizi ilgilendirirse".

"Perfetta da kim?"

"Sizi eve alan kadın".

"Nereye?"

"Sinyor Carella'nın evine".

"Mr. Herriton o kadına nasıl inanabildiniz ki? O adam hakkında bildiklerimden sonra onun evine gireceğimi mi sandınız? Bir bayanın neler yapabileceği. hususunda çok garip fikirleriniz olmalı. Harriet'in oraya gitmesini istediğinizi duydum. Haklı olarak reddetmiş. 18 ay önce böyle bir şey yapabilirdim. Ama umarım artık nasıl davranılması gerektiğini öğrenmişimdir".

Philip iki ayrı Miss Abbott olduğunu anlamaya başlamıştı. Monteriano'ya kadar tek başına yolculuk eden Miss Abbott ve oraya geldikten sonra Gino'nun evine giremeyen Miss Abbott. Eğlendirici bir buluştu bu. Bir sonraki hareketine hangisi tepki gösterecekti acaba.

"Öyleyse Prefetta'nın söylediklerini yanlış anladım. Nerede görüştünüz o zaman?"

"Görüşme değil, bir rastlantı; çok üzgünüm, aslında onu ilk görme fırsatını size vermek istiyordum. Ama kabahat sizin. Bir gün geciktiniz. Dün gelecektiniz. Onun için ben dün geldim ve sizi bulamayınca Rocco'ya gittim; ziyaretçilerle içerli aldıkları o mutfak bahçesini biliyorsunuz, değil mi, ve yıkık bir kuleye çıkan bir merdiven var, kuleye çıkınca aşağıdaki bütün kuleleri, ovayı ve diğer tepeleri görebilirsiniz".

"Evet, evet biliyorum. Size bahseden bendim".

"İşte akşam üstü güneşin batışını soyretmek için oraya gittim. Ya-

pacak işim yoktu. Gino bahçedeydi, bir arkadaşınınmış".

"Ve konuştunuz".

"Benim için çok güçtü. Ama konuşmam gerekti. Daha doğrusu, o beni konuşturdu. Benim buraya turist olarak geldiğimi sandı. Hâlâ öyle düşünüyor. Uygar davranmak istedi ve ben de uygar olmanın daha iyi olacağına karar verdim".

"Neden söz ettiniz?"

"Havadan, yarın akşam üstüne kadar yağmur yağacağını söyledi; diğer kentlerden, İngiltere'den, benden, biraz sizden ve Lilia'dan söz etti. İğrençti. Lilia'yı sevmiş gibi davrandı; bana Lilia'nın mezarını göstermeyi teklif etti, öldürdüğü kadının mezarını".

"Sevgili Miss Abbott, o bir katil değil. Aynı şeyi Harriet'in kafasına sokmaya çalışıyordum biraz önce. Ve İtalyanları benim kadar iyi tanıyınca, Gino'nun söylediklerinde tamamen samimi olduğunu anlayacaksınız. İtalyanların özünde niyatroculuk vardır. Ölüme de, aşka da, görülmeye değer bir sahne gözüyle bakarlar. Gino'nun bir koca ve dul bir eş olarak beğenilecek şekilde davranmış olduğuna o an için kendini inandırdığına eminim".

İlk defa Philip'in sözlerinden etkilenen Miss Abbott, "Haklı olabilirsiniz. Davranması gerektiği gibi davranmadığını ima etmek, yolunu yapmak isteğim ama hiçbir işe yaramadı. Ya anlayamadı, ya da anlamak istemedi".

Miss Abbott'un Rocco'da Gino'ya, bölgeyi ziyaret eden biri gibi yaklaşmasının çok gülünç bir yanı vardı. Keyfi yerine gelmekte olan Philip güldü.

"Harriet olsa, Gino'da günah kavramı olmadığını söylerdi".

"Korkarım Harriet haklı olabilir"

"Öyle ise, belki de Gino günahkâr değil".

Miss Abbott münasebetsiz şakaları teşvik edecek biri değildi. "Onun ne yaptığını biliyorum" dedi. "Söylediklerinin ve düşündüklerinin hemen hiç önemi yok".

Philip kızın incelikten yoksun ifade şekline gülümseyerek, "Hakkımda söylediklerini duymak isterdim, yine de. Sıcak bir karşılama töreni mi düşünüyor?" diye sordu.

"Öyle bir şey değil. Sizin ve Harriet'in geleceğini haber vermedim. İsteseydiniz, onu gafil avlayabilirdiniz. Yalnızca nasıl olduğunuzu

sordu ve on sekiz ay önceki kabalığından dolayı pişmanlık duyduğunu söyledi."

"Önemsiz şeyleri ne güzel de aklında tutuyor." Konuşurken Caroline görmesin diye arkasını döndü. Çok zevklenmişti. Gino on sekiz ay önce özür dilemiş olsa tahammül edemezdi. Ama şimdi, bu hareket hoşuna gidiyor, nazik geliyordu".

Caroline bu kadar kolay atlatılmaya niyetli değildi. "O zaman, küçük bir olay gibi görmemiş, size saldırdığını söylemişsiniz".

"Öfekelenmiştim" dedi Philip önemsemeyen bir tonda. Gururu okşanmıştı ve bunu biliyordu. Bu küçük nezaket, havasını değiştirmişti.

"Sahiden pişman mı? Ne dedi tam olarak?"

"Üzgün olduğunu söyledi, hoş bir tavırla, İtalyan usulü. Ama bebekten hiç söz etmedi".

İşler yolunda giderken bebeğin ne önemi vardı ki? Philip gülümsemi ve buna kendi de şaşıtı. Artık İtalya'ya romantizm geri gelmişti; aşağılık insanlar yoktu artık İtalya'da. Eskisi gibi güzel, kibar, sevimliydi. Ve Miss Abbott bile bütün beceriksizliğine ve kurallara bağlılığına rağmen, kendi tarzında güzeldi. Hayata ilgi duyuyor ve uygun biçimde yaşamaya çalışıyordu. Harriet, Harriet bile çabalıyordu.

Philip'deki bu övgüye değer değişiklik övünçlü bir şeyden kaynaklanmıyordu ve bu sebeple siniklerin alaylarına hedef olabilirdi. Ama melekler ve diğer pratik görüşlü insanlar bunu saygıyla kabul edip iyilik hanesine kaydedeceklerdi.

"Rocco'da manzara (ufak bir hediye) en güzel güneş batarkendir" diyen Philip, Caroline'den çok, kendisine hitap etmekteydi.

"Ve bebekten bir kez bile söz etmedi" diye tekrarladı Miss Abbott. Ama pencerenin yanına dönmüştü ve parmaklarını zarif kıvrımlar üzerinde gezdiriyordu. Philip sessizce onu incelerken her zamankinden daha çekici buldu. Gerçekten de çok tuhaf bir karışım idi.

"Rocco'dan manzara çok güzeldi, değil mi?"

"Burada güzel olmayan bir şey var mı?" diye kibarca cevap verdi ve "Keşke Harriet olsaydım" diye ekledi, sözlerine olağan dışı bir anlam katarak.

"Çünkü Harriet—"

Devam etmedi ama Philip kızın, hayatın karmaşıklığına duyduğu saygıyı ifade ettiğini düşündü. Ne olursa olsun, bu yolculuk Caroline için ne kolaydı, ne de eğlendirici. Güzellik, kötülük, çekicilik, bayağılık, gizem —ister istemez o da bu karmaşıklığı kabul etmek zorunda— kalmıştı. Ve sessizliği bozup, "Mr. Herriton, buraya gelin, şuna bakın" dediğinde sesi Philip'i heyecanlandırdı.

Caroline Gotik pencerenin içinde duran bir yığın tabağı kaldırdı ve pencereden dışarı sarktılar. Hemen karşılarında çirkin evlerin arasına sıkışmış büyük kulelerden biri yükseliyordu. İşte sizin kuleniz. Otel ile bu kule arasına bir barikat kurarsanız, trafik bir anda tıkanır. İleride, kilisenin yanında, sokağın tenhalaştığı yerde tanıdığınız Merli ve Capocchi'ler böyle yaparlar. Onlar Piazza'ya hakimdir; siz Siena kapısına. Her ikisinde de, kıpırdama cesareti göstereni anında oklarla veya Yunan ateşiyle öldürürler. Arka yatak odalarının pencerelerine dikkat edin, çünkü onları da Aldobrandeschi kulesi tehdit eder ve eskiden okların bulaşık teknesine saplanıp titrediği görülmüştür. Bu pencereleri iyi koruyun ki otele arkadan saldırıldığı ve kim olduğunu güçlükle çıkardığınız en yakın arkadaşınızın merdivenlerden aşağı, üzerinize fırlatıldığı 1338 şubatı olayları tekrarlanmasın. (*)

"Cennete uzanıyor" dedi Philip, "ve de aşağıdaki diğer yere" Kulenin tepesi güneşte ışık saçıyordu, taban kısmı ise gölgedeydi ve üstü reklamlarla kaplıydı. "Kentin bir sembolü mü olacak bu kule?"

Anladığını gösteren bir işaretle bulunmadı Caroline. Birlikte pencerede durmaya devam ettiler, daha serince ve hoş olduğundan. Philip arkadaşında İngiltere'deyken hiç farketmediği bir incelik ve kibarlık buldu. Korkutucu denecek kadar dar görüşlüydü. Buna rağmen, daha geniş kapsamlı şeylerin bilincinde olması dar görüşlülüğüne hüznü bir cazibe katıyordu. Philip kendisinin de İtalya'da daha nazik olduğunun farkında değildi. Çünkü gururumuz kendi kişiliğimizi değişmez olarak görmemize yol açar ve değiştiğimizi, hatta değişikliğin iyi yönde olduğunu bile kolay kabul etmeyiz.

Kent sakinleri akşam yemeğinden önce biraz dolaşmak için dışarı çıktılar. Bazıları durup kuledeki ilanlara göz gezdirmeye başladı.

*) Forster, bu paragrafta, 13. ve 14. yüzyıllarda San Gimignano'da pek çok olaya yol açan, Salvucci ve Ardinghelli aileleri arasındaki kan davasından söz etmektedir.

Miss Abbott, "Bu herhalde bir opera ilanı değil" dedi. Philip monoklini takarak, "Lucia di Lammermoor. Usta Donizetti'nin. Tek bir gösteri. Bu akşam" diye okudu.

"Ama opera binası var mı? Ta burada?"

"Elbette var. Bu insanlar yaşamasını biliyorlar. Bir şeye hiç sahip olamamaktansa, kötüsüne razı oluyorlar. İşte bu sebeple iyi şeylere sahip olmaları gerekiyor. Bu geceki temsil kötü de olsa canlı ve hareketli olacak. İtalyanlar âdi Almanlar gibi müziği sessizce dinlemeyi sevmezler. Dinleyiciler paylarına düşeni, hatta bazen fazlasını alırlar".

"Biz gidemez miyiz?"

Philip kıza döndü, ama kabaca değil. "Ama buraya bir çocuğu kurtarmaya geldik".

Bu sözleri için kendi kendini lânetledi. Genç kadının yüzündeki bütün sevinç ve ışık yok oldu ve yeniden Sawstonlu Miss Abbott oluverdi.—iyi, hiç kuşkusuz iyi, ama korkunç can sıkıcı biri. Can sıkıcı ve pişman; bu çok öldürücü bir karışımdı ve Philip boş yere buna karşı çabaladı, ta ki yemek odası kapısı açılana kadar.

Sanki flört etmekteymişler gibi suçluluk duyarak irkildiler. Görüşmeleri öylesine beklenmedik bir tarzda yön değiştirmişti ki! Kızgılık, siniklik, inatçı bir ahlâk görüşü, hepsi birbirlerine ve onları kabul etmiş olan kente karşı duydukları iyi niyette son bulmuştu. Ve işte şimdi buruk, asla yumuşamıyan kocaman, İtalya'da da, İngiltere'de de aynı olan, tabiatını hiçbir zaman, havasını ise itiraz ederek değiştiren Harriet karşılarındaydı.

Ama Harriet bile bir insandı ve biraz çay onu daha da insanlaştırıyordu. Philip'i, Gino'yu evde bulamadığı için azarlaması mümkünken azarlamadı. Miss Abbott'a iltifatlar yağdırdı, tekrar tekrar. Caroline'in ziyaretinin dünyanın en şanslı raslantılarından biri olduğunu söyledi. Caroline söylenenlere itiraz etmedi.

"Yarın saat 10'da onu göreceksin Philip. Boş çekti unutma. Bu iş bir saat alır diyelim. Saat 12 olur. Öğle yemeği. Bu durumda akşam treninden önce gitmenin yararı yok. Ben Floransa'ya kadar bebeği idare ederim".

"Sevgili kardeşim, böyle koşuşturamazsın. İki saatte bebek değil, bir çift eldiven bile alınmaz".

"O halde üç veya dört saat diyelim. O da olmazsa, ona İngiliz us-

lünü öğret. Floransa'da bir dadı buluruz".

"Ama Harriet" dedi Miss Abbott, "Ya başlangıçta reddederse?"

Harriet etkileyici bir şekilde, "O kelimenin anlamını bilmiyorum. Otelciye Philip'in de benim de odaları bir gecelik istediğimizi söyledim. Sözümüzü tutacağız".

"Mesele çıkmayacağını sanırım ama sana anlattığım gibi Rocco'da karşılaştığım adam garip ve zorlu biriydi".

"Bayanlara küstahça davrandığını biliyoruz ama kardeşimin onun aklını başına getireceğine güvenebiliriz. Philip senin gördüğün o kadın bebeği otele getirecek. Tabii ki bu iş için kadına bahşış vermelisin. Ve lütfen zavallı Lilia'nın gümüş bileziklerini almaya çalış. Gösterişsiz güzel şeylerdi ve Irma kullanabilir. Ve benim Lilia'ya mendillerini koymasını için "ödünç" verdiğim, hediye değil, ödünç verdiğim, kakmalı kutu var. Maddi bir değeri yok ama bu tek şansımız — isteme ama etrafta görürsen de ki—"

"Hayır, Harriet, bebek için uğraşacağım ama başka bir şey için hayır. Bunu yarın yapacağıma ve senin istediğin tarzda yapacağıma söz veriyorum. Fakat bu gece hepimiz yorgunuz, konuyu değiştirelim. Dinlenmeye ihtiyacımız var. Tiyatroya gitmek istiyorum".

"Tiyatro mu? Burada mı? Böyle bir zamanda mı?"

Philip'e endişeli bir bakış fırlatan Miss Abbott, "Yarınki büyük görüşme hava dayken, pek tadına varamayız" dedi.

Philip Caroline'i ele vermek yerine, "Bütün gece oturup sinirlenmekten daha iyi olacağını sanmıyor musunuz?"

Kardeşi başını salladı. "Annemin hoşuna gitmezdi. Çok uygunsuz, hatta saygısızca bir şey olur. Ayrıca, yabancı tiyatroların şöhreti kötüdür. Church Family Newspaper'daki mektupları hatırlamıyor musun?"

"Fakat bu bir opera —Lucia di Lammermoor, Sir Walter Scott'un, biliyorsun klasik bir eserdir".

"İyi. Miss Abbott siz de geliyor musunuz?"

"Çok naziksiniz! Mr. Herriton, bazı bakımlardan hoşuma gidecek; ama teklifimi mazur görün, ucuz yere gitmememiz gerektiğini düşünüyorum".

Harriet çığlık atarak, "Hay Allah, böyle bir şey hiç aklıma gelmezdi. Büyük bir ihtimalle, tasarruf etmek için korkunç insanlar arasında oturacaktık. Burasının İtalya olduğunu hep unutuyor insan" dedi.

"Maalesef gece elbisem yok ve eğer yerler—"

"O dert değil" dedi Philip, utangaç ve titiz kadınlarına gülümseyerek. "Olduğumuz gibi gider, bulduğumuz en iyi yere bilet alırız. Monteriano etikete düşkün bir yer değildir".

Böylece bu yorucu kararlar, planlar, tehlike işaretleri, savaşlar, zaferler yenilgiler, ateş kesler günü operada son buldu. Miss Abbott'un da, Harriet'in de biraz utanmış bir halleri vardı. Onların o sırada karanlık güçlere karşı mücadele ettiklerini sanan Sawston'daki dostlarını düşünüyorlardı. Kurtarma ekibinin, daha göreve başladığı gün bir eğlence yerine gittiğini görseler, Mrs. Herriton, Irma veya Arka Mutfak Papazları ne derlerdi acaba? Philip kendisi de, niye gitmek istediğini merak ediyordu. Yol arkadaşlarının can sıkıcılığına ve kendisinin zaman zaman olaylara karşı çıkmasına rağmen Monteriano'da geçirdiği anların tadını çıkardığını farkettiler.

Bu tiyatroya yıllar önce La Zia di Carlo'yu seyretmeye gelmişti. O günden bugüne tümüyle elden geçirilmiş-şeker pancarı ve domates tonlarına boyanmıştı. Ve birçok bakımdan bu, küçük kentin lehine bir puandı. Orkestra yeri büyütülmüştü, locaların bir kısmında tuğla renkli perdeler vardı ve artık her locanın üstünde numarasının yazılı olduğu güzel çerçeveli bir tabela asılıydı. Perde, üzerlerinde pek fazla giyecek bulunmayan bir sürü kızın koşuşturduğu, pembe ve eflatun renklerde bir manzara ile süslenmişti. Sahnenin üst kısmında büyük ve silik bir saati tutan iki kadın uzanıyordu. Bunların etkisi öyle çarpıcı ve şaşırtıcıydı ki Philip bir çılgılık atmamak için kendini zor tuttu. İtalya'nın kötü zevkinin muhteşem bir yanı vardır; daha iyisini bilmeyen bir ulusun kötü zevki değildir bu. İngiltere'nin sinirli bayağılığı, Almanya'nın körleşmiş adiliği yoktur onda. Güzelliği görür ama görmemezlikten gelmeyi tercih eder ve güzelliğin sırrına erişir. Monteriano'nun bu türden en iyi eserlerle donatılmış bu küçük tiyatrosu ve saatin iki yanındaki o bayanlar Sistine Chapel'in tavanındaki genç erkeklere evet anlamında baş sallamaya hazırdılar.

Philip bir loca bulmaya çalışmıştı ama iyilerle dolmuştu; oldukça önemli bir gösteriydi. Salondaki yerlerle yetinmek zorunda kaldı. Harriet huysuzdu ve kabuğuna çekilmişti. Miss Abbott nazikti, her şeyi övmekte ısrar ediyordu. Tek üzüntüslü, güzel elbiselerinin yanında olmamasıydı.

Genç kadının bu beklenmedik gösteriş merakı Philip'in hoşuna gitti. "Göze batmıyoruz" dedi.

"Evet, biliyorum ama güzel şeyleri taşımak çirkinleri taşımak kadar kolaydır aslında. İtalya'ya erkek gibi gelmemize gerek yoktu".

Bu kez Philip, "Fakat buraya bebeği kurtarmaya geldik" diye cevap vermedi. Çünkü çok, yıllardır görmediği kadar çok çekici bir şey görmüştü —sıcak kırmızı tiyatro; tiyatronun dışında kuleler ve karanlık kapılar ve Orta Çağ surları; surların ötesinde, yıldızların ışığında zeytin ağaçları ve kıvrılan beyaz yollar ve ateş böcekleri ve savrulmamış toz, ve burada, bütün bunların ötesinde, erkek gibi gelmemiş olmak isteyen Miss Abbott. Genç kadın en uygun sözü söylemişti. Şüphesiz, en uygun sözü söylemişti. Bu katı varoş kadını mihrabın önünde eğilmiyordu.

"Herşey güzel değil mi, hepsini beğendin değil mi?" diye sordu Philip.

"Korkunç beğendim". Ve bu kuru sözlerle romantizmin orada olduğuna birbirlerini inandırdılar.

Bu arada, perdeye bakmakta olan Harriet tehdit edercesine öksürmekteydi. O anda perde kalktı ve Ravenswood topraklarında İskoç hizmetkârlar korosunun sesleri yükseldi. Seyirciler elleriyle ve ayaklarıyla yere vurarak tempo tutuyorlar, rüzgârdaki buğday başakları gibi melodiye uyarak sallanıyorlardı. Harriyet müziğe düşkün olmamasına rağmen nasıl dinlenmesi gerektiğini bilirdi ve \$\$\$ dedi iğneleyici bir tarzda.

"Kapa çeneni" diye fısıldadı kardeşi.

"Tavrımızı en baştan ortaya koymamız lazım. Konuşuyorlar".

"Can sıkıcı ama belki de karışmak bize düşmez" dedi Miss Abbott.

Harriet hayır anlamında başını sallayarak tekrar '\$\$\$' dedi. İnsanlar sustu, koro sahnesinde konuşmak yanlış bir şey olduğu için değil, bir konuğa nazik davranmak doğal olduğu için. Harriet, bir süre için, bütün tiyatrodaki düzeni sağlamayı başardı. Kendinden memnun kardeşine gülümsedi.

Harriet'in başarısı Philip'in canını sıktı. İtalya'daki opera ilkesini kavramıştı : Amaç aldatıcı görüntülerle oyalamak değil , eğlendirmektir ve bu büyük gecenin dua toplantısına dönüşmesini istemi-

yordu. Az sonra localar dolmaya başladı ve Harriet'in gücü sona eriverdi. Aileler karşılıklı localardan, salondakilerin üzerinden birbirlerini selâmlıyorlardı. Salondaki halk korodaki kardeşlerini ve çocuklarını selâmlıyor, şarkıyı iyi söyledikleri için kutluyorlardı. Lucia havuzun kenarında gözüktüğü zaman büyük bir alkış koştı ve "Monteriano'ya hoş geldin" çığlıkları yükseldi.

"Güllünç bebeler!" dedi Harriet, koltuğuna yerleşerek.

"Aaaa, Apeninler'deki sıcağın terleyen ünlü bayan bu" diye bağırdı Philip "hani o hiç, hiç—".

"Sus. Çok kötü oynayacak. Ve burada, tüneldekinden daha beter olacak. Keşke hiç—"

Lucia şarkı söylemeye başladı ve bir dakikalık sessizlik oldu. İri ve çirkindi ama sesi hâlâ güzeldi ve o söylerken tiyatrodakiler bir kovan mutlu arı gibi onunla birlikte mırıldanıyorlardı. Colorata bölümü sırasında Lucia'ya iç çekişlerle katıldılar ve en üst nota evrensel bir neşe çığlığı içinde boğuldu.

Opera böylece devam ediyordu. Şarkı söyleyenler dinleyicilerden ilham alıyorlardı ve iki büyük altılık bölüm oldukça başarılı söylenmişti. Miss Abbott da havaya girdi. Konuşuyor, gülüyor, alkışlıyor, tekrarını istiyor ve güzelliğinin varlığından kıvanç duyuyordu. Philip'e gelince, görevini de kendini de unutmuştu. Şevkle dolu bir ziyaretçi bile değildi, zira hep burada yaşamıştı, burası ülkesiydi.

Harriet daha ünlü bir öyküdeki Mösyö Bovary gibi, operanın öyküsünü izlemeye çalışıyordu. Arada bir arkadaşlarını dürtükleyerek Sir Walter Scott'a ne olduğunu soruyordu. Çevresine asık suratla bakıyordu. Dinleyiciler sarhoş gibiydi; hayatında ağzına tek bir damla içki koymamış olan Caroline bile garip biçimde sağa sola sallanıyordu. Ufak şeylerden yükselen şiddetli heyecan dalgaları tiyatronun içinde yayılıyordu.

Delilik sahnesinde doruğa erişildi. Hastalığına uygun tarzda beyazlar giymiş olan Lucia dalgalanan saçlarını toplayarak âniden seyircilerin önünde eğildi. Bunun üzerine sahnenin arkasından buketlerle kaplı, bambudan yapılmış at şeklinde bir çamaşır sepeti ilerlemeye başladı. Lucia bunu görmemezlikten geldi. Çok çirkin bir attı ve içindeki çiçeklerin çoğu kağıttandı. Bunu Lucia'da biliyordu, seyirciler de. Üstelik, bu atın piyesin yıllar boyunca devamını sağlamak için kul-

lanılan bir sahne donanımı olduğunu da biliyorlardı. Yine de, at derinlerdeki duyguları serbest bıraktı. Lucia şaşkınlık, sevinç ifade eden bir çığlıkla hayvanı kucakladı, uygun bir iki goncayı çekip kopardı, dudaklarına bastırdı ve hayranlarına fırlattı. Onlar da yüksek melodik çığlıklarla goncaları geri fırlattılar ve locaların birinden küçük bir erkek çocuğu kız kardeşinin karanfillerini kopararak Lucia'ya uzattı. "Küçük sevgili" diye bağırarak şarkıcı çocuğun yanına koşarak onu öptü. Bunun üzerine gürültü korkunç boyutlara ulaştı. Arkadan çok sayıda yaşlı beyefendi, "Susalım, susalım!" diye bağırdı. "Kutsal varlığı bırakın devam etsin!" Fakat yan locadaki genç erkekler Lucia'dan onlara da nezâket göstermesini istiyorlardı. Lucia şaka kabilinden bir işaretle bu ricayı reddetti. Biri ona bir buket fırlattı. Lucia da tekmeyle onu itti. Sonra seyircilerin kükremesiyle yüreklenererek, buketi alıp onlara fırlattı. Harriet daima şanssız olmuştu. Buket tüm hızıyla göğsüne çarptı ve içinden bir aşk mektubu kucağına düştü.

"Buna klasik mi diyorsunuz?" diye bağırarak yerinden kalktı. "Saygın bile değil Philip hemen beni buradan çıkar".

"Kimin bu?" diye seslendi kardeşi, bir elinde buketi, öbüründe aşk mektubunu tutarak. "Kimin bu?"

Tiyatro âdeta infilak etti ve locaların birinde sanki biri öne taşınıyormuş gibi şiddetli bir çalkalanma görüldü. Harriet geçitte ilerlemeye başladı ve Miss Abbott'u onu izlemeye zorladı. Hâlâ gülmekte ve "Kimin bu?" diye seslenmekte olan Philip de en arkadaydı. Heyecandan sarhoş olmuştu. Sıcak, yorgunluk ve zevk başına vurmuştu.

İnsanlar "Sola" diye bağırdılar. "Aşık sol tarafta".

Philip bayanları terkedip locaya doğru daldı. Genç bir adam yüzü koyun trabzan parmaklığından aşağı sarkıtılmıştı. Philip ona buketi ve notu uzattı. Derken Philip'in elleri muhabbetle yakalandı. Olup bitenlerin hepsi doğal görünüyordu.

"Niye yazmadın? Niye beni şaşırttın?" diye bağırdı genç adam.

"Yazdım. Bugün öğleden sonra bir not bıraktım" dedi. Philip neşeyle.

"Susalım! Susalım!" diye bağırdı bıkan seyirciler. "Bırakın kutsal varlık devam etsin". Miss Abbott ve Harriet gözden kaybolmuştu.

"Hayır! Hayır! Artık benden kaçamazsın" diye bağırdı genç adam, çünkü Philip usulca ellerini kurtarmaya çalışıyordu. Sevimli bir-

kaç genç locadan sarkarak Philip'i içeriye davet ettiler.

"Gino'nun dostları bizim de dostumuzdur—".

"Dostlar mı? Bir akraba! Bir kardeş! Ta İngiltere'den gelmiş ve hiç haber vermemiş olan Fra Filippo" diye bağırdı Gino.

"Mesaj bıraktım".

Seyirciler ıslık çalmaya başladı.

"İçeri gel".

"Teşekkür ederim — bayanlar — vakit yok —".

Philip bir dakika sonra kollarından sallanıyordu. Onu izleyen dakikada trabzanın üzerinden hızla locaya indi. Nihayet olayın sona erdiğini gören orkestra şefi batonunu kaldırdı. Tiyatro sessizliğe büründü ve Lucia di Lammermoor delilik ve ölüm şarkısına devam etti.

Philip onu içeri çeken tatlı insanlarla (belki tüccar çocukları veya avukat kâtipleri veya başka dışçilerin çocukları) fısıldaşarak selamlaştı. İtalya'da kimin ne olduğu bilinmezdi. Gecenin konuğu bir askerdi ve şimdi bu şerefi Philip ile paylaşıyordu. Gino kibar, hoş gidecek bir samimiyetle davranarak, Philip ile askerin önde yanyana ayakta durmalarına, birbirlerine iltifatlarda bulunmalarına nezaret ediyordu. Philip, arada bir, işleri yüzüne gözüne bulaştırdığını hatırlayıp dehşete kapılıyor, sonra dehşetini unutuyor ve bu kibar, neşeli seslerden ve asla tatsız olmayan kahkahalarla sırtındaki kolun hafif okşamalarıyla yeniden büyüleniyordu.

Edgardo atalarının mezarları arasında şarkı söyleyene ve piyesin hemen hemen sonuna kadar ayrılmadı Philip. Yeni dostları ertesi gün onu Garibaldi' de görmeyi umuyorlardı. Philip söz verdi; sonra, Harriet'in plânına uyarlarsa o zamana kadar Monteriano'dan ayrılmış olacaklarını hatırladı. "O halde saat 10'da. Seninle yalnız görüşmek istiyorum. 10'da" dedi Gino'ya.

"Elbette" diye güldü öbürü.

Miss Abbott onun dönüşüne kadar yatmamıştı. Harriet, görünüşe göre, dosdoğru yatağa gitmişti.

"Oydu, değil mi?" diye sordu.

"Evet öyle".

"Sanırım, hiçbirşeyi halletmediniz?"

"Tabii ki hayır,nasıl halledeyim ki ?Gerçek şu-beklenmedik bir şeyle karşılaştım ama buna rağmen,ne önemi var?İşi tatlı bir şe-

kilde halletmememiz için bir sebep yok. Son derece çekici bir insan, arkadaşları da öyle. Ben artık onun arkadaşayım – uzun zamandır kaybolan kardeşi. Kötülük bunun neresinde? Miss Abbott, İngiltere'de durum başka, İtalya'da başka. İngiltere'de planlar yapar, ahlaki bakımdan üstünlük taslarız. Buraya gelince ne büyük bir eşek olduğumuzu öğreniriz, çünkü işler kendiliğinden rahatça yürür. Allahım ne gece! Bugüne kadar hiç gerçekten mor bir gökyüzü ve gümüş rengi yıldızlar gördünüz mü? Dedğim gibi, endişe etmek anlamsız; o kurnaz bir baba değil. O bebeği benim kadar az istiyor. Aynen 18 ay önce bana yaptığı gibi, annemi kızdırıyor. Ben onu bağışladım bile. Ama gerçekten de şakadan anlıyor".

Miss Abbott da harika bir gece geçirmişti; hayatında ne böyle bir gökyüzü ne de böyle yıldızlar görmüştü. Onun da kafası müzikle doluydu ve o gece penceresini açınca odası sıcak ve tatlı bir havayla dolmuştu. Hem içi hem de dışı güzellikle yıkanmıştı, mutluluktan yatağa bile girmek istemiyordu. Hiç böylesine mutlu olmuş muydu? Evet, bir defa ve burada, bir mart gecesi Gino ile Lilia'nın ona aşklarını anlattıkları gece, ve şimdi o gecenin kötülüğünü yok etmeye gelmişti.

Aniden bir utanç çığlığı attı. "Şimdi de aynı yer, aynı şey" ve mutluluğunun günahkâr olduğunu bilerek onu ezmeye, yok etmeye çalıştı. Burada bulunmasının sebebi buraya karşı mücadele etmek ve henüz masum bir bebeği kurtarmaktı. Buraya ahlâkın ve saflığın ve İngiliz ailesinin kutsal hayatının koruyuculuğunu yapmaya gelmişti. İlk baharda bilgisiz olduğu için günah işlemişti. Artık bilgisiz değildi. "Yardım edin!" diye bağırdı ve sanki etrafındaki hava büyülüymüş gibi camı kapadı. Ama müziği kafasından atamıyordu ve müzik sesleri, alkış, kahkahalar ve Baedeker'deki ikili dizeyi haykıran kızgın genç erkekler onu bütün gece rahat bırakmadı.

Poggibonsililer bırakın

Monteriano'nun kent olmasına izin verin.

Onlar şarkı söylerlerken Poggibonsi de gözünde canlandı, neşesiz, dağınık ve olduğundan farklı görünen insanlarla dolu bir yer. Uyandığı zaman, o yerin Sawston olduğunu biliyordu.

* * *

BÖLÜM 7

Perfetta ertesi sabah saat 9 civarında manzaraya bakmak için değil de kirli suları dökmek için balkona çıktı. Sular alt kapıyı bir süredir çalmakta olan uzun boylu genç bir hanımın üzerine sıçradığı için, "Özür dilerim" diye çığlık attı.

"Sinyor Carella evde mi?" diye sordu genç bayan. Hayretten donakalmak Perfetta'nın üstüne vazife değildi ve ziyaretçinin havası misafir odasını gerektiriyor gibiydi. O sebeple odanın kepenklerini açtı, at kılından kumaşla kaplı sandalyelerinden birinde yuvarlak bir kısmın tozunu alıp, bayandan pek rahat olmamasına rağmen oturmasını, buna katlanmasını rica etti. Arkadan genç efendisi duyana kadar sokaklarda bir aşağı bir yukarı seslenmek üzere Monteriano'ya gitti.

Misafir odası ölen karısının hatırasına ayrılmış kutsal bir yerdi. Lilia'nın parlak bir portresi (hiç kuşkusuz, mezar taşına işlenecek olanın tıpatıp aynısı) duvarda asılıydı. Duyulan kederi yüceltmek amacıyla siyah bir kumaş parçası çerçevenin üst kısmına raptiyeye tutuşturulmuştu; raptiyelerin ikisi düştüğünden, yampiri duruyor, bir sarhoşun şapkasını andırıyordu. Piyanonun üzerinde bir zenci şarkısı açık olarak duruyordu. İki masadan biri Baedeker'in Central Italy adlı kitabını, diğeri Harriet'in kakmalı kutusunu taşıyordu. Ve odadaki herşeyin üstü hatıraların birinden diğeri uçuşan kalın, beyaz bir toz

tabakasıyla örtülmüştü. Sevgiyle hatırlanmak hoş bir şeydir; tamamen unutulmak o kadar da kötü olmayabilir. Fakat bu dünyada içerlenecek bir şey varsa, o da terkedilmiş bir odanın kutsallaştırılmasıdır.

Miss Abbott oturmadı; hem koltuk örtülerinde pire bulunabileceğinden çekindi, hem de ansızın kendisini halsiz hissetti ve sobanın borusuna tutunmak hoşuna gitti. Çok sakın olması gerektiğinden kendi kendisiyle mücadele etti; ancak çok sakın olması halinde, davranışı mazur görülebilirdi. Philip ile Harriet'e olan sadakatini bozmuştu; onlardan önce davranıp bebeği almaya çalışacaktı . Başaramazsa, bir daha yüzlerine bakamazdı.

"Harriet ile kardeşi onları neyin beklediğinin bilincinde değiller" diye kendisini haklı çıkarmaya çalıştı Harriet sinirlenip, boşalacak ve kabalaşacaktı; Philip ise kibarlığı elden bırakmadan olaya şaka gözüyle bakacaktı.

İkisi de —para teklif etseler bile— başarıya ulaşamayacaklardı. Bense, adamın mizacını anlamaya başladım; çocuğu sevmiyor, yine de bu konuda hassas davranacak — ve bu, bizim için, çocuğu sevmesi kadar kötü. Çekici bir erkek, fakat akılsız değil. Geçen yıl beni, dün Mr. Herriton'u fethetti. Dikkatli davranamazsam bugün hepimizi avucunun içine alacak, sonuçta bebek Monteriano'da büyüyecek. Çok güçlü biri; Lilia bunu farkettiler ama bu gerçeği şimdi yalnızca ben hatırlıyorum".

Gerek attığı bu adım, gerekse kendini haklı çıkarma gayreti uzun ve huzursuz geçen bir gecenin ürünleriydi. Miss Abbott Gino ile yalnız kendisinin mücadele edebileceğine inanmaya başlamıştı, çünkü bir tek o Gino'yu anlıyordu. Philip'e bıraktığı bir notta bunları elinden geldiğince incelikle belirtmişti. Bu notu yazmak ona acı gelmişti çünkü hem gördüğü eğitim erkeğe saygı gösterilmesinden yanaydı, hem de o garip son görüşmelerinden bu yana Philip'i oldukça sevmeye başlamıştı. Ayrıntılara girmesi, önemsiz noktalarla ilgilenmesi önlenebilirdi. Sawston'da onca dedikodusu yapılan göreneklere uymamasına gelince Caroline bunun, kendisinin bazı görüşlerinden pek de farklı olmadığını görmeye başlamıştı. Eğer Philip bu davranışı bağışlayabilirse, önlerinde uzun ve yararlı bir dostluk uzanabilirdi. Yalnız, başarılı olması şarttı. Aksi halde kimse onu bağışlamazdı. Kötü güçlerle savaşmaya hazırlandı.

Derken, rakibinin gelişmiş ciğerlerinden profesyonel bir şarkıcı-

ninki kadar korkusuzca yükselen şarkısı duyuldu. Oldum olası müziğe bir ölçüde karşı olan ve özür dilercesine boğazdan şarkı söyleyen İngilizlerden nasıl da farklıydı. Gino merdivenlerden çıkıp Caroline'ı görmeden misafir odasının açık kapısından içeri baktı. Gino arkasını dönüp şarkısını sürdürerek karşı odaya geçtiği sırada Caroline'ın yüreği ağzına geldi, boğazı kurudu. Farkedilmemek insanı ürkütür.

Gino girdiği odanın kapısını açık bıraktığından Caroline sahanlığın öbür yanındaki odanın ta içine kadar görebiliyordu. İnsanı dehşete düşürecek kadar darmadağınaktı oda. Yiyecekler, çarşafklar, rugan çizmeler, kirli tabaklar ve bıçaklar büyük bir masanın üstünde ve yerde karmakarışık yığılmıştı. Ne var ki bu karışıklık terkedilmişliği değil, yaşandığını gösteriyordu. Caroline o odayı içinde bulunduğu mezara tercih ederdi. Oda, sanki merhametli ve kibar bir açıklıktan gelen bol ve yumuşak ışıkla doluydu.

Gino şarkıyı kesip, seslendi, "Perfetta nerede?" Arkası dönüktü ve bir püro yakıyordu. Miss Abbott'la konuşmuyordu. Onu beklemiyordu bile. Sahanlığın ve iki açık kapının derinliği Gino'yu sahnedeki bir aktör gibi hem uzaklaştırmış, hem de önemli biri yapmıştı. Hem önemli, hem de erişilmez görünüyordu. Caroline, Hamlet'e seslenmeyi nasıl düşünemezse, ona seslenmeyi de aklına getiremezdi.

"Biliyorsun ama bana söylemeyeceksin. Tam sana göre bir davranış" diye devam etti. Masaya eğildi ve pürosundan büyükçe bir halka üfledi. "Niye bana numaraları söylemiyorsun? Bir kırmızı tavuk düşledim, bu 205 demek; ve beklenmedik bir arkadaş bu da 82 demek. Ama her hafta kazanan üç sayıya ihtiyacım var. Onun için bana bir numara daha söyle".

Miss Abbott tombala bilmediği için Gino'nun konuşmasından dehşete kapıldı. Yorgun anımızda bizi etkileyen ve açıklanması güç kısıtlamaları hissetti. İyi uyumuş olsa, Gino'yu görür görmez selamlamış olurdu. Ama artık çok geçti. Gino başka bir dünyadaydı.

Miss Abbott Gino'nun dumandan halkasını izledi. Hava halkayı yavaşça uzağa taşımış, hiç bozmadan sahanlığa getirmişti.

"205-82. Ne olursa olsun, Floransa değil, Bari üstüne oynayacağım. Niye olduğunu sana anlatamam. Bu hafta Bari'nin kazanacağını hissediyorum". Caroline tekrar konuşmaya çalıştı fakat dumandan halka onu taşımıştı. Büyümüş ve elips biçimini almıştı ve misafir

odasından içeri doğru süzülüyordu.

"Kârları aldığın sürece senin aldırдың yok ki. Teşekkürler Gino bile demiyeceksin. Söyle, yoksa kor rengi külleri üstüne dökerim. Teşekkürler Gino—".

Dumanın soluk mavi halkaları genç kıza doğru uzanmıştı. Caroline kendine hakim olma gücünü yitirdi. Halka onu sarmıştı. Sanki cehennemden bir nefes gibiydi. Caroline çığlık attı.

Gino işte orada duruyor, onu neyin korkuttuğunu, oraya nasıl geldiğini niye hiç konuşmadığını bilmek istiyordu. Onu oturttu, şarap getirtti ve Caroline reddetti. Caroline'in ona söyleyecek tek bir sözü yoktu.

"Ne oldu?" diye tekrarladı. "Ne korkuttu sizi?"

O da korkmuştu ve yanık cildi terlemeye başladı. Çünkü izlenmiş olmak ciddi bir şeydir. Hepimiz yalnız olduğumuzu sandığımız zaman oldukça mahrem yanlarımızı dökeriz ortaya.

"İş—" dedi Caroline sonunda.

"Benimle mi?"

"Çok önemli bir iş". Caroline bembeyaz ve gevşemiş bir halde tozlu sandalyede uzanıyordu.

"İşten önce iyileşmeniz gerek, bu şarap da en iyisidir".

Caroline reddetti ama zayıfça. Gino bir bardak şarap boşalttı. Caroline içti. Bunu yaparken birden utangaçlığı tuttu. İş ne kadar önemli olursa olsun, Gino'yu ziyarete gelmiş olması veya onun konuk severliğini kabul etmiş olması uygunsuz bir davranıştı.

"Belki işiniz vardır" dedi Caroline, "Ben de iyi olmadığımı göre—"

"Geri gidecek kadar iyi değilsiniz. Ve benim bir işim yok".

Caroline sinirli bir şekilde öbür odaya baktı.

"Aaa, şimdi anlıyorum. Sizi neyin korkuttuğunu şimdi görüyorum" diye haykırdı Gino. "Ama niye hiç konuşmadınız ki?" Ve Caroline'ı yaşadığı odaya götürerek bebeği gösterdi.

Caroline bu bebek hakkında o kadar çok şey düşünmüştü ki—refahı, ruhu, ahlâkı, ne gibi kusurları olabileceği v.b. Ama evlenmemiş kişilerin çoğunun yaptığı gibi bebeği bir sözcük olarak düşünmüştü—sağlıklı kişilerin ölümün kendini değil de yalnızca ölüm sözcüğünü düşünmeleri gibi. Kirli bir kilimin üzerinde uyumakta olan gerçek bebek

Caroline'ı şaşırttı ve üzdü. Bebek artık bir ilkeyi temsil etmiyordu. O, etten ve kemikten oluşmuş bu kadar santim uzunluğunda ve şu kadar gram ağırlığında bir hayat parçası, bir erkekle bir kadının dünyaya verdikleri şahane, şüphe götürmeyen bir gerçektir. Onunla konuşabilirdin, zamanla sana cevap verecekti. Zamanla, istemezse, cevap vermeyecek; kafasında kendine özgü düşünceler ve harika tutkular oluşturacaktı. Ve Caroline'ın, Mrs. Herriton'un ve Philip'in ve Harriet'in son bir ay içinde kendi ideallerini uyguladıkları— zamanla şu veya bu yönde hareket etmesi, bunu değil de şunu başarması gerektiğine karar verdikleri makine buydu işte. Şu kiliseye bağlı olacaktı, yüksek idealeri bulunacaktı, temkinli bir beyefendi olacaktı, sanatçı ruhu gelişecekti— hepsi kusursuz ilkelerdi. Ama kirli bir kilimin üzerinde uyumakta olan bebeği gördükten sonra Caroline'da ne bu nitelikleri zorla aşılama, ne de bir öpücükte veya yürekten söylenen duaların en müpheminde var olandan fazla etkileme arzusu kaldı.

Fakat Caroline kendini disiplin altına almış bir insandı; düşünceleri ve hareketleri birbirine uymuyordu henüz. Kendine olan saygısını geri kazanmak için kendi bölgesinde olduğunu düşleyip, ona göre davranmaya çalıştı.

"Ne güzel bir çocuk, Sinyor Carella. Onunla konuşmanız ne güzel. Ama görüyorum ki nankör çocuk uyuyor. Yedi aylık mı? Hayır 8, tabii ki 8. Yine de yaşına göre olağanüstü güzel bir çocuk".

İtalyanca küçümseyici konuşmalara uygun bir dil değildir. Caroline'ın büyüklük taşıyan sözleri de İtalyancada cana yakın ve içten göründü ve Gino zevkle gülümsedi.

"Ayakta durmamalısınız. Balkon serindir, orada oturalım. Korkarım oda çok dağınık" diye ekledi, salon halısındaki bir iplik için özür dileyen bir ev sahibi edasıyla. Miss Abbott İskemleye doğru yürüdü. Gino bacaklarını duvarın iki yanından sarkıtarak Caroline'ın yanına oturdu. Yüzü profilden görünüyordu ve yüzünün güzel hatları karşı tepelerin sisli yeşilliğiyle hoş bir tezat oluşturunuyordu. Miss Abbott kendi kendine "Poz veriyor" dedi. "Doğuştan artist".

"Mr. Herriton dün ziyaretinize gelmiş ama siz evde yokmuşsunuz" diye başladı.

Gino nazikçe ve ayrıntılara girerek açıklamaya başladı. Günlü birliğine Poggibonsi'ye gitmişti. Herriton'lar geleceklerini ona neden ön-

ceden yazmamışlardı. Haberi olmuş olsa onları uygun biçimde karşılayabilirdi. Poggibonsi'ye her zaman gidilebilirdi, her ne kadar oradaki işi oldukça önemli idiyse de. Peki ya Miss Abbott bu işin ne olduğunu tahmin edebilir miydi?

Doğal olarak Miss Abbott çok ilgilenmedi. Sawston'dan buraya Gino'nun niye Poggibonsi'ye gittiği konusunda tahmin yürütmek için gelmemişti. Nezaketle hiçbir fikri olmadığını söyleyerek görevine geri döndü.

"Ama tahmin edin" diye Gino ısrar etti, trabzana elleriyle vurarak.

Caroline ince bir alayla belki de yapacak bir iş bulmak için oraya gitmiş olabileceğini öne sürdü.

Gino öyle önemli bir iş olmadığını ima etti. Yapacak bir iş; bu, hemen hemen imkânsız bir arayıştı. "Ve param yok". Baş parmağıyla işaret parmağını birbirine sürterek parası olmadığını belirtti. Sonra içini çekip bir halka daha üfledi. Miss Abbott cesaret bularak, politik konuşmaya başladı.

"Bu çok büyük bir ev" dedi.

"Tam dediğiniz gibi" diye kasvetli bir cevap geldi. "Ve zavallı karım ölünce—" Ayağa kalktı, içeri gitti, sahanlıktan misafir odasına doğru yürüyüp kapısını saygılı biçimde kapadı, dinç bir halde yerine döndü ve cümlesine devam etti. "Karım ölünce akrabalarımı getirip burada onlarla yaşamayı düşündüm. Babam Empoli'deki dışçiliği bırakmak istiyordu. Annem, kız kardeşlerim ve iki teyzem de istiyorlardı. Ama mümkün değildi. Onların kendi düzenleri vardı. Daha genç iken onlara uyuyordum ama artık ben bir erkeğim. Kendi düzenim var. Anlıyor musunuz?"

"Evet anlıyorum" dedi Miss Abbott. Yirmi beş yıl birlikte yaşadktan sonra sevgili babasının sinirine dokunmaya başlamış olan huy ve alışkanlıklarını düşünmekteydi. Ne var ki buraya Gino'ya anlayış göstermeye gelmediğini hatırladı, en azından yakınlık duyduğunu belli etmemesi gerekiyordu. Kendi kendine Gino'nun anlayış hakkında hatırlattı. "Bu büyük bir ev" diye tekrarladı.

"Kocaman, ya vergiler! Ama işler düzelecek. Poggibonsi'ye niye gittiğimi tahmin etmediniz ki, Philip geldiğinde evde neden bulunmadığımı".

"Tahmin edemem Sinyor Carella. İş icabı buradayım".

"Deneyin".

"Deneyemem. Sizi iyi tanımıyorum ki".

"Ama biz eski dostuz" dedi Gino "ve sizin onayınız beni minnettar edecek. Daha önce bir defa onayınızı verdiniz. Şimdi de verir misiniz?"

"Bu sefer dost olarak gelmedim" diye katı bir biçimde cevap verdi. "Yapacağınız herhangi bir şeyi onaylayacağımı sanmıyorum".

"Sinyorinal". Caroline cazip ve eğlendirici bulmuş gibi güldü. "Eminim, evliliği onaylarsınız".

"Aşk varsa" dedi Miss Abbott, Gino'ya sert sert bakarak. Son yıl içinde Gino'nun yüzü değişmişti ama kötüye doğru değil. Bu da şaşırtıcıydı.

"Aşk varsa" diye nazikçe İngiliz görüşünü yansıtan Gino tebrik bekleyerek Caroline'a gülümsedi.

"Tekrar evlenmeyi düşündüğünüzü mü anlamalıyım?"

Gino evet anlamında başını salladı.

"O halde sizi menediyorum".

Gino şaşırmış görünüyordu, fakat sonra bunu İngilizlere özgü bir şaka kabul ederek güldü.

"Sizi menediyorum" diye tekrarladı Miss Abbott. Cinsiyetinin ve milliyetinin bütün kızgınlığı bu sözcüklerin arasında titreşti.

"Peki niye?" Gino kaşları çatık, sıçrayarak yerinden kalktı. Sesi bir oyuncakla oynaması yasaklanan bir çocuğunki kadar tiz ve tersti.

"Bir kadını mahvettiniz, bir başkasını mahvetmenizi yasaklıyorum. Lilia öleli daha bir yıl olmadı. Geçen gün onu sevmiş gibi görünüdünüz. Bu yalan. Onun parasını istediniz. Bu kadının da parası var mı?"

"Evet, biraz" dedi Gino şinirli bir sesle.

"Ve sanırım ona sevdiğinizi söyleyeceksiniz".

"Öyle bir şey söylemeyeceğim. Yalan olur. Oysa zavallı karım—" Gino karşılaştırmının yaratacağı güçlükleri düşünerek sustu.

Aslında çoğu zaman Lilia'yı başkaları kadar tatlı bulmuştu.

Miss Abbott ölmüş olan tanıdığına yapılan bu hakaret karşısında çok öfkelenmişti. Herşeye rağmen bu çocuğa kızabildiği için meninundu. Kızarmıştı ve kalbi çarpıyordu, dili ustaca hareket ediyordu.

O günün temel görevi tamamlanmış olsaydı, evden haşmetli bir tavırla çıkıp gidebilirdi. Ama bebek hâlâ kirli kilimin üzerinde uyur durmaktaydı.

Gino düşünceliydi ve kafasını kaşıyordu. Miss Abbott'a saygı duyuyordu. Miss Abbott'un da ona saygı duymasını istiyordu. Üzgün bir tavırla "Demek tavsiye etmiyorsunuz?" dedi. "Neden başarısız olursun?"

Miss Abbott Gino'nun hâlâ bir çocuk olduğunu hatırlamaya çalıştı — kötü şöhretli bir adamın kuvvet ve gücüne sahip bir çocuk. "Aşkın olmadığı yerde evlilik nasıl başarılı olabilir ki" dedi ciddi bir ifadeyle.

"Yalnız, o beni seviyor. Bunu söylemeyi unuttum".

"Sahi mi?"

"Hem de hararetle" Elini kalbinin üstüne koydu.

"O zaman Tanrı yardımcısı olsun".

Gino sabırsızca ayağını yere vurdu. "Ne söylesem hoşunuza gitmiyor Sinyorina. Tanrı size yardım etsin, çünkü son derece haksız davranıyorsunuz. Sevgili karıma kötü muamele ettiğimi söylüyorsunuz, doğru değil. Ben hiçbir zaman, hiç kimseye kötü davranmadım. Bu evlilikte aşk olmadığından şikâyet ediyorsunuz. Olduğunu ispatlıyorum, daha da kızılıyorsunuz. Sizin istediğiniz ne? Onun memnun olamayacağını mı sanıyorsunuz? Beni elde etmekten çok memnun ve görevini iyi yapacak".

Miss Abbott duyduğu acıyı dile getirerek "Görevi!" diye bağırdı.

"Elbette. Onunla niye evleneceğimi biliyor".

"Lilia'nın başaramadığını başarmak için. Sizin hizmetçiniz olmak, köleniz olmak—" Söylemek istedikleri öylesine şiddetliydi ki devam edemedi.

"Tabiatıyla bebeğe bakmak için" dedi Gino.

"Bebek mi?—" Caroline onu unutmuştu.

"Bu bir İngiliz evliliği" dedi Gino gururla. "Paraya aldırıldığım yok. Onunla oğlum için evleniyorum. Bunu anlamadınız mı?"

Son derece şaşırmış olan Miss Abbott, "Hayır" dedi. Derken, bir an için, bir ümit ışığı doğduğunu farkettil. "Buna gerek yok Sinyor Carella. Bebekten bıktığınıza göre —" Hatasını hemen görmesi lehine bir puandı ve bunu her zaman hatırladı. "Bunu kastedmedim" diye

ekledi.

Gino'nun nazik cevabı, "Biliyorum" oldu. "Yabancı bir dilde (ve İtalyancayı ne kadar kusursuz konuşuyorsunuz) dil sürçmesi doğaldır".

Miss Abbott Gino'nun yüzüne baktı. Görünüşte alay yoktu.

"Benim bebekle şimdilik hep birlikte olmadığımı kastettiniz. Haklısınız. Ne yapılabilir ki? Dadı tutacak param yok. Perfetta çok kaba. Bebek hastayken Perfetta'ya dokundurtmadım. Arada bir yıkanması gerekince kim yapıyor? Ben. Yediren veya ne yiyeceğine karar veren benim. Benden başka kimse onunla konuşamaz, ona şarkı söyleyemez. Bu kez haksızlık etmeyin, bu işleri seviyorum". "Yine de" (sesi acıklı bir tona büründü) "Çok zaman alıyor. Genç bir erkeğe hiç uygun değil".

Miss Abbott "Hiç uygun değil" diyerek yorgun bir tavırla gözlemlerini kapadı. Güçlükler her an artıyordu. Keşke o kadar yorgun ve birbirine zıt izlenimlere öylesine açık olmasaydı. Harriet'in sarsılmaz duygusuzluğuna, Mrs. Herriton'un ruhsuz politikacılığına özlem duydu.

Gino kibarca "Biraz daha şarap?" diye sordu.

"Hayır, teşekkür ederim. Sinyor Carella evlilik çok ciddi bir adımdır. Daha basit bir yolla çözümleyemez misiniz? Mesela, akrabaları—"

"Empoli'ye! İngiltere'de olması gibi bir şey".

"Öyleyse İngiltere'de—"

Gino güldü.

"Orada bir anneannesi var, biliyorsunuz — Mrs. Theobald".

"Burada da bir babaannesi var. Hayır, zahmetli ama benimle kalmalı. Annemi, babamı bile istemiyorum. Çünkü bizi ayırırlar" diye ilave etti.

"Nasıl?"

"Düşüncelerimizi ayırırlar".

Caroline sessizdi. Bu acımasız, kötü adamın garip incelikleri vardı. Korkunç gerçek, kötülerin de sevebildiği, gözlerinin önünde apaçık duruyordu ve ahlakî benliği bu gerçekten huzursuz olmuştu. Görevi, bebeği kurtarmaktı, onu kötülük bulaşmadan kurtarmaktı ve hâlâ görevini yapmakta kararlıydı. Fakat onu rahatlatan erdem duygusu yok

olmuştu. Doğrudan ve yanlıştan daha da yüce bir şeyle karşı karşıyaydı.

Bunun bir iş görüşmesi olduğunu unutarak ve Caroline'ın uyardığı içgüdeye uyararak Gino odaya doğru yürümüştü. "Uyan!" diye bağırdı bebeğine, sanki büyümüş bir arkadaşına der gibi. Sonra ayağını kaldırıp hafifçe bebeğin karnına bastırdı.

Miss Abbott "Dikkat!" diye haykırdı. Çocukların böyle uyandırılmasına alışık değildi.

"Çizmemden pek uzun değil, değil mi? Zamanla onun çizmesinin de bu kadar büyüyeceğine inanabiliyor musunuz? Ve onun da—"

"Ona böyle davranmanız doğru mu?"

Tek ayağı bebeğin minik bedenine dayalı duruyordu. Aniden oğlunun kendisi gibi olması, yeryüzünü insanlarla doldurmak için onun da oğulları olması arzusuyla dopdolu, düşünmeye dalmıştı. Bu bir erkeğin en güçlü arzusudur, eğer erkek bu arzuyu duyarsa; ve bu, aşktan da, ölümsüzlük arzusundan da daha kuvvetlidir. Erkeklerin hepsi bu arzuyla övünürler, onun kendilerine ait olduğunu söylerler. Ama çoğunun kalbi başka yerededir. Fiziksel ve ruhsal hayatın ebediyyen kendilerinden fışkırabileceğini anlayanlar istisnalardır. Miss Abbott tüm iyiliğine rağmen ve böyle bir duyguyu kadınların kavraması daha kolay olduğu halde, bunu kavrayamadı. Ve Gino önce kendini, sonra bebeği işaret ederek "Baba-oğul" dediğinde bunu bir çocuğun boş lafları olarak kabul etti ve mekanik biçimde gülümsedi.

Çocuk, ilk meyve, uyandı, Caroline'a kızgınmış gibi baktı. Gino bebeğe bir şey söylemedi, politikasını açıklamaya devam etti.

"Bu kadın ben ne dersem onu yapacak. Çocuk seviyor. Temiz. Tatlı bir sesi var. Güzel değil. Bu konuda hiç mi hiç yalan söyleyemem Ama tam ihtiyacım olan kadın".

Bebek tiz bir çığlık attı.

"Dikkat edin, onu eziyorsunuz!" diye rica etti Miss Abbott.

"Önemi yok. Sessiz ağlarsa, işte o zaman korkabilirsiniz. Onu yıkayacağımı sanıyor ve haklı".

"Yıkamak mı? diye haykırdı Caroline. "Siz mi? Burada mı?" Bu küçük evcil haber planlarını bozmuş gibiydi. Uzunca bir yarım saat ustaca yaklaşımlar, küçümseyen ahlak saldırılarıyla harcamıştı. Düşmanını ne korkutmuş, ne kızdırmış, ne de evcil hayatının bir ayfıntısına

engel olmuştu.

"Eczaneye gitmiş rahat rahat oturuyordum ki aniden Perfetta'nın bir saat önce su ısıttığını hatırladım; orada işte, üstü şilteyle örtülü. Hemen geldim, zira gerçekten yıkanması gerekiyor. Beni bağışlamalısınız. Daha çok geciktiremem banyoyu".

"Zamanınızı aldım" dedi Miss Abbott, alçak sesle.

Ciddi bir tavırla balkona yürüyen Gino oradan çukur bir toprak kap getirdi. İçi pisti, bir masa örtüsüyle tozunu aldı. Sonra bakır bir tenceredeki sıcak suyu getirdi, döktü. Soğuk su kattı, cebini yokladı ve bir parça sabun çıkardı. Bebeği aldı, püroyu dişleri arasında tutarak bebeğin kundağını açmaya başladı. Miss Abbott gitmek üzere arkasını döndü.

"Ama niye gidiyorsunuz? Konuşurken onu yıkarsam kusura bakmayın".

Miss Abbott "Söyleyecek başka bir şeyim yok" dedi. Yapabileceği tek şey, Philip'i bulup feci yenilgisini itiraf etmek, ondan Gino'ya gitmesini istemek ve daha başarılı olmasını dilemekti. Gösterdiği zaafiyeti lanetledi. Özür dilemeden, gözyaşı dökmeden zayıflığını sergilemek istiyordu.

"Ama bir dakika durun. Daha onu görmediniz" dedi Gino.

"İstedğim kadarını gördüm, teşekkür ederim".

Bezlerin son katı da çıkmıştı. Gino ona iki elinin arasında tekmele atan, bronzdan yapılmış küçük bir cisim uzatıyordu.

"Alın onu".

• Caroline bebeğe dokunmayacaktı.

"Hemen gitmem gerekiyor" diye bağırdı. Çünkü gözüne yaşlar, yanlış sebeple dökülen yaşlar, dolmaya başlamıştı.

"Annesinin sarışın olduğuna kim inanır ki? Her tarafı esmer. Ama ne kadar güzel! Ve o benim,, ebediyyen benim. Benden nefret etse bile benim olacak. Elinden bir şey gelmez, o benden yapılmış. Ben onun babasıyım".

Gitmek için çok geçti. Niye olduğunu bilmiyordu ama çok geçti. Gino bebeği dudaklarına kaldırınca Caroline başını çevirdi. Bu, çocuk odasının şirinliğinden çok ayrı bir şeydi. Adam görkemliydi, doğanın bir parçasıydı. Sıradan bir aşk sahnesinde böylesine büyük olmazdı. Şahane bir fiziksel bağ ana babaları çocuklarına bağlar ve üzü-

cü, garip bir ironi sonucu biz çocukları ana babalarımıza bağlamaz. Eğer bağlasaydı, eğer biz onların sevgisine minnetle değil, aynı sevgiyle karşılık verebilseydik hayatın burukluğunun ve pisliğinin büyük bir kısmı yok olurdu ve çok mutlu olabilirdik. Hararetle oğluna sarılmış Gino, saygıyla gözlerini başka yere çeviren Miss Abbott, ikisi de anne babalarını böyle çok sevmiyorlardı.

"Yıkamanıza yardım edebilir miyim?" diye sordu Caroline, alçak gönülle.

Gino hiç konuşmadan oğlunu ona verdi, kollarını sıvayarak yan- yana diz çöktüler. Çocuk ağlamayı kesmişti; kol ve bacakları çok güçlü bir sevinçle harekete geçmişti. Miss Abbott, kadınların temizlemekten (özellikle bir insanı temizlemekten) duydukları hazzı tadıyordu. Bir mahalledeki uzun deneyimlerinden dolayı bebekleri anlıyordu ve az sonra Gino, ona ne yapacağını söylemekten vazgeçip, yalnızca teşekkürlerini sunmaya başladı.

"Çok nazik davranıyorsunuz" diye mırıldandı, özellikle bu güzel elbiselerinizle işe girmekle. Neredeyse temizlendi. Halbuki ben yapınca bütün sabahımı alıyor. Bebeğin sanıldığından çok temizlenecek yeri var. Ve Perfetta onu çamaşır yıkar gibi yıkıyor. O zaman saatlerce bağıyor bebek. Karımın eli hafif olmalı. Nasıl da tekmeliyor! Size su sıçrattı mı? Çok üzgünüm".

Bu hizmetinden dolayı kendini garip bir şekilde yücelmiş hissedenden Miss Abbott, "Şimdi yumuşak bir havlu bekliyorum" dedi.

"Elbette! Elbette!" Gino ne yaptığını bilir bir tavırla bir dolaba yöneldi. Ama yumuşak havlunun nerede olduğu hakkında hiçbir fikri yoktu. Genellikle bebeği ilk bulduğu kuru şeyle kuruluyordu.

"Ve biraz pudranız varsa".

Gino çaresizlik içinde alnına vurdu. Görünüşe bakılırsa, pudra yemi bitmişti.

Caroline kendi temiz mendilini feda etti. Gino Caroline için batıya bakan ve hâlâ hoş ve serin olan balkona bir sandalye attı. Caroline sırtını geride yirmi mil uzanan manzaraya vermiş otururken Gino suları akan bebeği genç kızın dizine oturttu. Bebek sağlık ve güzellikten ışıldıyordu. Bakır bir kap gibi âdeta ışığı yansıtıyordu. İşte tam buna benzer bir bebeği Bellini annesinin kucağına hareketsiz oturtur veya daha saygılı ama daha az kutsal olan Lorenzo di Credi bebeğin başını altın renkli bir tutam saman üstüne, dikkatle çiçekler arasına

yerleştirir. Gino onları bir süre ayakta seyretti. Sonra, daha iyi görebilmek için ellerini önünde birleştirerek, iskemlenin yanına çömeldi.

Philip girdiği sırada durumları buydu. Philip, Meryem'le İsa'yı ve Bağışta Bulunanı görmüş gibi oldu.

Bu neşeli manzaradan duyduğu kıvançla "Merhaba" diye seslendi.

Caroline selamı cevap vermek yerine, sendeleyerek ayağa kalktı ve bebeği babasına uzattı.

"Hayır, lütfen dur" diye fısıldadı Philip. "Notunu aldım, kırgın değilim. Oldukça haklısın. Seni gerçekten istiyorum, tek başıma asla halledemezdim".

Caroline'ın ağzından tek kelime çıkmadı, fakat âniden ıstırap çekmeye başlayan biri gibi ellerini ağzına götürdü.

"Sinyorina, durun bir dakika — onca iyiliğinizden sonra".

Caroline ağlamaya başladı.

Philip şefkatle, "Ne oldu?" diye sordu.

Caroline konuşmaya çalıştı ve sonra acı acı ağlayarak oradan ayrıldı.

İki erkek birbirlerine baktılar. Ortak bir dürtüyle balkona koştu- lar. Miss Abbott'un ağaçlar arasında kayboluşunu gördüler.

Philip yeniden sordu "Ne oldu?" Cevap yoktu, zaten istemiyordu. Anlamaya cesaret edemeyeceği garip bir şey olmuştu. Öğrenirse, Miss Abbott'tan öğrenecekti.

"Evet, işimize dönelim" dedi Gino, şaşkınlık gösteren bir iç çe- kişten sonra.

"İşimizi Miss Abbott size anlattı".

"Hayır".

"Ama nasıl olur—?"

"İş için geldi ama unuttu. Ben de öyle".

İnsanları bulamamakta usta olan Perfetta, Monteriano'nun büyük- lüğünden, sokaklarının kalabalıklığından şikâyet ederek tam o sırada döndü. Gino ona bebeğe göz kulak olmasını söyledi. Sonra Philip'e bir püro ikram etti ve işe giriştiler.

BÖLÜM 8

Harriet, "Çılgın!" diye bağırdı, "Tam anlamıyla zır deli". Philip onun zıddına gitmemenin daha iyi olacağına kanaat getirdi.

"Ne diye buraya geldi ki? Buna cevap ver. Ağustos ayında Monteciano'da ne işi var? Niye Normandiya'da değil? Buna cevap ver. O cevap vermiyor. Ben verebilirim: Bizim planlarımızı bozmaya geldi. Bize ihanet etti —annemin planlarını ele geçirdi. Tanrım başım!"

Philip "Onu böyle suçlamamalısın. İnsanı çileden çıkarıyor. Ama bize ihanet etmeye gelmedi" demek gafletinde bulundu.

"Öyleyse niye geldi? Bana cevap ver".

Philip cevap vermedi. Kardeşi tanrıya şükür, cevap beklemeyecek kadar heyecanlıydı. "Ağlayarak ve iğrenç bir görünümde âniden odama dalıyor ve İtalyanı görmeye gittiğini söylüyor. Doğru dürüst konuşamıyordu bile, düşüncelerini değiştirmiş numarası yaptı. Onun düşüncelerinden bize ne? Gayet sakindim. Dedim ki, "Miss Abbott bu hususta bir yanlış anlama olduğunu sanıyorum. Annem, Mrs. Herriton"—tanrım, başım! Tabii ki başaramadın, cevap verme zahmetine girme, başaramadığını biliyorum. Bebek nerede acaba? Elbette ki sende değil. Sevgili tatlı Caroline senin almana izin vermeyecek. Evet, hemen

gitmemiz ve babayı daha fazla rahatsız etmememiz gerekiyor. Bunlar Caroline'ın emirleri. Emirler! EMİRLER! " Ve Harriet gözyaşlarına boğuldu.

"Bebeği almış değilim Harriet, ama tam olarak yenilmiş de değilim. Bugün öğleden sonra Caffè Garibaldi'de Sinyor Carella ile bir görüşmemiz daha olacak. Son derece makul ve nazik davrandı. Eğer benimle gelmek istersen, onun meseleyi tartışmaya razı olduğunu göreceksin. Paraya çok ihtiyacı var ve hiçbir para bulma imkânı yok. Onu keşfettim. Aynı zamanda bebeği de bir ölçü seviyor". Çünkü Philip'in içgörüsü, belki de eline geçen fırsatlar, Miss Abbott'unkine eşit olmamıştı.

Harriet sadece hıçkırmak ve kardeşini ona hakaret etmekle suçlamakla yetindi; bir hanım böyle korkunç bir adamla nasıl konuşabilir. Başka hiçbir şey olmasa, yalnızca bu Caroline'i damgalamaya yetirdi. Vah zavallı Lilia!

Philip yatak odası penceresinin pervazında parmaklarıyla tempo tutuyordu. Bu çıkmazdan bir kurtuluş göremiyordu. Çünkü Gino ile yapacağı ikinci görüşmeden neşeli bir biçimde söz etmesine rağmen, başaramayacağını kalbinin ta derinliklerinde hissediyordu. Gino öylesine aşırı nazikti ki görüşmeleri kesin bir redle kesmeyecekti. Gino uygarca, şakayla yapılan pazarlıktan çok hoşlanıyordu. Ve karşısındakini aptal yerine koymaktan zevk alıyordu. Bunu öyle güzel başarıyordu ki karşısındaki aptal yerine konmaya aldırmiyordu.

"Miss Abbott alışılmamış bir şekilde davrandı" dedi Philip sonunda. "Ama aynı zamanda—"

Kardeşi dinlemeye niyetli değildi. Tekrar öfkelenerek Caroline'ın çilgınlığı, işlerine burnunu sokması ve tahammül edilmeyen iki yüzölçü üzerine konuşmaya başladı.

"Harriet, dinlemek zorundasın. Tatlım, ağlamaktan vazgeçmelisin. Söyleyecek oldukça önemli bir şeyim var".

Harriet, "Susmayacağım" dediyse de, Philip'in başka türlü konuşmayacağını anlayıp bir süre sonra ağlamasını kesti.

"Unutma ki Miss Abbott'un bize bir zararı olmadı. Gino'ya bu konudan hiç söz etmedi. Gino onun da bizle beraber çalıştığını sanıyor. Bunu anladım".

"Ama çalışmıyor".

"Evet, ama dikkatli davranırsak çalışabilir. Ben Caroline'ın davranışını şöyle yorumluyorum: Gerçekten çocuğu almak amacıyla o adamı görmeye gitti. Bana bıraktığı notta öyle yazıyordu ve yalan söyleyeceğini sanmıyorum".

"Ben sanıyorum".

"Oraya vardığı zaman baba ile bebek arasında tatlı bir aile manzaryla karşılaştı ve duygusal bir coşkuya kapılarak amacından saptı. Eğer birazcık psikoloji biliyorsam, çok geçmeden karşı tepki doğacak ve Caroline amacına geri dönecek".

"Uzun sözlerden bir şey anlamıyorum. Basit bir dille söyle —"

"Geri geldiğinde paha biçilmez bir değeri olacak, çünkü Gino'yu epey etkiledi. Gino'ya göre bebeğe çok iyi davranmış. Biliyorsun, Gino'nun yerine bebeği o yıkadı".

"İğrenç!"

Harriet'in ünlemleri kişiliğinin insanı en çok kızdıran yanıydı. Fakat Philip sinirlenmeye karşıydı. Dün tiyatrodaki kavuştuğu aşırı sevinç sürekli olmayı vadediyordu. Dünyaya karşı eskisinden daha merhametli olmaya niyetliydi.

"Eğer bebeği alıp götürmek istiyorsan, Miss Abbott ile aranı bozma. Çünkü isterse o sana benden daha fazla yardım edebilir".

Harriet sıkın bir tarzda "Onunla benim aramda barış olamaz" dedi.

"Söyledin mi —?"

"Her istediğimi değil. Konuşmamı daha bitirmeden— korkakların yaptığı gibi— çekip kiliseye gitti".

"Santa Deodata'ya mı?"

"Evet, eminim buna ihtiyacı var. Hristiyanlığa böylesine uymayan daha başka bir davranış—".

Philip de kardeşini biraz yatıştırıp, onu öğütlerini bir daha düşünmeye yatkın hale getirdikten sonra kiliseye yollandı. Miss Abbott'a ne olmuştu? Onu her zaman içten ve dengeli biri olarak görmüştü. Geçen Noel trende Charing Cross'a giderken yapmış oldukları konuşma bile görüşünü destekleyen cinstendi. Monteriano ikinci defa hafızını döndürmüş olmalıydı. Philip yolculuklarının sonucu ile ilgilenmediği için Miss Abbott'a kızgın değildi. Yalnızca durum aşırı ilgisini çekiyordu.

Aşağı yukarı öğle vaktiydi ve sokaklar tenhalaşmaktaydı. Fakat şiddetli sıcak geçmişti ve yağmur gelecekmiş gibi tatlı bir hava vardı. Çekici üç binası ile Piazza (Palazzo Publico, Collegiate Church ve Caffè Garibaldi: Zekâ, ruh ve beden) hiç böyle büyüleyici gözükmemişti. Düş kurma eğilimi olan Philip bir an meydanın tam ortasında durdu. Bir kente ait olmanın âdi bir kent olsa bile, ne kadar harika olduğunu düşündü. Oysa burada uygarlığın bir temsilcisi ve karakter sahibi bir öğrenci olarak bulunuyordu. Bir iç çekişten sonra görevine devam etmek üzere Santa Deodata'ya girdi.

İki gün önce bir şenlik yapılmıştı ve kilise hâlâ tütsü ve sarmısak kokuyordu. Kilise hizmetlisinin küçük oğlu temizlikten çok, eğlence olsun diye kilisenin orta kısmını süpürmekte, fresklere ve dua edenlerin üzerine büyük toz bulutları savurmaktaydı. Hizmetlinin kendisi ortadaki kemerlerden birinin üzerindeki Tuğfan freskinin ortasına bir merdiven dayamıştı ve sütunlardan birini kırmızı bezden kurtarmaya çalışıyordu. Yerde de bol miktarda kırmızı bez vardı, çünkü kilise bir tiyatro kadar güzelleştirilebilir ve hizmetlinin küçük kızı bezi katlamaya çalışıyordu. Başında da süslü bir taç vardı. Taç aslında Aziz Augustine'indi. Çok büyük yapıldığı için azizin yanaklarına kadar iniyordu (hiç böyle gülünç bir şey görülmemiştir). Kilise heyetinin bir üyesi şenlik başlamadan önce onu çıkarıp çocuğa vermişti.

"Bir İngiliz bayan var mı burada?" diye seslendi Philip.

Adamın ağzı raptiyelerle doluydu ama diz çökmüş birine doğru neşeyle başını salladı. Bütün bu kargaşanın ortasında Miss Abbott dua ediyordu.

Philip şaşırmadı. Kızın manen çökmüş olması doğaldı. İnsanlara karşı daha merhametli olmaya başlamasına rağmen, Philip hâlâ biraz fütursuzdu ve yaralı bir ruhun izleyeceği yol hakkında önceden bahse girmeye yatkındı. Yine de, Miss Abbott'un onu dizleri üzerinden yeni kalkmış birini mayhoş sıklılganlığına kapılmadan, tabii bir biçimde selamlamasına şaşıtı. Bu, gerçekten de Santa Deodata'nın ruhuna uygundu, zira orada tanrıya yapılan dua yandaki birine söylenen tatlı bir sözün ardından geldiği için kötü karşılanmaz.

"Buna ihtiyacım olduğuna eminim" dedi genç kız. Onun utanacağını sanan Philip şaşaladı, ne cevap vereceğini bilemedi.

"Size söyleyecek bir şeyim yok" diye sürdürdü Caroline, "Tatma-

men değiştim, hepsi o kadar. Herşeyi planlamış olsaydım, size böyle kötü davranamazdım. şimdi bu konuda konuşabiliyorum ama lütfen uzun süre ağladığıma inanın".

Philip, "Lütfen, buraya sizi azarlamaya gelmediğime inanın, neler olduğunu biliyorum".

"Ne?" diye sordu Miss Abbott; içgüdüsel olarak Giovanni de Empoli'nin yaptığı azizenin ölümü ve gömülmesiyle ilgili resmin bulunduğu sağdan beşinci küçük kiliseye doğru yöneldi. Burada toz ve gürültüden uzakta, önemli olmayı vadeden bir görüşmeyi başlatabilirlerdi.

"Benim başıma da gelebilecek olan şeye bebeği sevdiğine sizi inandırdı".

"Evet, yle. Onu asla vermeyecek".

"şu anda bu henüz kararlaştırılmış değil"

"Asla kararlaştırılamayacak".

"Belki de. Dediğim gibi, ne olduğunu biliyorum ve burada sizi azarlamak için bulunmuyorum. Ama sizden bu sırada bu konudan uzak durmanızı istemek zorundayım. Harriet çok öfkeli, fakat bize bir zararınız dokunmadığını ve dokunmayacağını anlayınca sakinleşecek".

"Yapabileceğim başka bir şey yok ve taraf değiştirdiğimi açık açık söylüyorum".

"Bizim de bütün istediğimiz, bir şey yapmamanız. Sinyör Carella ile görüşerek bizim davamıza zarar vermeyeceğinize söz veriyor musunuz?"

"Elbette. Onunla bir daha konuşmak istemiyorum. Onu bir daha görmeyeceğim".

"Olduk tatlı biri değil mi?"

"Olduk".

"Bütün bilmek istediğim buydu. Gidip Harriet'e söz verdiğinizi söyleyeyim ve sanırım artık durum skuna eşişecek".

Philip yerinden kıpırdamamıştı, Caroline'ın yanından bulunmaktan gittikçe daha çok zevk almaya başlamıştı ve bugün genç kız çok çekiciydi. Psikoloji ve kadınların tepkisi konusu kafasını daha az kuralıyordu. Caroline'ı alıp sürükleyen duygusallık seli, kız daha da çekici kılmıştı. Güzelliğini seyretmek içindeki ışkat ve bilgelikten yararlanmak Philip'e yetiyordu.

Bir duraklamadan sonra, "Niye bana kızmadınız?" diye sordu Caroline.

"Çünkü sizi anlıyorum; sanırım herkesi, Harriet'i, Sinyor Carella'yı, hatta annemi bile".

"Nefis anlıyorsunuz. Aramızda, bu karmaşaya kuş bakışı bakabilen bir tek siz varsınız".

Philip zevkle gülümsedi. Miss Abbott onu ilk defa övüyordu. Bakışları sırt üstü yatan, tüm kutsallığını üzerinde toplamış olan ölüm halindeki Santa Deodata'ya takıldı; beğendiğini belirtircesine. Azizenin arkasında açık bir pencere vardı, sanki o sabah gördüğü manzaranın aynısını gözler önüne seriyordu; ve azizenin dul annesinin tuvalet masasında yine o sabah gördüğüne benzer bakır bir kap duruyordu. Azize ne manzaraya bakıyordu, ne bakır kaba, ne de dul annesine. Çünkü, işte! Bir düş görüyordu: Aziz Augustine'ın başı ve omuzları kaba saba bir duvar boyunca doğa üstüne bir mine işi gibi kayıyordu. Ölürken yarım bir azizin bile yanında olmasından hoşnut olan bir azize iyi huylu addedilir. Santa Deodata, yaşamında olduğu gibi, ölümünde de pek bir şey başaramamıştı.

"Peki, ne yapacaksınız?" diye sordu Miss Abbott.

Philip söylenen kelimelerden dolayı değil, sesin tonundaki âni değişiklikten irkildi. Bayağı ümitsizce, "Yapmak mı?" diye tekrarladi. "Bugün öğleden sonra bir görüşmede daha bulunacağım".

"Hiçbir şey çıkmayacak. Sonra?"

"Bir tane daha. Onda da başaramazsam eve telgraf çekip yeni talimat isteyeceğim. Yenilebiliriz tabii, ama şerefli bir şekilde".

Miss Abbott her zaman kararlıydı. Fakat şimdi kararının ardında bir tutku vardı. Philip'in gözünde eskisinden farklı değildi ama önemini arttırmıştı. Ve söyledikleri Philip'in çok ağırlına gitti.

"Buna bir şey yapmak denmez ki. Bebeği kaçırsanız veya buradan hemen ayrılırsanız bir şeyler yapmış olurdunuz. Fakat sizinkil Şereflice yenilmek! Bu işten yüzünüzün akıyla kurtulmak! Bütün istediğiniz bu mu?"

Philip 'Evet' diye kekeledi. "Dobraca konuştuğumuza göre, şu anda bütün istediğim bu. Başka ne var ki? Sinyor Carella'yı razı edebilirsem ne alâ. Edemezsem, başarısızlığımı anneme bildirip eve gitmem gerekiyor. Miss Abbott, sizdeki bu fikir değişikliklerinin hepsini izlememi bekleyemezsiniz, değil mi?"

"Hayır. Fakat doğrunun ne olduğuna karar verip, onun peşinden

gitmenizi bekliyorum. Bebeğin, sevgisine rağmen onu kötü yetiştirecek babasıyla kalmasını mı, yoksa kimsenin onu sevmediği Sawston'a götürülüp iyi yetişmesini mi istiyorsunuz? İşte, sizin ölçütlerinize göre bile serinkanlılıkla sorulmuş bir soru. Bunu halledin. Hangi yanda savaşacağınıza karar verin. Ama hiç düşünmemek ve eylemsizlik demek olan şereflice yenilgi den söz etmeyin".

"Sizin ve Sinyor Carella'nın durumunu anlamam—".

"Bu gerekmez. Haksız olduğumuzu düşünüyorsanız bizimle mücadele edin. Eğer kendi kendinize karar veremiyorsanız, adil olmanın ne yararı var ki? Herkes size istediklerini yaptırıyor. Ve siz onların zihninden geçenleri anlayarak onlarla alay ediyorsunuz; sonra yine de, onların dediklerini yapıyorsunuz. Olayları açıkça görebilmek yeterli değil. Ben zihni bulanık ve aptal biriyim. Ve sizin dörtte biriniz kadar değerli değilim. Fakat o anda doğru olarak gözüken ne ise, onu yaptım. Ve sizin beyniniz ve sezileriniz harika. Ne var ki doğruyu gördüğünüz zaman onu uygulamayacak kadar tembelsiniz. Bana bir defa demiştiniz ki başardıklarımıza göre değil, amaçlarımıza göre yargılanacağız. Bu bana çok büyük bir söz gibi gelmişti. Ama başarmayı tasarlamalıyız, koltukta oturup niyetlenmeyi değil".

Philip ciddiyetle, "Muhteşemsiniz!" dedi.

"O, demek kıymetimi takdir ediyorsunuz?" diye yeniden parladı. "Keşke .etmeseniz. Hepimizin değerini takdir ediyorsunuz, hepimizde iyi bir nitelik görüyorsunuz. Ama bu arada siz bir ölüsünüz, ölü-ölü. Baksanıza, neden kızgın değilsiniz?" Philip'e doğru yürüdü. Ve âniden havası değişti. Philip'in iki eline yapıştı. "Öyle şahanesiniz ki Mr. Herriton, harcanmanıza dayanamıyorum. Dayanamıyorum—anneniz, size iyi davranmadı".

"Miss Abbott, benim için endişelenmeyin. Bazı insanlar iş yapmak için doğarlar. Ben de onlardan biriyim. Ne okulda, ne de baroda bir iş yaptım. Lilia'nın evlenmesini önlemeye geldim, ama çok geç kalmıştım. Bebeği almak amacıyla geldim ve "şerefli yenik" olarak döneceğim. Artık hiçbir şey olmasını beklemiyorum. Sonuçta düş kırılığına uğramıyorum. Bana göre büyük olan olayların neler olduğunu bilseydiniz, şaşar kalırdınız. Dün tiyatroya gitmek, bugün sizinle konuşmak — daha büyük bir şeyle karşılaşacağını hiç sanmıyorum. Kaderim bu dünyadan onunla çarpışmadan onu yerinden oynatmadan

geçip gitmekmiş gibi görünüyor; bu kaderin iyi mi kötü mü olduğu bilemiyorum. Aşık da olmuyorum, ölmüyorum da. Başkaları ölüyorlar ve aşık oluyorlar ama benim bulunduğum yerde ve sırada değil. Çok haklısınız, hayat benim için sadece görülecek bir manzardır; Tanrıya, İtalya'ya ve size şükür, şu anda eskisinden çok daha güzel ve cesaret verici".

Caroline, asık ve ciddi bir ifade ile , "Sevgili dostum, keşke başınıza bir şeyler gelse, keşke bir şeyler gelse" dedi.

Philip gülümseyerek, "Ama niye?" diye sordu. "Şu durumumun ne kötülüğü var, izah edin ispatlayın".

Caroline gülümsedi, ağırbaşlılıkla; ispat edemezdi. O tür bir delil yoktu. Bütün şahaneliğine rağmen, sohbetlerinden bir sonuç çıkmadı. Kiliseden ayrıldıkları sırada birbirleri hakkında düşünce ve politikaları kiliseye girerken olduğundan farklı değildi.

Harriet öğle yemeğinde kabaca davrandı. Miss Abbott'un yüzüne dönek ve korkak olduğunu söyledi. Miss Abbott bu iki hakarete de aldırmadı; birinin haklı, ötekinin makul olduğunu içinden geçirdi: Verdiği cevaplarda alaya kaçan tek bir söz bulunmamasına dikkat etti. Harriet ise alay ettiğinden emindi. Çünkü Caroline çok sakindi. Harriet giderek azıttı ve bir ara Philip yumruklaşmaya başlayacağından korktu.

"Buraya bak!" diye bağırdı, eski alışkanlıklarını yansıtır biçimde. "Bunun için çok sıcak. Tüm sabahı aramızda konuyu görüşerek geçirdik ve öğleden sonra bir görüşmem daha var. Sessizlik istiyorum. Bayanlar birer kitap alıp odalarına çekilsinler".

Harriet, "Eşyalarımı toplamak için çekiliyorum" dedi. "Philip, lütfen, Sinyor Carella'ya bebeğin bu akşam 8:30'da burada olması gerektiğini hatırlat".

"Elbette, Harriet. Hatırlatmaya özen göstereceğim".

"Ve bizi akşam trenine götürmek üzere bir araba iste".

"Ve lütfen, benim içinde bir araba ister misiniz?" dedi. Miss Abbott.

"Siz de mi gidiyorsunuz? diye çığlık attı Philip.

"Tabiatıyla!" diye cevap verdi Miss Abbott, aniden kızarak, "Neden gitmeyeyim ? "

"Tabii ki gideceksiniz. Öyleyse, iki araba. Akşam treni için iki

araba".

Philip umutsuzca kardeşine baktı. "Harriet, neler kuruyorsun? Akşama asla hazırlanamayız".

Harriet, "Akşam treni için iki araba istet" diyerek odadan çıktı.

"Herhalde yapacağım. Sinyor Carella ile de görüşeceğim".

Miss Abbott hafifçe iç çekti.

"Niye aldırıyorsunuz ki? Gino'nun üstünde bir etkim olacağını mı sanıyorsunuz". "Hayır. Fakat, kilisede söylediklerimin hepsini tekrarlayamam. Onu bir daha hiç görmemelisiniz. Harriet'i bir arabaya tıkip, bu akşam değil, hemen şu anda buradan uzaklaştırmalısınız".

"Belki de öyle yapmalıyım. Ama çok büyük bir "gerek" değil. Ben ve Harriet ne yaparsak yapalım, sonuç değişmez. Ne kadar şahane bir şey olacağını görüyorum, gülünçlüğünü de. Gino dağın tepesinde, burada, yavrusuyla oturmaktadır. Biz gelip yavrusunu isteriz. Gino bizi karşılar. Tekrar isteriz. O da ilk seferki kadar tatlı davranır. Ben bütün bir hafta onunla pazarlık etmeye razıyım. Ama sonunda ovaya elim boş döneceğimi bilirim. Karar vermek daha kusursuz bir davranış olabilir. Fakat ben kusursuz bir kişiliğe sahip değilim. Ve hiçbir şey de ona bağlı değildir.—"

Caroline alçak gönüllülükle, "Galiba ben aşırı biriyim" dedi. "Ben de anneniz gibi sizi yönetmeye çalıştım. Harriet ile kozunuzu paylaşmanız gerektiğini hissediyorum. Bugün nedense en önemsiz ayrıntı bile çok önemli gözüküyor; bir şeyden "hiçbir şey ona bağlı değil" diye söz etmeniz bana küfür gibi geliyor. Nasıl söyleyeyim, hareketlerimizden ve tembelliklerimizden hangilerine her zaman bir şeylerin bağlı olduğunu bilmenin imkânı yok ki".

Philip bu sözleri onayladı ama onların sadece estetik bir değeri olduğunu düşündü. Henüz Caroline'ı ciddiye almaya hazır değildi. Bütün öğleden sonrayı dinlenerek, endişeli ama mutsuz olmadan, geçirdi. Mesele, bir şekilde, hal yoluna girecekti. Belki de Miss Abbott haklıydı. Bebeğin sevildiği yerde kalması daha iyi olacaktı. Büyük bir ihtimalle kaderin kararlaştırdığı bu idi. Olaya karşı ilgisi azdı ve hiçbir şekilde etkili olamayacağından emindi.

O bakımdan Caffè Garibaldi'deki tanışmadan bir şey elde edememek onu şaşırtmadı. ... ciddiye almadıları. Zaten Gino

durumu en başta keşfetti. Ve dostuna çok kötü takılmaya başladı. Philip alınmış gibi görünmeye çalıştıysa da, sonunda, gülmek zorunda kaldı. "Haklısın, olayları bayanlar yönetiyor" dedi.

"Bayanlar bayanlar" diye bağırdı öbürü. Ve iki fincan kahve ısırmak için milyonerler gibi kükredi; kavganın sona erdiğinin işareti olarak hesabı ödemekte ısrar etti.

"Elimden geleni yaptım" dedi, fincanına uzunca bir şeker parçasını daldırıp, kahverengi sıvının şekerde yükselmesini izleyen Philip. "Anemin karşısına temiz bir vicdanla çıkacağım. Elimden geleni yaptığımı tanık olur musun?"

"Olurum, zavallı dostum". Anlayışlı bir eda ile elini Philip'in dizine koydu.

"Ve benim —" Kahve artık şekeri kaplamıştı ve onu yutmak için öne eğildi. Bunu yaparken Piazza'nın karşı tarafını gözden geçirdi ve orada onları gözetleyen Harriet'i gördü. "Kız kardeşim!" diye bir çığlık attı. Çok eğlenen Gino başını küçük masaya dayadı ve mermeri şakacı bir biçimde yumrukladı. Harriet arkasını döndü ve canı sıkkin bir halde Palazzo Pubblico'yu incelemeye başladı.

"Zavallı Harriet" dedi Philip şekeri yutarak. "Bir acı daha ve onun için herşey bitecek, bu gece gidiyoruz".

Gino bu habere üzüldü. "O halde bu gece söz verdiğiniz halde burada olmayacaksınız. Üçünüz de mi gidiyorsunuz?"

Miss Abbott'un onlardan koptuğunu açıklamamış olan Philip, "Üçümüz de" dedi. "Gece treniyle, en azından kız kardeşimin planı bu. Bu sebeple korkarım burada bulunamayacağım".

Harriet'in uzaklaşan şeklini seyrettikten sonra son kibar sözlerini söylemeye başladılar. Birbirlerinin ellerini sıktılar. Philip bir dahaki yıl tekrar gelecek ve önceden haber verecekti. Philip Gino'nun karısıyla (evlilikten ona da bahsedilmişti artık) tanışacaktı. Gino'nun bundan sonraki çocuğunun vaftiz babası olacaktı. Gino'ya gelince, bir gün Philip'in vermuttan hoşlandığını hatırlayacaktı. Irma'ya sevgilerini iletmesini rica etti... Acaba Mrs. Herriton'a sempati ve saygılarını yollamalı mıydı? Yoo, bu uygun olmazdı.

Böylece iki genç erkek birbirlerine gerçek sevgi duyarak ayrıldılar. Çünkü dil engeli bazen yalnızca iyi olanın geçmesine izin veren kutsal bir engeldir. Veya, daha az sinik olmak istersek, adiliklerimizle

veya kötülüklerimizle kirlenmeñiñ yeni ve temiz sözcüklerle daha iyi insanlar olabiliriz. Deyimleri bile insanı daha mutlu ve nazik kılan İtal-yancada Philip en azından daha kibar ve cana yakın bir hayat sürüyordu. Harriet'in her kelimesi bir kömür parçası kadar sert, kesin ve kaba İngilizcesini düşünmek korkunçtu.

Harriet ise çok az konuştu. Gördüğü kadarıyla kardeşi yine başa-ramamıştı ve alışılmamış bir soylulukla durumu kabullendi. Eşyalarını topladı, günlüğüne yazacaklarını yazdı ve yeni Baedeker için kahveren-gi kâğıttan bir kapak yaptı. Philip onu böyle uysal bulunca gelecekle ilgili planlarını görüşmeyi denedi. Ama Harriet sadece Floransa'da ge-celeyeceklerini ve oda ayırtmak için telgraf çekmesini söyledi. Akşam yemeğini başbaşa yediler. Miss Abbott yemeğe inmedi. Otelci Sinyor Carella'nın vedalaşmak üzere Miss Abbott'u ziyarete geldiğini ama Miss Abbott'un odasında olduğu halde onu kabul etmediğini söyledi. Otelci yağmur başladığını da haber verdi. Harriet içini çekti, fakat kardeşini sorumlu tutmadığını belli etti.

Arabalar sekize çeyrek kala geldi. Yağmur çok yağmıyordu ama gece olağanüstü karanlıktı ve sürücülerden biri istasyona yavaş gitmek istedi. Miss Abbott indi, hazır olduğunu ve hemen yola çıkabileceğini söyledi.

"Evet, çıkın" dedi holde duran Philip. "Kavga ettiğimize göre, te-peden aşağı arka arkaya gitmeyi pek istemiyoruzdur. Güle güle. Sonun-da bitti. Tiyatromda bir sahne daha kapandı".

"Allahaismarladık. Sizinle görüştüğüme çok memnunum. Herşeye rağmen o sahnenin kapanmayacağını umarım". Miss Abbott, Philip'in eline yapıştı.

"Bedbin gibisiniz. Unutmayınız ki siz galip dönüyorsunuz" dedi Philip, gülerek.

"Sanırım öyle" dedi Miss Abbott, eskisinden daha bedbin ve ara-basına bindi. Philip, Miss Abbott'un Sawston'daki karşılamayı düşün-düğü sonucuna vardı. Kötü şöhreti, kuşkusuz, kendisinden önce oraya varacaktı. Acaba Mrs. Herriton ne yapacaktı ki? Haklı olduğuna inan-dığı zaman çok tatsızlık yaratabilirdi. Susmayı uygun görebilirdi. Bir, de Harriet vardı. Onun diline kim gem vurabilir di ki? İkisinin arasında Miss Abbott'u kötü günlerin beklemesi kaçınılmazdı. Miss Abbott tu-tarlı ve ahlak sahibi bir insan olarak yaptığı şöhretli yltirecekti.

"Kız için büyük şanssızlık" diye düşündü. "O, iyi bir insan. Onun için elimden gelen herşeyi yapmam lazım". Yakınlıkları çok hızlı gelişmişti ve Philip de onu kaybetmek istemiyordu. Onu anladığına inanıyordu ve o, bu zamana kadar Philip'in en kötü yanlarını görmüş olmalıydı. Eğer uzun bir süreden sonra herşeye rağmen — arabanın ardından bakarken toy bir delikanlı gibi kızardı.

Harriet'i bulmak için yemek odasına gitti; onu bulmak imkânsızdı. Yatak odası da boştu. Harriet'ten arta kalan tek şey, yatakta açık duran mor dua kitabıydı. Philip belli bir amaçla değil de düşünmeden kitabı eline aldı ve şunları okudu: "Ellerime savaşmayı, parmaklarıma dövüşmeyi öğreten Tanrım kutsaldır". Kitabı cebine koyan Philip daha yararlı konular üzerinde düşünmeye başladı.

Santa Deodata'nın çanları saatin 8:30 olduğunu duyurdu. Bütün bavullar yüklenmişti ve Harriet hâlâ ortada yoktu. Otelci "Sinyor Carella'nın evine, küçük yeğeniyle vedalaşmaya gittiğine eminim" dedi. Philip buna pek ihtimal vermedi. Her yana seslendiler, hâlâ Harriet yoktu. Philip huzursuz olmaya başladı. Miss Abbott olmayınca kendini çaresiz hissediyordu. Miss Abbott'un ciddi, müşfik yüzü, güvenmiş görüldüğü zamanlarda bile Philip'i son derece neşelendirmişti. Monteriano onsuz kederliydi, yağmur artıyordu, Donizetti'den notalar meyhanelerden ahenksizce yükseliyordu; karşıdaki büyük kulenin şarlatanların reklâmlarıyla yeni kaplanmış tabanını görebiliyordu sadece.

Sokaktan bir adam elinde bir notla çıkageldi. Philip okudu, "Hemen yola çık. Beni çıkış kapısından al. Notu getirene bahşiş ver. H.H."

"Bu notu bayan mı verdi?" diye sordu bağırarak.

Adamın söyledikleri anlaşılmıyordu.

"Yüksek sesle konuş. Kim verdi sana ve nerede?" diye hiddetle tekrar sordu.

Adamın gösterdiği tek tepki, korkutucu iç çekişlerle birtakım hareketler oldu.

"Sabırlı olun ona karşı" dedi arabacı arkasına dönerek. "Zavallı, geri zekâlıdır". Otelci de otelinden çıkıp tekrar etti. "Zavallı budala. Konuşamaz ki. Herkesin mesajını taşır".

Philip o sırada hebercinin dehşet verici bir yaratık olduğunu gördü. Epey keldi, gözleri akıyordu, burnu devamlı oynuyordu. Başka

herhangi bir ülkede olsa, hastaneye tıkilırdı. Burada ise doğal düzenin bir parçası, başlı başına bir kamu kurumu olarak benimsenmişti.

İngiliz dehşet içinde irkildi. "Sinyorina, sorar mısınız. Bu not kız-kardeşimden. Anlamı ne? Onu nerede görmüş?"

Otelci, "Yararı yok. Herşeyi anlar ama hiçbir şey anlatamaz".

Arabayı süren adam, "Azizlerin hayalini görür" dedi.

"Ama kardeşim nereye gitti ki? Onunla nerede karşılaştı?"

Otelci "Yürüyüşe gitti" dedi. Tatsız bir akşamdı ama İngilizleri anlamaya başlıyordu. "Yürüyüşe çıktı, belki de küçük yeğenine veda etmeye. Başka bir yoldan dönmeyi tercih ederek, zavallı aptalla size bu notu yollamış ve sizi Siena kapısının dışında bekliyor. Müşterilerimin çoğu böyle yapar".

Mesaja uymaktan başka yapabileceği bir şey yoktu. Otelciyle el sıkıştı, haberciye para verdi ve arabaya bindi. On metre kadar ileride araba durdu. Zavallı aptal arkadan koşmakta ve sızlanmaktaydı.

"Devam et" dedi Philip. "Gereğinden çok bahşış verdim".

Korkunç bir el kucağına üç tane bozuk para iteledi. Aptalın hastalığının bir yanı da, sadece hizmetinin tam karşılığı olanı kabul etme-siydi. Bu, Philip'in verdiği bahşışın üstüydü.

"Devam et" diye haykırdı Philip ve parayı yola fırlattı.

Olaydan ürkmüştü. Hayat bütünüyle gerçek dışı bir görünüm almıştı. Siena kapısından çıkmak bir kurtuluştı. Bir an için terasta durdular. Harriet'ten bir iz yoktu. Sürücü gümrükteki adamlara seslendi. Fakat onlar da bir İngiliz bayanın geçtiğini görmemişlerdi.

"Ne yapacağım?" diye bağırdı Philip. "Geç kalmak bayanın âdeti değildir. Treni kaçıracağız".

"Yavaş yavaş gidelim" dedi arabacı, "ve giderken siz bayanın adını seslenin. Böylece Philip, "Harriet! Harriet! Harriet!" diye seslenirken gecenin karanlığında ilerlediler. Ve işte ilk dönemde Harriet yağmurda onları bekliyordu.

"Harriet, niye cevap vermiyorsun?"

"Geldiğinizi duydum" diyen Harriet aceleyle arabaya bindi. Bir-ninceye kadar elinde bir bohça taşıdığını görmemişti Philip.

"Ne o?"

"Sus—"

"Nedir ki o?"

"Sus — uyuyor".

Harriet Philip ile Miss Abbott'un yenildiği yerde başarılı olmuştu. Elindeki, bebektir.

Philip'in konuşmasına izin vermiyordu. Bebeğin uyuduğunu tekrarlardı ve bebeği ve kendini yağmurdan korumak için bir şemsiye açtı. Herşeyi daha sonra duyacaktı. Onun için Philip Kuzey ve Güney kutupları arasındaki harika görüşmenin akışını tahmin etmek zorundaydı. Aslında tahminde bulunmak oldukça kolaydı. Harriet'in koyu inancı karşısında yıkılan, belki de yüzüne bir alçak olduğu söylenen, oğlundan belki para belki de hiçbir şey karşılığı vazgeçen Gino. "Zavallı Gino" diye düşündü. "Benden daha büyük değilmiş".

Sonra, arabası bir iki mil ileride, karanlıkta tepeden inmekte olan Miss Abbott'u düşündü ve rahat bir gönülle kendini suçlamaktan vazgeçti. O da inançlıydı, onun inancının gücünü hissetmişti. Miss Abbott bu günün karanlık ve beklenmedik sonunu öğrendikten sonra Philip bu gücü yeniden hissedecekti.

"Sırrını yeteri kadar sakladın. Şimdi bana bir şeyler anlatabilirsin. Ne ödeyeceğiz? Her şeyimizi mi?" diye sordu.

"Sus" dedi Harriet ve neşeli bir kadın peygamber (Judith veya Deborah ya da Jael) gibi bohçayı hızla salladı. Philip bebeği en son Miss Abbott'un dizlerine uzanmış, parlak ve çıplak bir halde, ardında yirmi millik manzara, ayaklarının yanında yere diz çökmüş babası ile görmüştü. Ve o anı, Harriet, karanlık, zavallı aptal ve sessiz yağmurla birleşince Philip'i kedere boğdu. Gelecekte de keder görüyordu.

Monteriano çoktan gözden kaybolmuştu ve önünden geçerken arabanın lambasının aydınlattığı birkaç zeytin dalından başka bir şey göremiyordu. Hızla ilerliyorlardı, çünkü bu sürücü Istasyona ne kadar hızlı gittiklerine aldırmıyor ve her inişte hızlanıp, her dönemeçte tehlikeli bir şekilde sallanıyordu.

"Buraya bak Harriet" dedi sonunda. "Kendimi kötü hissediyorum. Bebeği görmek istiyorum".

"Sus!"

"Uyandırсам da aldırmıyorum. Görmek istiyorum. Onda senin kadar benim de hakkım var".

Harriet razı oldu. Ama bebeğin yüzünü göreceği kadar ışık yoktu.

"Bekle bir dakika" diye fısıldadı. Harriet onu engellemeye fırsat bulamadan şemsiyenin sağladığı barınağın altında bir kibrit yakmıştı

bile. "Ama bu uyanık" diye çılgılık attı Philip, kibrit sönmüştü.

"Cici, bici sessiz oğlum".

Philip irkildi, "Yüzünde bir terslik varmış gibi geldi bana, biliyor musun?"

"Terslik mi?"

"Garip biçimde buruşmuş".

"Tabii, gölgelerden. Göremedin ki onu".

"O halde dik tut, tekrar". Harriet tuttu, Philip bir kibrit daha çaktı. Kibrit çabucak söndü ama daha önce bebeğin ağladığını görecektir kadar zamanı oldu.

"Saçma" dedi Harriet, sert bir tarzda. "Ağlasa duyardık".

"Hayır çok ağlıyor. Daha önce de öyle sanmıştım ve şimdi emim".

Harriet çocuğun yüzüne dokundu. Gözyaşlarından sıırıslıkladı. "Gece havası herhalde " dedi, "veya belki de yağmurun ıslaklığı".

"Buraya bak, onu incitmek, ters tutmak veya onun gibi bir şey yapmadın, değil mi? Çok esrarlı bir bebek, ağlıyor ve ses çıkarmıyor. Niye onu Perfetta ile otele taşımadın da bir haberciyi işe karıştırdın? Notu ne yapacağını anlaması bir mucize"

"Aslında anlıyor!" Philip kardeşinin titrediğini hissedebiliyordu. "Bebeği taşımaya çalıştı —"

"Ama niye Gino veya Perfetta değil?"

"Philip konuşma. Tekrar edeyim mi? Konuşma. Bebek uyumak istiyor". İniş sırasında Harriet haşın bir sesle ninni söyledi ve ara sıra küçücük gözlerden bitmek tükenmek bilmeden akan yaşları kuruladı. Philip arada kendi kendine göz kırparak başka yana baktı. Sanki tüm dünyanın kederiyle birlikte yolculuk ediyorlardı, sanki kederin bütün gizemi ve sürekliliği tek bir pınarda toplanmıştı. Yollar artık çamurla kaplıydı ve araba yavaş değilse bile daha sessiz zigzaglar çizerek karanlıkta yol alıyordu. Yoldaki işaretleri oldukça iyi tanıyordu; burada Poggibonsi'ye giden yol ağzı vardı, aydınlık havalarda Monteriano on son buradan görülebilirdi. Az sonra, baharda menekşelerle kaplı olan o koruluğa geleceklerdi. Keşke hava değişmemiş olsaydı; soğuk değildi ama olağanüstü nemliydi. Kuşkusuz, çocuk için kötüydü bu.

"Sanıyorum ki nefes alıyor ve diğer benzer şeyleri yapıyor" dedi Philip.

BÖLÜM 9

Harriet'in suçunun ayrıntıları asla öğrenilemedi. Hastalığı sırasında son üzüntülü olaydan çok Lilia'ya ödünç verdiği (temelli değil, ödünç olarak verdiği) kakmalı kutudan söz etti. Gino ile bir görüşme yapmak üzere o eve gittiği ve onu evde bulamayınca saçma bir arzuya teslim olduğu açıkça belliydi. Fakat bu davranışın hangi ölçüde haysuzluğunun sonucu olduğu, hangi ölçüde dini inançlarından destek bulduğu, zavallı aptalla nerede ve nasıl karşılaştığı şoruları hiçbir zaman cevaplanmadı. Philip'i pek de ilgilendirmede. Olayın ortaya çıkması kaçınılmazdı. Floransa veya Milano polisi tarafından veya sınırda nasıl olsa tutuklanacaklardı. Olayın gelişmesi sonucunda kentin birkaç mil ötesinde daha basit bir şekilde durdurulmuşlardı.

Philip o anda olaya dikkatle eğilecek durumda değildi. Olay fazlasıyla büyüktü. Çamurda ölmüş olan İtalyan bebeğin çevresinde büyük tutkular ve umutlar öbeklenmişti. İnsanlar bu konuda kötü veya hatalı davranmışlardı ama ondan başka kimse olayı hafife almamıştı. Şimdi bebek yoktu fakat geride kocaman bir gurur, acıma ve sevgi dünyası kalmıştı. Çünkü o kadar çok şey almış götürmüş gibi görünen ölümler gerçekte bize ait hiçbir şey götüremezler.. Uyandırdıkları tutku onların ardından yaşar, kolayca şekil değiştirebilir veya bir başkasına aktarılabilir ama onu yok etmek hemen hemen imkânsızdır. Ve Philip hâlâ aynı muhteşem ve tehlikeli denizde, üzerlnde güneş ve bulutlar, altında dalgalarla, yolculuk etmekte olduğunu biliyordu.

ce tek kelime söylemeden lâmbayı aldı ve öbür odaya gittiler.

Philip, "Kız kardeşim hasta ve Miss Abbott suçsuz" dedi. "Onları rahatsız etmezseniz sevinirim".

Gino halının üstüne eğilmiş, oğlunun eskiden yattığı yeri elliyordu. Arada bir kaşlarını çatarak Philip'e bakıyordu.

"Benim yüzümden" diye devam etti Philip. "Ben korkak ve tembel olduğum için bu olay meydana geldi. Ne yapacağımı öğrenmeye geldim".

Gino halıyı bıraktı ve sanki körmüş gibi, masanın ucunu okşamaya başlamıştı. Hareketi öyle garipti ki Philip karısına gereğini duyuyordu.

"Sakin ne de olsa ben öldürmedim değil"

"Ardı Gino'nu..."

"Ben..."

"Ben..."

"Ben..."

"Ben..."

"Rahat bırak..."

Ne cevap vardı, ne de dolaşan ellerde bir durulama.

"Mutsuz olma zamanı bu. Acına teslim ol, yoksa kardeşim gibi hastalanırsın".

Odadaki turu bitmişti. Philip'ten başka herşeye dokunmuştu.

Şimdi Philip'e yaklaştı. Yüzü eski yaşama gayesini yitirmiş, yenisini arayan bir adamıkiydi.

"Gino".

Bir an durdu, sonra daha da yaklaştı.

Philip yerinden kıpırdamadı.

"Bana istediğini yapabilirsin Gino. Oğlun öldü Gino. Benim kol-

larımda öldü, unutma. Bu beni mazur göstermez, fakat kollarımda öl-

dü".

Sol el bu sefer yavaşça öne doğru hareket etti. Philip'ln önünde

böcek gibi dolaştı. Sonra inip Philip'ln kırık dirseğini yakaladı.

Philip ötekl kolunun bütün gücüyle vurdu. Gino ağzından ne bir

çığlık, ne de bir söz çıkmadan yere düştü.

"Seni hayvan" diye bağırdı İngiliz. "İstersen beni öldür. Ama kırık koluma dokunma".

Sonra Philip pişmanlıkla düşmanının yanında diz çöktü ve onu kendine getirmeye çalıştı. Yerden kaldırmayı başarıp Gino'nun vücudunu kendi vücuduna dayadı. Koluyla ona sarıldı. Yeniden acıma ve şefkatle dolmuştu. Artık ikisinin de emniyette olduğuna inanarak Gino'nun canlanmasını korkusuzca bekledi.

Gino âniden kendine geldi. Dudakları oynadı. Bir an konuşacakmış gibi göründü. Fakat herşeyi hatırlayarak sessiz bir şekilde aceleyle doğruldu ve Philip'e değil, lambaya yöneldi.

"İstediyini yap ama önce düşün—"

Lamba fırlatılmış ve odadan avluya uçmuştu. Aşağıdaki ağaçların birine çarpıp kırıldı. Philip karanlıkta bağırmaya başladı.

Gino arkadan yaklaşarak onu sertçe çimdikledi. Philip haykırarak döndü. Yalnızca sırtından çimdiklenmişti ama arkasından daha neler geleceğini biliyordu. Şeytanı onunla dövüşmeye, onu öldürmeye, yaptığığın dışında her istediğini yapmaya teşvik etmek için Gino'ya bir yumruk attı. Sonra sendeliyerek kapıya gitti. Kapı açıktı. Ama doğru düşünemediği için merdivenlerden ineneğine sahanlığı geçip, karşı odaya koştu. Orada soba ile kenar tahtası arasında yere uzandı.

Duyguları keskinleşmişti. Gino'nun ayaklarının ucuna basarak gelmekte olduğunu duydu. Gino'nun aklından geçenleri (şimdi nasıl yanıldığını, şimdi nasıl ümitlendiğini, şimdi de kurbanının merdivenlerden kaçıp, kurtulup kurtulmadığını merak ettiğini) biliyordu. Gino âniden üzerine çullandı; ardından köpeğinkini andıran bir hırlama duydu. Gino sobaya çarpıp tırnaklarını kırmıştı.

Fiziksel acıya katlanmak hemen hemen imkânsızdır. Kazara veya okul dışındaki modern yaşamda genellikle olduğu gibi kendi yararımız için olursa güç bela katlanabiliriz. Ama fiziksel acıya büyümüş ve bizim gibi bir insanın nefreti sebep olursa, o zaman kendimizi kontrol edemez hale geliriz. Philip'in tek düşüncesi, soyluluğundan veya gururundan yapacağı fedakârlık ne olursa olsun, o odadan kaçmaktı.

Şimdi Gino odanın diğer ucunda, küçük masaları yoklamakla meşguldü. Birden içgüdüğü harekete geçti, hızla Philip'in uzandığı yere emekledi ve tam dirseğinden yakaladı.

Bütün kolu alev alev yanıyordu ve kırık kemik eklemin içinde sürünerek korkunç bir acıyla zonkluyordu. Gino, Philip'in öbür kolunu duvara bastırmıştı ve sobanın gerisine geçerek Philip'in bacaklarının

üstüne çömelmişti. Bir dakika kadar ciğerlerinin bütün gücüyle haykırdı, haykırdı. Sonra bu teselli de elinden alındı. Nemli ve kuvvetli öbür el boğazını sıkmaya başladı.

Önce sevindi, çünkü sonunda ölüm geliyordu. Fakat bu da yeni bir işkenceydi. Belki de bu hüner Gino'ya birbirlerini kulelerden fırlatan çocuksu ve zalim atalarından miras kalmıştı. Tam nefes borusu tıkanırken el çekiliyor ve Philip, kolunun hareketiyle kendine geliyordu. Ve tam bayılmak ve bir an olsun olanları unutmak üzereyken hareket duruyor ve boğazındaki basınçla mücadeleye başlıyordu.

Bu acıları çekerken gözlerinin önünden canlı resimler geçiyordu: Bundan birkaç ay önce Lilia'nın bu evde ölüşü; Miss Abbott'un bebeğin üzerine eğilişi, o anda hizmetçilere dua okumakta olan annesi. Git-tikçe zayıf düşmekte olduğunu hissetti, zihni dağınıktı, acısı öyle fazla değilmiş gibiydi. Gino'nun tüm gayreti bile sonunun gelmesini sonsuza kadar uzatamazdı. Haykırışları ve çağılıtlar mekanikleşti; bunlar gerçek kızgınlık ve umutsuzluk işaretlerinden çok, işkence gören kaslarının işlevleriydi. Korkunç bir yuvarlanmanın bilincindeydi. Derken kolu çok kaba bir biçimde çekildi ve sonunda herşey sakinleşti.

"Ama oğlun öldü Gino. Oğlun öldü, sevgili Gino. Oğlun öldü".

Oda ışıklar içindeydi ve mücadeleden bitap düşmüş olan ve kolları titreyen Miss Abbott, Gino'yu omuzlarından yakalamış sandalyeye oturtmaya çalışıyordu.

"Bir başka ölümün ne yararı var? Daha fazla acının ne yararı var?"

Gino da titremeye başladı. Sonra dönüp merakla Philip'in, sobanın yanında görünen köpük ve tozla kaplı yüzüne baktı. Miss Abbott, onu hâlâ sıkı sıkı tutmasına rağmen, kalkmasına izin verdi. Gino sormasına anlamına gelebilecek garip bir çığlık attı. Aşağıdan, bebeğin sü-tüyle geri gelen Perfetta'nın gürültüsü geliyordu.

Miss Abbott Gino'ya Philip'i göstererek, "Ona gıt. Kaldır. İyi davran" dedi.

Gino'yu bıraktı ve yavaş yavaş Philip'e yaklaştı. Gözleri ıstırapla doluydu. Onu nazikçe kaldıracakmışçasına eğildi.

Philip "Yardım edin! Yardım!" diye inledi. Vücudu Gino'dan çok çekmişti. Onun dokunmasına dayanamazdı.

Gino anlamış gibiydi. Üzerine eğilmişken durdu. Miss Abbott kendisi geldi ve arkadaşını kollarına alarak kaldırdı.

"Pis şeytan" diye mırıldandı Philip. "Öldürün onu. Benim için öldürün".

Miss Abbott Philip'i müşfik şekilde divana yatırıp yüzünü sildi. Sonra ciddi bir tonda ikisine de, "Bu iş burada biter" dedi.

Neşeyle merdivenlerden tırmanan Perfetta, "Süt! Süt!" diye bağırdı.

Miss Abbott devam etti, "Unutmayın, intikam alınmayacak. Mak-satlı kötülüğe izin vermeyeceğim. Artık birbirimizle kavga etmeyeceğiz".

Philip iç çekerek, "Onu asla bağışlamayacağım" dedi.

"Süt! Taze süt! Kar gibi beyaz!" Perfetta bir başka lamba ve bir kâseyle içeri girdi.

Gino ilk defa konuştu. "Sütü masaya koy. Öbür odada ona ihtiyaç olmayacak". Tehlike geçmişti sonunda. Bütün vücudu büyük bir hıçkırıkla sarsıldı, bunu bir diğeri izledi, sonra yırtıcı ve kederli bir çığlıkla çocuk gibi Miss Abbott'a doğru yuvarlanıp ona sıkı sıkı sarıldı.

Bütün gün boyunca Miss Abbott Philip'e bir tanrıça gibi görünmüştü ve şimdi bir tanrıçaya her zamankinden daha çok benziyordu. İnsanların pek çoğu, çok duygulandıkları zaman daha genç veya daha samimi görünürler. Fakat daha yaşlı ve ulaşılmaz görünenler de vardır ve Miss Abbott'la başı göğsünde yatan adam arasında yaş bakımından çok az fark olduğu, bileşimleri bakımından ise hiç fark olmadığı Philip'in aklına gelmedi. Miss Abbott'un gözleri sanki üzüntünün sınırlarını ve onun da ötesinde hayal edilmeyecek kadar uzayan izleri görmüş gibi açık, sonsuz bir acımayla dolu ve haşmetliydi. Philip ünlü resimlerde böyle güzel gözler görmüştü ama bir ölümlüde böylesine hiç rastlamamamıştı. Genç kızın elleri acı çeken sarmışlar, hafifçe okşuyorlardı, çünkü bir tanrıçanın bile elinden daha fazlası gelmezdi. Ve başını eğip dudaklarını Gino'nun alına değdirmesi de, Philip'e uygun bir davranış gibi göründü.

Philip ünlü resimlerde gözle görülen şekiller bize açıkladıklarını ifade etmeye yeterli olmadıkları zaman bazen yaptığı gibi başka tarafa baktı. Mutluydu. Dünyada büyüklüğün var olduğuna emindir artık. Philip ciddi olarak bu iyi kadını örnek almayı ve iyi olmayı arzuladı. Bundan böyle Miss Abbott'un açığa çıkardığı niteliklere lâyık olmaya çalış-

şacaktı. Sessizce, isterik dualara ve davul seslerine gerek kalmadan Philip din değıştirdi. Artık kurtulmuştu.

Miss Abbott, "O sütü ziyan etmek gerekmez Sinyor Carella. Onu alın ve Mr. Herriton'u içmeye ikna edin" dedi.

Gino ona uyararak çocuğun sütünü Philip'e getirdi. Philip de içti.

"Hiç kaldı mı?"

"Biraz" dedi Gino.

"O halde onu bitir". Çünkü yeryüzündeki bütün artıkları bitirmeye kararlıydı.

"Siz biraz ister misiniz?"

"Ben süt sevmem, hepsini bitir".

"Philip, yeteri kadar içtin mi?"

"Evet, teşekkürler Gino, sen bitir".

Gino sütü içti ve sonra ya kazara ya da üzüntüsünden kaynaklanan bir gerilimle çömleği parçaladı. Perfetta şaşkınlık içinde çığlık atınca, "Önemli değil" dedi, "Önemli değil. Bir daha o kaba hiç gerek duyulmayacak".

* * *

BÖLÜM 10

"Onunla evlenmesi gerekecek "dedi Philip."Bu sabah tam Milano' dan ayrılırken ondan haber aldım. Cayamayacak kadar ileri gittiğini düşünüyor. Çok pahalıya patlarmış. Bebek olayını ne kadar dert ettiğini bilmiyorum ama herhalde bizim sandığımız kadar değil. Zaten mektupta suçlayan tek söz yok. Bence artık kızgın bile değil. Hayatımda böylesine bütünüyle affedilmemiştin. Siz beni öldürmesini engelledikten sonra kusursuz bir arkadaşlığımız oldu. Bana baktı, mahkemede benim için yalan söyledi ve cenazede ağladığı halde sanki ölen benim oğlummuş gibi davrandı. Kabul ediyorum ki nazik olması gereken tek insan bendim. Harriet ile tanışmadığı ve sizi hemen hemen hiç görmediği için çok üzgündü. Mektupta da aynı şeyleri yazıyor".

Miss Abbott, "Ona yazdığınız zaman benim adıma teşekkür edin. Saygılarımı ve iyi niyetlerimi iletin lütfen".dedi.

"Elbette!" Miss Abbott'un o adamdan böyle kolayca sıyrılmasına şaşırmıştı. Kendisi Gino'ya nerdeyse tehlikeli denecek kadar samimi bağlarla bağlanmıştı. Gino güneylilere özgü dostluk kurma hünerine sahipti. Kendi işlerinden vakit bulunca Philip'in hayatına el atıyor, yemeden şekil veriyor ve hayatını en iyi nasıl kullanacağı konusunda öğüt veriyordu. Nazik becerikli bir operatör olduğu için Philip, Gino'nun yaptıklarından hoşlanıyordu, ama ayrıldıkları zaman Philip benliğinde hiç bir gizli köşenin kalmadığı duygusuna kapılıyordu. O mektupta bile

Gino, Philip'ten tekrar, evdeki sıkıntılardan kurtuluş yolu olarak, çeyizi az da olsa Miss Abbott'la evlenmesini rica ediyordu. Philip Miss Abbott'un böylesine trajik bir ilişkiden sonra nasıl olup da göreneklerine geri dönebildiğini ve soğukkanlılıkla saygı mesajları yollayabildiğini bir türlü anlayamıyordu.

"Onu bir daha ne zaman göreceksiniz?" diye sordu Miss Abbott. İtalya'dan yavaş yavaş St. Gotthard tüneline doğru tırmanmakta olan trenin koridorunda ayakta yanyana duruyorlardı.

"Gelecek bahara, umarım. Belki de yeni karısının parasının bir kısmıyla 1-2 günlüğüne Siena'da çılgınca eğleniriz.. Onunla evlenme sebeplerinden biri olarak parayı öne sürmüştü..."

"Kalpsiz" dedi Miss Abbott ciddiyetle. "Aslında, çocuğun ölümüne aldırıyor".

"Hayır, yanıyorsunuz. Aldırıyor. Bizler gibi, o da mutsuz. Ama o bizim gibi görünüşü kurtarmaya çalışmıyor. Bir zamanlar onu mutlu eden şeylerin onu yeniden mutlu edebileceğini biliyor".

"Bir daha mutlu olamayacağını söyledi!"

"Kederliyen. Sakinken değil. Biz İngilizler ise onu sakın olduğumuz, artık ona inanmadığımız zaman söyleriz. Gino tutarsız olmaktan utanmıyor. Bu da onun sevdiğim yanlarından biri".

"Haklısınız. Ben yanılmışım. Sizin açıklamanız doğru".

"O kendisine karşı benden daha dürüst" diye devam etti Philip. "Ve bir çaba göstermeden, gururlanmadan dürüst olabiliyor. Peki, ya siz? Miss Abbott sizden ne haber? Öbür bahara İtalya'da olacak mısınız?"

"Hayır".

"Üzgünüm. Bir daha ne zaman İtalya'ya döneceğinizi sanıyorsunuz?"

"Sanırım, hiçbir zaman".

"Niye ki?" Philip kıza sanki bir canavarmış gibi bakıyordu.

"Çünkü burayı anlıyorum. Gerek yok".

"İtalya'yı anlamak hal!" diye haykırdı Philip.

"Mükemmel bir şekilde".

"Peki ama ben anlayamıyorum" diye kendi kendine mırıldandı Philip, koridorda genç kıza arkasını dönüp uzaklaşırken.

Artık kıızı öyle çok seviyordu ki onu şaşırtmasına tahammül ede-

miyordu. Aşka manevi yoldan ulaşmıştı; önce kızın düşünceleri, iyiliği ve soyluluğu onu etkilemişti ve şimdi bu manevi değerlerle kızın tüm vücudu ve hareketleri şekil değiştirmişti. Herkesçe görülen güzel yanlarını — saçlarını, sesini, kollarını, bacaklarını — en son farketmişti. Gino bu yollardan geçmeden ve duygularına kapılmadan bu güzellikleri Philip'e tavsiye etmişti.

Miss Abbott niye bu kadar şaşırtıcıydı? Bir zamanlar onun hakkında ne kadar çok şey biliyordu: Ne düşündüğünü, kendini nasıl hissettiğini, davranışlarının sebeplerini. Şimdi ise tek bildiği, ona aşık olduğuydu ve diğer bildikleri onlara en çok ihtiyacı olduğu sırada aklından çıkıyordu. Niye bir daha İtalya'ya gelmeyecekti? Hayatlarını kurtardığı o akşamdan sonra niye ondan da, Gino'dan da uzak durmuştu? Tren hemen hemen boştu. Harriet bir kompartımanda tek başına uyuyordu. Bu soruları Miss Abbott'a o an sormalıydı ve çabucak koridorda ona doğru yürüdü.

Miss Abbott onu kendi sorusuyla karşıladı. "Planlarınız kesin mi?"

"Evet, Sawston'da yaşayamam".

"Mrs. Herriton'a söylediniz mi?"

"Monteriano'dan yazdım. İzah etmeye çalıştım, fakat annem beni hiç bir zaman anlamayacak. Ona göre, olay halledildi; bebek öldüğüne göre üzüntülü bir şekilde halledildi, ama herşeye rağmen olay kapanmıştır ve ailemizin daha fazla üzülmesine gerek yoktur. Size bile kızmayacak. Çünkü uzun vadede bize bir kötülük yapmadınız. Tabii ki Harriet hakkında konuşup skandal yaratmadığınız sürece. Bu sebeple, planım şu: Londra ve iş. Ya sizin ki?"

"Zavallı Harriet" dedi Miss Abbott, "Sanki onu ya da herhangi birini yargılamaya çüret edebilirmişim". Ve Philip'in sorusuna cevap vermeden, diğer hastayı ziyaret etmek üzere ayrıldı.

Philip onun arkasından kederli kederli baktı ve sonra camdan, hüznle, seyrekleşen nehirleri seyretti. Heyecan sona ermişti: Soruşturma, Harriet'in kısa süren hastalığı, operatöre yaptığı ziyaret. Vücutça da, ruhça da nekahet devresindeydi. Koridorun sonundaki aynada bitkin yüzünü, kolundaki askının ağırlığıyla önce doğru eğilmiş omuzlarını gördü. Hayat sandığından daha engindi ama sandığından da az mükemmeldi. Bir zamanlar ciddi çalışmaya ve dürüstlüğe duyulan gereği görmüştü. Ve şimdi bunların işe ne kadar az yaradıklarını

görmekteydi.

"Harriet iyileşecek mi?" diye sordu geri gelmiş olan Miss Abbott'a.

Cevap, "Yakında eskisi gibi olacak" şeklindeydi. Çünkü Harriet şiddetli bir hastalık ve pişmanlık galeyanından sonra hızla normal durumuna dönmekteydi. Kendi dediğine göre sinirleri "tamamen bozulmuştu", fakat az bir süre sonra zavallı bir bebeğin ölümü dışında bir mesele bulunduğunun farkına varmaz oldu. Daha şimdiden "Bu şanssız kaza" ve "insanın işleri düzeltme çabalarının esrarengiz biçimde altüst olması" hakkında konuşmaya başlamıştı bile. Miss Abbott onun rahat olduğunu görmüş ve nazik bir öpücük vermişti. Ama Harriet'in de, Mrs. Herriton gibi, olaya hallolmuş gözüyle baktığını hissederek döndü.

"Harriet'in geleceği hakkında yeteri kadar bilgim var, benimkinin bazı bölümleri hakkında da. Ama tekrar soruyorum. Sizinki ne olacak?"

"Sawston ve iş" dedi Miss Abbott.

"Hayır".

"Niye hayır?" diye sordu Miss Abbott gülerек.

"O kadar çok şey gördünüz ki. Benim kadar çok şey gördünüz ve benden çok iş yaptınız".

"Ama öyle farklı ki. Elbette Sawston'a gideceğim. Babamı unutuyorsunuz. O olmasa bile, yüzlerce takıntım var: Utanılacak derecede ihmal ettiğim bölgem ve gece sınıflarım, St. James Kilisesi—"

"Saçma!" diye parladı Philip, âniden herşeyi ortaya döküp halletmeye karar vererek. "Çok iyisiniz, benden en az bin kat daha iyisiniz. O delikte yaşayamazsınız, sizi anlamayı umut edenler arasına katılmalısınız. Ben kendim için kaygılanıyorum. Sizi sık sık, tekrar tekrar, görmeyi istiyorum".

"Tabii, Sawston'a geldiğiniz zaman karşılaşacağız ve umarım bu sık sık olur".

"Yeterli değil ki bu. Eskisi gibi korkunç karşılaşmalar, her birimin çevresinde bir diizine akrabayla. Hayır, Miss Abbott, bu yeterli değil".

"Mektuplaşabiliriz de".

"Yazar mısınız?" diye haykırdı Philip, sevinçten kızarak. Bazen umutları öylesine sağlam görünüyordu ki.

"Sahiden yazarım".

"Ben hâlâ yeterli değil derim – isterseniz de eski hayatınıza dö-
nemezsiniz. Çok fazla olay yaşadınız".

"Bunu biliyorum" dedi üzgün.

"Yalnızca acı ve üzüntü değil, harika şeyler de vardı. Güneş ışı-
ğında o kuleyi hatırlıyor musunuz ve bana bütün söylediklerinizi? Ve
tiyatroyu. Ve ertesi gün kilisede konuştuklarımızı. Ve Gino ile geçirdi-
ğimiz anları".

"Harika şeylerin hepsi bitti" dedi Miss Abbott. "İşte mesele bura-
da".

"İnanmıyorum. En azından benim için bitmedi. En harikaları bel-
ki de ileride olacak—".

"Harika şeyler bitti" diye tekrarladı Miss Abbott ve ona öyle ke-
derli baktı ki Philip aksini söylemeye cesaret edemedi. Tren Airola
Companile'yede tünele girişe doğru son yolunu tırmanmaktaydı.

"Miss Abbott" diye mırıldandı, bu rahat ilişkileri âniden kopa-
cakmış gibi telaşla konuşarak. "Neyiniz var? Sizi anladığımı sanıyor-
dum, ama anlamıyorum. Monteriano'daki o ilk iki büyük günde sizi,
sizin hâlâ benim içimi okudunuz gibi, ben de açık seçik okuyabili-
yordum. Niye geldiğinizi, niye taraf değiştirdiğinizi anladım ve daha
sonra cesaret ve merhametinize tanık oldum. Ve şimdi bir dakika ben-
le eskisi gibi samimi oluyorsunuz, bir dakika sonra içinize kapanıp be-
ni dışlıyorsunuz. Görüyorsunuz ya, size çok şey borçluyum, hayatımı
ve daha bilmem neleri. Buna tahammül edemem. Aniden esrarengizle-
şemeyecek kadar ileri gittiğiniz. Bana söylediklerinizi tekrarlayaca-
ğım. "Esrarengiz olmayın. Zaman yok". Bir şey daha hatırlatacağım,
"Ben ve hayatım yaşadığım yerde olmalı". Sawston'da yaşayamazsı-
nız".

Sonunda ona tesir etmişti. Miss Abbott aceleyle kendi kendine
fısıldadı, "Çok çekici—". Bu sözler Philip'i büyük bir sevince boğdu.
Onu çeken neydi? Herşeye rağmen, en büyük şeyin gerçekleşmesi
mümkün müydü? Belki de, uzun süren yabancılaşmadan, trajediden
sonra Güney onları sonunda bir araya getirmişti. Tiyatrodaki o kahka-
ha, mor gökteki o gümüş yıldızlar, biten bir baharın menekşeleri bile,
hepsi yardımcı olmuşlardı ve üzüntü de, başkalarına duyulan şefkat de
yardım etmişlerdi.

"Çekici —" diye tekrarladı Miss Abbott, "Esrarlı davranmamak.

Size kaç kere söylemek istedim ve sonra korktum. Başka kimseye söyleyemedim, kesinlikle hiçbir kadına. Ve sanıyorum ki siz anlayıp tiksinemeyecek tek erkeksiniz".

"Kendinizi yalnız mı hissediyorsunuz?" diye fısıldadı. "Öyle bir şey mi?"

"Evet". Tren Philip'i ona doğru itiyor gibiydi. Bir düzine insanın bakmasına rağmen onu kollarına almaya kararlıydı. "Feci yalnızım, yoksa konuşmazdım. Sanırım siz zaten biliyorsunuz". Yüzleri kıpkırmızıydı; sanki aynı düşünce ikisinin de duygularını kabartıyordu.

"Belki biliyorum". Kıza yaklaştı. "Belki sizin yerinize ben konuşabilirim. Ama o sözü açıkça söylerseniz, asla pişman olmayacaksınız. Bütün hayatım boyunca size bunun için müteşekkir olacağım".

Miss Abbott açıkça söyledi, "Onu seviyorum". Sonra kendini bıraktı. Bedeni hicrıkırıklarla sarsılıyordu ve hiçbir kuşku kalmasın diye hicrıkırıkları arasında Ginom! Gino! Gino! diye sesleniyordu.

Philip kendisinin "Ben de seviyorum onu" dediğini duydu. "O gece canımı nasıl yaktığını unutabildiğim zaman. Ama ne zaman el sıkışsak—". İkisinden biri bir iki adım ilerlemiş olmalıydı çünkü Miss Abbott tekrar konuştuğunda biraz uzaktaydı.

"Sinirlerimi bozdunuz". Genç kız bir sinir krizine tehlikeli derecede yaklaşmışken kendine hakim oldu. "Bu tür şeyler benden geçti sanıyordum. Söylediklerimi yanlış anlıyorsunuz, Gino'ya aşığım (geçistirmeye çalışmayın), fiziksel anlamda aşığım; ne kastettiğimi biliyorsunuz. Onun için, alay edin benle".

"Aşkla mı alay edeyim?" diye sordu Philip.

"Evet. Paramparça edin aşkımı. Budala veya daha beter olduğumu, onun aşağılık olduğunu söyleyin. Lilia ona aşık olunca söylediklerinizin hepsini tekrarlayın. Benim istediğim yardım bu. Bunu size söylemeye cesaret edebiliyorum, çünkü sizden hoşlanıyorum ve çünkü siz tutkuları olmayan birisiniz. Hayat sizin için bir gösteri; içine girmiyorsunuz, onu yalnızca komik veya güzel buluyorsunuz. Onun için sizin beni tedavi edebileceğinize inanıyorum. Mr. Herriton, ne komik değil mi?" Miss Abbott kendi kendine gülmeye çalıştı ama korktu ve susmak zorunda kaldı. "Gino bir beyefendi değil, Hıristiyan da değil, hiçbir bakımdan iyi de değil. Bana ne iltifat etti, ne de saygı gösterdi. Ama yakışıklı olması yetti. İtalyan bir dışçının güzel yüzlü oğlu".

Bu sözleri sanki tutkuya karşı bir tılsımmış gibi tekrarlardı. "Eh, Mr. Herriton, komik değil mi?" Neyse ki ağlamaya başlamıştı. "Ona aşığım ve bundan utanmıyorum. Ona aşağım ve Sawston'a gidiyorum. Arada bir ondan size söz edemezsem ölürüm".

Bu korkunç keşif sırasında Philip kendisini değil, kızı düşünmeye çalıştı. Matem tutmadı. Hatta Miss Abbott'a şefkat bile göstermedi. Çünkü kızın buna tahammül edemeyeceğini biliyordu. Şaka yollu bir cevap kızın ihtiyacı olan ve istediği tek şeydi, düşünülmeden söylenmiş ve biraz müstehzi bir şey. Aslında vermeye cesaret edebildiği tek cevap "Belki de bu kitapların "geçici heves" dedikleri türdendir?" oldu.

Miss Abbott başını "hayır" anlamında salladı. Bu soru bile çok acıklıydı. Çünkü, kendini tanıdığı kadarıyla, tutkularının bir defa uyandıktan sonra geçici olmadıklarını biliyordu. "Onu sık görsem, nasıl biri olduğunu hatırlayabilirim. Veya yaşlanabilir. Ama bu tehlikeyi göze alamıyorum, bunun için de şu anda hiçbir şey beni değiştiremez".

Eğer hayranlığınız geçerse, bana haber verin". Herşeye rağmen, istediğini söyleyebilirdi.

"En önce size söylerim".

"Ama Sawston'a kapanmadan önce— o kadar emin misiniz?"

"Neden emin miyim?" Miss Abbott'un ağlaması sona ermişti. Philip ona umduğu gibi davranıyordu.

"Senin ve onun —" İkisini bir arada düşünen Philip acı acı gülümsedi. Bu tanrıların eski muzipliği, bir zamanlar Pasiphae'ye karşı kullandıkları. Yüzyılların idealleri ve kültürü — ve dünya bundan kurtulamıyordu. "Ortak ne yanınız var, onu soracaktım?"

"Birbirimizi gördüğümüz zamanlar dışında, hiçbir şey". Yüzü yine kıpkırmızıydı. Philip kendi yüzünü öbür yana çevirdi.

"Hangi, hangi zamanlar?"

"Seni zayıf ve düşüncesiz sandığım ve senin yerine bebeği almaya gittiğim zaman. Bildiğim kadarıyla, o sırada başladı. Veya belki de bizi tiyatroya götürdüğün ve onu müzik ve ışıkla kaynaşmış bir halde gördüğüm gece başladı. Ama sabaha kadar anlamadım. Derken sen kanıyı açtın ve ben niye öyle mutlu olduğumu biliyordum. Daha sonra kilisede hepimiz için dua ettim, yeni bir şey için değil de, hepimiz oldu-

ğumuz gibi kalalım diye: O, sevdiği çocukla, sen ve ben ve Harriet oradan ayrılmış emniyette; ve onu bir daha görememem veya onunla konuşamamam için. O sırada kendimi kurtarabilirdim; o şey duman-
dan bir çelenk gibi yaklaşmaktaydı sadece, beni daha sarmamıştı".

"Ama benim hatam yüzünden" dedi Philip ciddiyetle, "Sevdiği
çocuktan ayrıldı. Ve benim hayatım tehlikede olduğu için geldin, onu
gördün ve yeniden onunla konuştun". Çünkü olay, kızın hayal ettiğinden
daha büyüktü. Philip'ten başka kimse onu tümüyle göremeyecekti.
Ve onu her yönüyle görebilmek için çok uzak bir mesafede duruyordu.
Hatta kızın sevgilisini bir defa olsun kollarına aldığına bile mem-
nun olabilirdi.

" 'Hatalardan' söz etmeyin. Sanırım ebediyyen arkadaşım ola-
caksınız Mr. Herriton. Sakın merhametli davranmayın ve bahane bul-
mayın ve suçu yüklenmeyin. Benim kibar ve saf olduğumu sanmak-
tan vazgeçin. Sizi şaşırtan bu. Bundan vazgeçin".

Genç kız konuşurken görünüm değiştirmiş, artık kibar görünüp
görünmemekle bir ilgisi kalmamış gibiydi. Bütün bu yıkıntı, yok edile-
meyecek bir gerçeği ortaya koymuştu ve bu gerçeğin sorumlusu Miss
Abbott bile onu Philip'ten alamazdı.

"Tekrar ediyorum, merhametli olmayın. Eğer Gino isteseydi, ona
ruhumu da vücudumu da verebilirdim. Bu da kurtarma ekibinin sonu
olurdu. Ama baştan sona kadar Gino beni üstün bir varlık, bir tanrıça,
olarak gördü. Bense onun her yanına, konuştuğu her kelimeye tapı-
yordum. Ve beni bu kurtardı".

Philip gözlerini Airola Campanile'ye dikmişti. Fakat gördüğü şey,
güzel Endymion'ın efsanesiydi. Bu kadın sapına kadar bir tanrıçaydı.
Hiçbir aşk onu alçaltamazdı. Bütün aşağılıkların ötesinde duruyordu.
Miss Abbott'un alçak bulduğu ve Philip için trajik olan bu olay kusur-
suz güzellikteydi. Philip öyle yüceltilmişti ki şimdi, plşmanlık duyma-
dan, kendinin de ona taptığını söyleyebilirdi genç kıza. Ama söyleme-
nin ne yararı vardı ki? Harika şeylerin hepsi olup bitmişti.

Yalnızca "Teşekkür ederim. Her şey için teşekkür ederim" deme
iznini verdi kendisine.

Miss Abbott büyük bir dostlukla ona baktı, çünkü hayatını taham-
mül edilir hale getirmişti. O sırada tren St. Gotthard tüneline girdi.
Harriet'in gözüne kurum kaçmasın diye pencereleri kapamak üzere
aceleyle kompartımana girdiler.

FORSTER İLE R.C. TREVELYAN ARASINDAKİ MEKTUPLAŞMA

Forster'dan Trevelyan'a; 28 Ekim 1905

Mektubunuz beklediğime ve benim kitap hakkında hissettiklerime oldukça yakındı, ama genelde o kadar haşın değilim ve eserimi fazlasıyla kendimden memnun bir gözle görme eğilimindeydim. Kitabın amacı, Philip'in kişiliğinin gelişmesiydi ve bunun bir sürpriz olmasını istedim. Bunun için 1-2. Bölümde böyle bir şeyin mümkün olacağı konusunda hiçbir imada bulunmadım ama imkânsız gibi de göstermedim, en azından göstermek istemedim. 5. Bölümde Philip yalnızca mizah ve güzellik duygusu ile yaşamaya çalışması sonucu bir çıkmaza girmiştir. Çıkmaza girmiş olması onu buruk bir insan yapar ve bu, gelişmesinin başlangıcına işaret eder. O andan itibaren onunla ilgili, kendisinin de bilmediği, en azından kullanmadığı, yeni nitelikler ortaya koydum. Miss Abbott'un değerini anlayacak kadar büyür, hatta son sahnede Miss Abbott'u aşar.

Bunlar yapmak istediklerim.

Fakat düşünmeye ('korkmaya' diyeceğini, çünkü böyle olması acıklı) başlıyorum ki şaşırtmaca yöntemi sanatsal olarak hatalı. Yazar en baştan gelişmenin imkânsızlığı yanında, mümkün olabileceğini de îma etmeli. Yol işaretlerinden hiçbir zaman hoşlanmadım ve hâlâ hoşlanmıyorum. Bu sebeple önceki sahnelerde "Philip'in başka nitelikleri de var. Onlara dikkat edin" gibi ilaveler yapma fikrine, iyi de olsa,

tahammül edemedim. Ve Monteriano hakkında yazarken bu duygumu aşırı boyutlara ulaştırdım. Bir kitabın tek bir atmosferi olması gerektiği önerisi bilgiççe göründü. Hayatın atmosferi yoktur ve acı-tatlı değişimleri bana büyüleyici gelir. Hayatın bu yönünü taklit etmeye karar verdim. Sonuç, istenirse, sanatsal olabilirdi. Tabii ki olmadı.

Ben de karşılıklı konuşabilmemizi arzu ederdim. Söylemek istediklerimi kâğıda dökmeyi beceremiyorum. Yine de, gerçek bir sanatçı olmadığımı bildiğimi anlamışsınızdır. Ama aynı zamanda işimi çok ciddiye alıyorum ve istediğimi başarmama yardımcı olacaksa, bir atmosfer yaratmak için çabalayıp terlemeye hazırım. Benim yazmak istediğim duygusal bir eser, ama başkalarının yolundan giderek elde edilen duygusal bir eser değil; kendimi iyi ifade edemiyorum, çünkü unutmayın (ben kendim unutuyorum) akıllı olsam da küçük ve berber olmayan bir beynim var ve onu konuşarak veya felsefe okuyarak berraklaştıramam. Gerçekte niteliklerim korkunç sınırlıdır ama bazı kısımları öyle iyidir ki onlardan en iyi şekilde yararlanmak istiyorum.

Miss Abbott'un hüznüyle son bulan öyküsü, başlangıçta onu daha farklı ve daha önemsiz bir karakter olarak planlamamdan kaynaklanıyor. Philip ile Gino arasındaki sahne konusunda sizle aynı görüşte değilim (romanın gerçek dönüm noktası olan bebeğin ölümünden daha az önemli). Philip yeryüzünde çatışan fiziksel güçleri hiç farketmemiş biridir. Manevi ıstırap onu iyi ve anlayışlı yapmaya yetmezdi. Fiziki cezalandırılması, yüzeyde haksız görünse de, gerekliydi. Aslında sahne (şu anda aklıma gelen ağırlıklı bir kelimeyi kullanırsak) kutsal bir öneme sahipti. Ayrıca, Gino'ya duyduğum ilgi bu olaydan sonra ortadan silinmez. Lilia ile olan sahnede böyle bir olayın gerçekleşebileceğini ima ettirmiştım.

Eğer tekrar yazarsanız, lütfen hangi sayfalarda gereksiz yere şakacı olduğumu söyleyin. Bu çok büyük bir hatadır ve bu konuda beni yalnızca siz uyardığınız. Üslubum hakkındaki görüşlerinizi iki üç satırla da olsa bildirmenizi arzu ederdim. Bunca iyiliğinizden sonra sizi yeniden rahatsız etmem haksızlık herhalde. Ama ayrıntılı olarak eleştiren tek kişi siz oldunuz.

* * *

Trevelyan'dan Forster'a (tarihsiz)

.....Mektubunuz çok ilginçti ve eleştirimde (kendi görüşlerime göre bile) çok sert olduğum duygusunu yarattı. Fakat itirazlarımın gerçek olduğunu (abartmış olsam bile) hâlâ hissediyorum. Sanırım, söylediğiniz gibi, bu büyük çapta bir atmosfer meselesi, bu çok muğlak kelime ne anlama geliyorsa. Öykü kuşkusuz bir atmosfer gerektiriyordu. Sawston ve Sawston olmayan atmosferler, yani Philip'in, Miss Abbott'un, Gino'nun. Ama bence Philip ve Miss Abbott en baştan Sawston'da karşılaştırılmalı ve o sırada Sawston'da oturmalarına rağmen orali olmadıkları ve sonunda Sawston'u aşacakları okuyucuya hissettirilmeliydi. Bu şekilde, okuyucunun onlara hemen sempati duyması, Philip'in gelişmesiyle ilgilenmesi sağlanır ve Philip'in giderek aydınlanan gözleriyle görülen Sawston da daha eğlendirici olurdu. Ama bunun size pek yararı yok ve haklı olduğuma da pek emin değilim. Sanırım üslup denilen şey, benim itirazlarımın büyük bir bölümünün altında yatan neden. Komik kısımlardan çoğu oldukça iyi ve daha ciddi kısımların büyük bir bölümünün itiraz edilecek bir yanı yok. Ama konuşma diline fazlasıyla yakın, hatta argoya kaçıyor; örneğin 6. Bölümde 'hayvani' İtalya gerçekten de yalnızca hayvanidir, ama duygularınızı ortaya koymakla elde ettiğiniz kazanç, kaybettiğiniz çok daha önemli şeyi telafi etmiyor. Yazarın kendisinin konuştuğu kısımlar nitelik bakımından hep aynı ağır başlılıkta ve mümkünse aynı güzellikte olmalı, öykü önemsiz ve komik olsa da. En azından beğendiğim kitaplar böyledir. Konuşmalar (gerekirse) duygusal yönden, argo yönünden veya herhangi bir yönden daha az birbirine benzemeli. 6. Bölümde, "On üç saat.... vals yapıyordu" diye başlayıp biten ve "insanlar çirkin... vazgeçip" ve "onları... çorak araziden toplamış olan tren" gibi cümleler içeren paragrafı beğenmemme sebebim bu. Ayrıca, her zaman güzel yazmaya gayret etmeniz gerekir. Güzel yazı deyince, şiirsel bir dil kastetmiyorum, güzellik yalnızca şiirde bulunmaz. Jane Austin ve Petronius sık sık oldukça güzel yazarlar. Apuleius ve Cervantes de en eğlenceli anlarında güzeldirler. En iyi anlarında duygusal olan Turgenev bilhassa güzel yazmak zorundadır ve siz de duygusal olduğunuz zaman aynı derecede güzel yazmalısınız. Üslup güzelliğinin neler içerdiğini kim söyleyebilir? Ama sadelik ve ifadede ekonomi olumsuz faktörlerdir. Mac Carthy ve Roger Fry gibi hünerli yazarların yazılarını bile,

bence, bozan gazetecilik terimlerinden ve ahengi bozan modernliklerden de kaçınmak gerekir.

Olumlu öğeleri her yazar deneyerek kendi bulmalıdır. Hem kendi içinde güzel, hem de mümkün olduğu kadar anlamlı olan cümlelerin ritmi; abartılmış veya zayıf veya çirkin olmayan anlamlı sözcüklerin seçimi ve yerleştirilmesi— bunlar ve daha pek çok öğeler eski Yunan'da olduğu gibi şimdi de üslubu oluştururlar. Fakat bunları siz de biliyorsunuz ve uyguluyorsunuz, yalnız kanımca yeteri kadar kesin bir biçimde değil. Başka tür bir örnek alırsak, 28-29 sayfanın başarılı olduğunu sanmıyorum. Haklı olarak, sahne güzel olduğu için güzel ifade edilmesi gerektiğini düşünmüşsünüz ama yönteminizin sade olması gerekirken, ustaca olmuş. Deniz ve kayalar mecazi duyguyu aktarmaya kesinlikle uygun değil ve Elizabeth veya Henry-Jacob devri fantazi kavramları cinsinden. Turgenev bu sahneyi unutulmaz yapabilirdi fakat "sanattan" ve "ressamın cesaretinden" söz etmezdi. Bu, sanat değil, konuşma. Modern romanın yazılışı bile bir sanattır. Ve Mac Carthy'nin tersini iddia etmesine rağmen çok büyük bir sanat olabilir. Mac Carthy'nin kitabınızı beğendiğine çok sevindim çünkü onun değerlendirmesi çok kıymetlidir ve hiçbir şeyi geçerli sebepleri bulunmadan beğenmez ve modern romanın bildiğim kadarıyla en iyi eleştirmenidir. Öyle olabilmek için insanın benden daha modern ve klasiklere daha az düşkün olması gerekir. Eğer eserinizi okudukça beğenmeseydim ve fikrimi istediğinizi bilmeseydim böyle uzun bir konferansa girişmezdim. Romanınız başkalarının bu tür eserlerinden çok daha ilginç veya bana öyle göründü. Bu yakınlarda Cambridge'e gittik ve kitabınızı çok sevmiş olan Dickinson'u, Kanes'i ve Dent'i gördük....